

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”**

**Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate**



**Dr. Mirela ATANASIU**

**TURCIA –  
EVOLUȚIA SITUAȚIEI POLITICE  
ȘI DE SECURITATE ȘI IMPLICAȚIILE  
LA NIVEL REGIONAL**

**Studiu de specialitate**

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”**

**BUCUREȘTI, 2021**

## **Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**

**ATANASIU, MIRELA**

**Turcia : evoluția situației politice și de securitate și implicațiile la nivel regional : studiu de specialitate / dr. Mirela Atanasiu. - București:**

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-660-456-7

355.45

*Coperta: Andreea GÎRTONEA*

### **Copyright © 2021**

Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate  
Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

*• Lucrarea face parte din Planul de cercetare științifică al Universității Naționale de Apărare „Carol I” și este distribuită conform reglementărilor în vigoare.*

*• Lucrarea a fost avizată în ședința Consiliului Științific al CSSAS, fiind necesară desfășurării procesului de învățământ din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. Hotărârea Consiliului științific al CSSAS nr. 24, din data de 17.11.2021.*

ISBN 978-606-660-456-7 (tipărit)

ISBN 978-606-660-457-4 (on-line)

DOI 10.53477/978-606-660-454-3-22-02

# CUPRINS

**Synopsis** ..... 7

**Argument** ..... 9

## **Capitolul 1**

**Profilul geopolitic al Turciei** ..... 11

1.1. Coordonate geografice și istorice ..... 12

1.2. Demografie, religie și cultură ..... 15

1.3. Economie și resurse ..... 20

1.4. Sistemul politico-administrativ..... 26

1.5. Sectorul industriei de apărare ..... 27

## **Capitolul 2**

**Repere istorice în politica internă a Turciei. Forme de guvernare și tipuri de regimuri**..... 30

2.1. Imperialismul otoman ..... 30

2.2. Republica lui Atatürk..... 33

2.3. Evoluția democrației turce și renașterea autoritarismului în era lui Erdoğan..... 37

## **Capitolul 3**

**Politica de securitate a Turciei între Est și Vest** ..... 42

3.1. Probleme actuale de securitate internă ..... 43

3.1.1. Criza politică din Turcia. Acțiuni și reacții ..... 43

3.1.2. Pandemia de COVID-19 și efectele sale.....	47
3.1.3. Migrația accentuată .....	49
3.2. Evoluții în politica externă și de securitate a Turciei.....	51
3.2.1. Diplomația și relațiile cu vecinii direcți după 1923.....	53
3.2.2. Evoluția relaționării Turciei cu alte state ale Orientului Mijlociu .....	70
3.2.3. Turcia și UE.....	78
3.2.4. Relația euroatlantică .....	85
3.2.5. Istoricul relaționării Turcia – Federația Rusă .....	91
3.2.6. Relația Turcia – Ucraina .....	94

## **Capitolul 4**

<b>Ipostaze în evoluția politică și de securitate a Turciei în Regiunea Extinsă a Mării Negre și posibile implicații pentru NATO și România .....</b>	<b>96</b>
4.1. Posibile crize politico-militare, provocate de Rusia în Regiunea Extinsă a Mării Negre .....	97
4.2. O variantă de scenariu operațional al unui conflict provocat de Rusia în Regiunea Extinsă a Mării Negre care necesită poziționarea Turciei .....	99
4.3. Estimări asupra ipostazei Turciei față de o potențială invazie rusă în Ucraina .....	118
4.4. Aproximarea Turciei de Est. Implicații de securitate pentru NATO și România .....	128
4.4.1. Neotomanismul și apropierea Turciei de țările musulmane. Motivații și implicații regionale.....	129
4.4.2. Impactul apropierii Turciei de Federația Rusă asupra forței, coeziunii și credibilității NATO....	131

4.4.3. Apropierea Turciei de China .....	135
4.4.4. Consecințe ale apropierii Turciei de Est asupra intereselor strategice ale României .....	139
<b>Concluzii</b> .....	143
<b>Bibliografie</b> .....	151
<b>Anexe</b> .....	165
Anexa nr. 1 – Harta Turciei moderne .....	165
Anexa nr. 2 – Harta granițelor maritime ale Turciei .....	165
Anexa nr. 3 – Conducte operaționale de petrol și gaze care traversează Turcia .....	166
Anexa nr. 4 – Filialele monitorizate de TAFF .....	167
Anexa nr. 5 – Imperiul Otoman la apogeul său.....	168
Anexa nr. 6 – Diagramele de convergență/divergență a actorilor asupra obiectivelor strategice ale Turciei.....	169
Anexa nr. 7 – Calculul convergențelor și divergențelor actorilor raportat la obiectivele prioritizate pentru a obține matricile $M_2CA$ și $M_2DA$ .....	171
Anexa nr. 8 – Calculul coeficienților de influență generală ( $r_i$ ) pentru fiecare actor .....	175
Anexa nr. 9 – Calculul coeficienților de influență specifică ( $r_i^*$ ) pentru fiecare actor .....	176
Anexa nr. 10 – Calculul convergențelor și divergențelor actorilor, raportat la obiectivele prioritizate și relațiile de putere pentru a obține matricile $M_3CA$ și $M_3DA$ .....	177



## TURKEY – POLITICAL AND SECURITY EVOLUTION AND ITS IMPLICATIONS AT REGIONAL LEVEL

▪ **Argument** ▪ **Turkey's Geopolitical Profile** ▪ *Historical and Geographical Coordinates* ▪ *Demography, Religion and Culture* ▪ *Economy and Resources* ▪ *Political-Administrative System* ▪ *Defence Industry Sector* ▪ **Historical Evolutions in the Internal Politics of Turkey. Government Forms and Regime Types** ▪ *Ottoman Imperialism* ▪ *Atatürk Republic* ▪ *Evolution of Turkish Democracy and Authoritarianism* ▪ **Rebirth in the Era of Erdoğan** ▪ **Turkish Security Policy between East and West** ▪ *Current Internal Security Problems* • *Political crisis in Turkey. Actions and Reactions* • *COVID-19 pandemic and its effects* • *Accentuated migration* ▪ *Evolutions in Turkish Foreign Security Policy* • *Diplomacy and Vicinity Relations after 1923* • *Evolution of Turkey relationships with Other Middle Eastern States* • *Turkey and EU* • *Euroatlantic Relation* ▪ **Postures in the political and security evolution of Turkey in the Greater Black Sea Region and possible implications for NATO and Romania** ▪ *Possible political-military crises triggered by Russia in the Greater Black Sea Region* ▪ *A variant of operational scenario of a conflict triggered by Russia in the Greater Black Sea Region that needs a Turkish posturing* ▪ *Forecasts on Turkish posturing against an eventual Russian invasion in Ukraine* ▪ *Turkey approach to East. Security implications for NATO and Romania* • *Neo-Ottomanism and Turkey approach to Muslim countries. Regional motivations and implications* • *The impact of Turkey approach to the Russian Federation on NATO's strength, cohesion and credibility* • *Turkey approach to China* • *Consequences of Turkish policy of approaching East on the Romanian security interests* ▪ **Conclusions** ▪ **Bibliography** ▪ **Annexes**

**Abstract:** Turkey is geopolitically positioned in the Middle East region, one of the most complex and conflicting areas, where instability and insecurity have persisted for millennia. Its geographical position at the junction between Europe and Asia frames it as a pivot of strategic

importance in the East-West relationship, and its political, cultural, linguistic and historical specificities make it a controversial player on the international scene.

The present study is intended to be a time and space overview of Turkey's political and security developments in order to facilitate the understanding of the internal and foreign policy interests and decisions of its leaders, in order to identify the potential effects they may have on the regional security environment, in particular on the Greater Black Sea Region and Romania.

In this scope, the study comprises four parts: a geopolitical analysis of Turkey in terms of its geography, history, demography, religion, economy, political-administrative system and defence industry; a historical analysis of its internal politics; a synthesis of current Turkish security policy evolving between East and West with a great focus on its foreign policy behavior in relation to other important actors in the Greater Black Sea Region; and an operational analysis of possible postures of Turkey toward a crisis produced by Russia in this region, as well as implications for NATO and the Romanian strategic interests.



## ARGUMENT

Studiul de față se dorește a fi o radiografie în timp și spațiu a evoluției politice și de securitate a Turciei pentru a facilita înțelegerea intereselor și deciziilor de politică internă și externă ale conducătorilor acesteia, atât cele trecute, cât și cele actuale și viitoare, pentru a identifica potențialele efecte pe care le pot avea acestea asupra mediului regional de securitate, în special asupra Regiunii Extinse a Mării Negre și asupra României.

În primul capitol al lucrării, demersul de cercetare științifică va fi focalizat pe realizarea unei analize geopolitice a Turciei, incluzând principalele elemente care pot duce la identificarea contextului istoric al crizei politice regionale actuale, al cărei subiect este statul turc. În acest sens, considerăm utilă analizarea geografiei spațiului<sup>1</sup> și a principalelor aspecte istorice ale devenirii Turciei moderne, a caracteristicilor demografice specifice (etnice, religioase și culturale), a tipologiei de dezvoltare a economiei sale și resursele existente pe teritoriul său. La acestea, vom adăuga o scurtă incursiune în modul de evoluție a sistemelor politico-administrative parcurse de statul turc și a unor elemente esențiale ale sectorului industriei de apărare, ca posibil fundament al unei economii de război.

Capitolul al doilea al lucrării va fi destinat identificării și prezentării principalelor etape istorice de evoluție a formelor de guvernământ și a tipurilor de regimuri politice, parcurse de la înființarea primei entități statale turce (imperiu), cu accent pe modalitatea de constituire a statului turc modern (republică), și până la

---

<sup>1</sup> N.A.: „Factorul geografic a exercitat o influență predominantă asupra destinului națiunilor, de la Egiptul faraonic până la Primăvara Arabă ... Analiza relațiilor internaționale este săracă și, pe alocuri, puțin convingătoare dacă nu apelează și la datele geografiei, la datele mediului natural”, Henry Kissinger, *apud* Robert D. Kaplan, *Răzbumarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, Editura Litera, București, 2014, URL: <https://www.scribd.com/read/316100159/R%C4%83zbunarea-geografiei-Ce-ne-spune-harta-despre-conflictele-viitoare-%C8%99i-lupta-impotriva-destinului>), accesat la 08.01.2021.

devenirea sa actuală în forma unui regim hibrid care oscilează între democrație și autoritarism.

În al treilea capitol, vor fi analizați parametri actuali ai politicii de securitate a Turciei, care oscilează între Est și Vest. Astfel, în prima parte, sunt abordate relațiile politice din interiorul statului, fiind identificate principalele provocări de securitate cărora Turcia trebuie să le facă față (nemulțumirea populației, pe fondul deciziilor abrupte ale regimului autoritar al lui Erdoğan, migrații găzduiți pe teritoriul statului, care sufocă societatea) și efectele pandemiei de COVID-19, iar partea a doua, mai extinsă, va cuprinde o analiză a evoluțiilor de politică externă și de securitate ale statului turc, care va include câteva categorii relaționale distincte, cu vecinii și cu alte părți terțe cu care acesta interacționează (principali actori statali indirect învecinați din Regiunea Extinsă a Mării Negre, dar și actori importanți ai momentului, precum UE, NATO, SUA și Federația Rusă). Aceste aspecte de securitate internă și externă vor fi analizate pentru identificarea factorilor declanșatori și/sau catalizatori ai evenimentelor care au determinat percepția de apropiere sau îndepărtare a statului turc de structurile politice occidentale.

Ultima parte a lucrării relevă posibile ipostaze ale Turciei într-o eventuală criză politico-militară, provocată de Rusia în Zona Extinsă a Mării Negre, analiză realizată pe fondul îngrijorării crescute a comunității euroatlantice cu privire la apropierea Turciei de Rusia. Astfel, prin analiza operațională, realizată pe fondul creionării unui scenariu posibil în care Federația Rusă se angajează din nou într-un conflict militar prin invadarea Ucrainei, sunt estimate câteva variante de poziționare a Turciei, plecând de la premisa că statul turc are anumite obiective strategice, în contextul creat de respectivul scenariu, iar reacțiile sale la evenimentele regionale sunt rezultatul încercării de maximizare a șanselor de realizare a acestora, dincolo de pârghiile de influență sau dependență, folosite de actori precum NATO, SUA sau Rusia. Ulterior, sunt prezentate o serie de efecte evidente ale conduitei Turciei în relaționarea cu Occidentul, cu Rusia sau cu statele musulmane asupra securității euroatlantice și asupra României.

# Capitolul 1

## PROFILUL GEOPOLITIC AL TURCIEI

Turcia este un stat cu poziție geografică unică<sup>2</sup> la întrepătrunderea dintre Est și Vest, situat la îmbinarea a două continente (Europa și Asia)<sup>3</sup>, având o mare importanță geopolitică pentru statele din proximitatea sa geografică, precum și pentru statele mai îndepărtate, indiferent de perioada istorică parcursă și de forma de guvernare deținută.

Poziția sa strategică remarcabilă – pe axele terestre (Europa de Sud-Est – Orientul Apropiat și Mijlociu și Caucaz – Mediterana, Marea Neagră – Marea Mediterană) și pe axa navală (Marea Mediterană – Marea Neagră – Europa de Est și de Nord) –, precum și controlul deținut asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele fac ca Turcia să fie văzută de diverși specialiști ca fiind „o punte între Europa și Asia”<sup>4</sup>, „un pivot geopolitic”<sup>5</sup>, „o putere a viitorului”<sup>6</sup>, „un stat care leagă civilizația Europei de civilizația asiatică”<sup>7</sup> sau „epicentrul

---

<sup>2</sup> Pinar Bilgin, „Only Strong States Can Survive in Turkey's Geography: The Uses of «Geopolitical Truths» in Turkey”, *Political Geography*, vol. 26, nr. 7, Elsevier, septembrie 2007, p. 752.

<sup>3</sup> N.A.: De fapt, există surse care consideră că Turcia reprezintă singurul punct din lume unde converg trei continente – Europa, Africa și Asia. A se vedea: \*\*\*, *Fact Sheet*, Micro Arch, 2020, URL: <https://www.microarch.org/micro35/Turkey/DATA/FACTS.HTM>, accesat la 23.04.2021.

<sup>4</sup> Fusun Ozerdem, „Turkey as a bridge between Europe and Middle East: new goals, restricting facts”, *Management and Education*, vol. VII, nr. 2, 2011, p. 103.

<sup>5</sup> Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, USA, 1997, p. 40.

<sup>6</sup> George Friedman, *The next 100 years. A forecast for the 21st century*, Doubleday Publishing Group, New York, 2009, p. 147.

<sup>7</sup> E. Fuat Keyman, *Turkish foreign policy in the era of global turmoil. Brief No: 39*, Foundation for Political, Economic and Social Research, decembrie 2009, p. 4.

Eurasiei și inima rimland-ului”<sup>8</sup>. Din toate aceste enunțuri, deducem că Turcia este un stat important la îmbinarea Asiei cu Europa, calitate care îi oferă potențialul de a influența echilibrul de putere între cele două centre geopolitice, cel euroatlantic și cel euroasiatic.

De-a lungul istoriei recente, statul turc a reprezentat un punct de sprijin pentru aliații săi vestici. De exemplu, în calitate sa de membru al NATO, în timpul Războiului Rece, a constituit un atu geopolitic pentru blocul occidental, fiind un aliat puternic în imediata apropiere a URSS. Ulterior, odată cu desființarea Pactului de la Varșovia, această considerație a dispărut, dar Turcia a deținut în continuare importanță geopolitică doar că pe alte baze, una dintre acestea fiind amplasarea sa pe traseul dinspre marile piețe de energie și producătorii majori de energie, servind drept stat de tranzit care leagă exporturile vecinilor săi din estul bogat în resurse energetice către piețele de consum din Europa.

### **1.1. Coordonate geografice și istorice**

Turcia este încadrată geopolitic în regiunea Orientului Mijlociu, una dintre cele mai complexe și conflictuale areale, în care instabilitatea și insecuritatea persistă de milenii. Poziția sa geografică la îmbinarea dintre Orient și Occident o cataloghează ca fiind un pivot cu importanță strategică în relația Est-Vest, iar specificitățile sale politice, culturale, lingvistice și istorice fac din aceasta un actor controversat al scenei internaționale.

Așezarea geografică a Turciei este unică, ea fiind situată în Peninsula Anatolia, în spațiul fostului Imperiu Otoman de religie

---

<sup>8</sup> J. L. Black, Michael Johns, Alanda D. Theriault (coord.), *The New World Disorder: Challenges and Threats in an Uncertain World*, Rowman and Littlefield Publishing Group, Lanham, Boulder, New York, London, 2019, p. 122.

islamică<sup>9</sup>, la îmbinarea dintre Orientul Mijlociu arab și Europa (aproximativ 3% din suprafața sa totală se află în sud-estul Europei<sup>10</sup>).

Pe lângă faptul că este un stat transcontinental, Turcia este și un stat maritim, având, în partea de nord, litoral la Marea Neagră, în partea de sud, țărmul de la Marea Mediterană, în vest, ieșirea la Marea Egee (situată între Grecia și Turcia), iar Marea Marmara este cuprinsă în interiorul țării. De asemenea, strâmtoarele aflate pe teritoriul său, Bosfor și Dardanele, dar și Marea Marmara<sup>11</sup> s-au dovedit a fi puncte strategice importante atât din punct de vedere militar (primele două ca puncte de îngustare geografică pe mare, pe care o forță armată este obligată să o treacă, cu riscul de a-și reduce puterea de luptă relativă împotriva unui adversar numeric inferior<sup>12</sup>), cât și economic (controlarea rutelor maritime de transport dinspre Marea Neagră către Marea Mediterană, legată spre vest de Oceanul Atlantic, prin strâmtoarea Gibraltar, și spre sud-est de Marea Roșie prin Canalul Suez).

Oficial, din punctul de vedere al întinderii teritoriale, Turcia are suprafața de 783.562 km<sup>2</sup>,<sup>13</sup> situându-se pe locul 38 între statele lumii la acest indicator<sup>14</sup>. Turcia are granițe terestre comune cu opt state – la

---

<sup>9</sup> N.A.: Studiile de specialitate arată că, în cadrul populației Republicii Turcia, populația musulmană (sunită) ajunge la aproape 100%, din care, aproximativ 75% sunt etnici turci. De exemplu, 99,8%, în: Diana Aschner, Rachael Bane, Kevin Kaiser, Jean-Jacques Sène, *History & Culture of Turkey: From Anatolian Civilization to Modern Republic. A guide created by Chatham students for Chatham students for our 2010-2011 Global Focus*, Chatham University, 2009, p. 3, URL: [https://www.chatham.edu/academics/globalfocus/archives/turkey\\_1011/\\_pdf/history\\_culture.pdf](https://www.chatham.edu/academics/globalfocus/archives/turkey_1011/_pdf/history_culture.pdf), accesat la 12.12.2020.

<sup>10</sup> \*\*\*, *Country Profile "Turkey"*, Geneva Foundation for Medical Education and Research, p. 1, URL: <https://www.gfmer.ch/country-coordinators/pdf/Country-profile-Turkey.pdf>, accesat la 20.03.2021.

<sup>11</sup> \*\*\*, "Country Comparison: Area", *The World Factbook*, Central Intelligence Agency, 2011, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2147rank.html>, accesat la 13.12.2020.

<sup>12</sup> Charlie Clemons, "Chokepoints", *Topos*, URL: <https://www.toposmagazine.com/chokepoints/>, accesat la 05.08.2021.

<sup>13</sup> \*\*\*, „Date generale. Turcia”, Consulatul General al României în Istanbul, URL: <https://istanbul.mae.ro/node/484#null>, accesat la 11.11.2020.

<sup>14</sup> \*\*\*, "Country Comparison: Area", *The World Factbook*, Central Intelligence Agency, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2147rank.html>, accesat la 13.12.2020.

nord-vest – Bulgaria (vecină și la Marea Neagră și la Marea Egee) –, la vest – Grecia (vecină și la Marea Mediterană și la Marea Egee) –, la sud – Siria (vecină și la Marea Mediterană) și Irakul –, la est – Iranul, Azerbaidjanul și Armenia –, iar la nord-est – Georgia (vecină și la Marea Neagră) (Anexa nr. 1) – și granițe exclusiv maritime cu statele riverane celor trei mări exterioare, situate la limita teritoriului turc (la Marea Neagră: România, Federația Rusă, Ucraina; la Marea Mediterană: în Europa (Cipru – cea mai apropiată geografic, Malta, Albania, Spania, Franța, Monaco, Italia, Slovenia, Croația, Bosnia și Herțegovina), în Asia (Israel, Liban) și în Africa (Libia, Egipt, Tunisia, Algeria, Maroc) (Anexa nr. 2).

Relieful său este predominant muntos, la nord format din Munții Pontici și la sud Munții Taurus, conținând numeroase formațiuni carstice, iar în partea centrală, se întinde un podiș în regiunea Cappadocia. În zonele de coastă, altitudinile sunt mai joase, cuprinzând plaje care facilitează turismul și terenuri fertile bune pentru agricultură.

Din punct de vedere istoric, apariția Turciei este urmărită din epoca de piatră, odată cu așezările construite în anul 7.500 î.e.n.<sup>15</sup>. Fiind considerată una dintre cele mai vechi regiuni ale lumii locuite continuu, peninsula anatoliană a găzduit unele dintre cele mai vechi așezări neolitice din lume, inclusiv Efes, Milet, Smirna și Bizanț. Dar istoria consemnată a existenței turcilor acoperă un interval de timp de ceva mai mult de 4.000 de ani, luând, ca reper, populația turcică ce a trăit pentru prima dată în Asia Centrală, în jurul anului 2000 î.e.n.<sup>16</sup>.

În istoria veche, teritoriul Turciei moderne făcea parte din regiunea Anatoliei. Turcii au început să se stabilească aici la începutul secolului al XI-lea, prin migrație și incursiuni militare succesive. Originile Turciei moderne apar când, în urma înfrângerii turcilor

---

<sup>15</sup> \*\*\*, ”Turkey”, *World Atlas*, 2020, URL: <https://www.worldatlas.com/webimage/countrys/asia/tr.htm>, accesat la 03.08.2021.

<sup>16</sup> \*\*\*, ”A Brief Outline of Turkish History”, *Turkish Culture Portal*, Turkish Cultural Foundation, 2020, URL: <http://www.turkishculture.org/general/a-brief-outline-1067.htm>, accesat la 05.08.2021.

selgiucizi de către mongoli, s-a creat un vid de putere care a permis noii dinastii otomane să devină o forță importantă în regiune. Astfel, a luat naștere primul stat turc din Anatolia care era cunoscut drept Statul Selgiuc Anatolian sau Sultanatul Konya, denumit astfel după capitala sa de mai mulți ani<sup>17</sup>.

Lucrurile au evoluat după invazia mongolă a Anatoliei, începută în 1243, astfel încât spre sfârșitul secolului al XIII-lea, mai multe principate turcomane au fost înființate în regiune. Unul dintre acestea, Principatul Otoman (în turcă: *Osmanli Beylik*) s-a extins rapid de-a lungul secolului al XIV-lea și astfel a apărut Imperiul Otoman, care a stăpânit un vast teritoriu pe trei continente și a durat 623 de ani, până la sfârșitul Primului Război Mondial.

Ulterior, teritoriile Imperiului Otoman, ocupate de Marea Britanie, Franța, Rusia și Grecia, au fost eliberate de armata turcă, sub conducerea lui Mustafa Kemal, ceea ce a facilitat ca, prin Tratatul de pace de la Lausanne, din 24 iulie 1923, puterile semnatare să recunoască crearea unui stat turc nou și granițele internaționale ale acestuia și să-i garanteze independența totală.

Republica Turcă a fost condusă 15 ani de Mustafa Kemal, supranumit Atatürk (tatăl turcilor). Ulterior, au existat o serie de guvernări, cele din urmă fiind ale lui Abdullah Gül (2007-2014) și Recep Tayyip Erdoğan (2014-prezent), care provin din Partidul Justiției și Dezvoltării (AKP).

## **1.2. Demografie, religie și cultură**

În aprilie 2021, populația Turciei era de aproximativ 85 de milioane de locuitori, situându-se pe locul 17 între statele lumii la acest indicator și reprezentând 1,08% din totalul demografic al lumii<sup>18</sup>. Populația turcă are o densitate de aproximativ 110

---

<sup>17</sup> *Ibidem*.

<sup>18</sup> N.A.: La data de 05.04.2021, *Worldometer* arăta că populația Turciei era de 85.043.347 de locuitori. A se vedea: \*\*\*, "Turkey Demographics", *Worldometers*, URL: <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>, accesat la 05.04.2021.

persoane/km<sup>2</sup>, 75,7% din aceasta locuind în zone urbane, iar speranța de viață a indivizilor este de 78,45 ani.<sup>19</sup>

*Structura etnică* a populației turce, conform CIA, în anul 2016, era împărțită după cum urmează: 70-75% turci, 19% kurzi, 7-12% alte minorități. De asemenea, din punct de vedere religios, aceștia erau împărțiți în 98,1% musulmani (în majoritate sunniți) și 0,2% alte religii (mai ales creștini și evrei)<sup>20</sup>. Mai mult, pentru anul 2021, se arată o menținere a acestor procentaje<sup>21</sup>. Așadar, considerând aceste date, Turcia este un stat-națiune musulman.

În cadrul Imperiului Otoman, turcii au constituit doar unul dintre numeroasele grupuri lingvistice și etnice. De fapt, pentru elita conducătoare, cuvântul „türk” însemna cruzime și mândrie. De altfel, deși membrii elitelor civile, militare și religioase au conversat și și-au desfășurat afacerile în turca otomană, care era un amestec de arabă, persană și turcă, araba a rămas limba principală a religiei și a dreptului religios, iar persana era limba artei, literaturii rafinate și diplomației. De asemenea, la nivel oficial, turca otomană a fost folosită, de obicei, numai pentru chestiuni referitoare la administrarea imperiului.

Ideea de coagulare a unei națiuni turce, generată din *turcism* – conglomeratul specific, constituit dintr-o religie majoritară, limbă comună vorbită, maniere exprimate, caractere și obiceiuri deosebite de ale altor etnii –, a luat contur atât ca răspuns la tendințele naționaliste exprimate în plan european, cât și la eșecul perceput al otomanismului. În aceeași cheie, *panturcismul* este văzut ca ideologia naționalistă care subliniază rădăcinile etnice, culturale și lingvistice comune ale popoarelor turcice care trăiesc în toată Eurasia<sup>22</sup>. Pe acest fond comun al unor popoare cu rădăcini comune,

---

<sup>19</sup> *Ibidem*.

<sup>20</sup> \*\*\*, ”Middle East: Turkey”, *The World Factbook*, Central Intelligence Agency, 10 august 2020, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, accesat la 14.08.2020.

<sup>21</sup> \*\*\*, ”Turkey population”, *Countrysmeters*, art. cit.

<sup>22</sup> Pınar Üre, ”Panturkism”, *International Encyclopedia of the First World War (1914-1918)*, 30 octombrie 2017, URL: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/panturkism>, accesat la 02.05.2021.



la sfârșitul secolului al XIX-lea, a început un proces de trezire națională între segmentele de intelectuali ai comunităților turcomusulmane aflate sub autoritatea Imperiului Rus, care, folosind educația și publicarea de materiale revoluționare ca instrumente majore, au inițiat „Jahidismul”<sup>23</sup> – un program al naționalismului modernist.

Turcismul a constituit motorul mișcării politice și culturale apărute care a ajutat la formarea noii republici turce, pe acest fond sociologii afirmând că „națiunea turcă are la bază o limbă comună, o educație comună, o religie comună și o morală și estetică unică”<sup>24</sup>. De altfel, odată cu instituirea republicii, Atatürk a făcut ca reforma limbii să devină o parte importantă a programului naționalist. Scopul era de a produce o limbă mai turcă și mai puțin arabă, persană și islamică, dar în timp, au apărut nemulțumiri în rândul populațiilor de diferite etnii, în special a kurzilor, și mișcări de opoziție la această reformă lingvistică.

Tot în acest scop, timp de un secol, statul turc a impus cetățenilor săi o identitate națională rigidă, care a exclus etnia și a subliniat turcismul „pur”. De altfel, specialiștii turci în etnologie susțin că „în 1965, a fost ultima dată când chestionarul efectuat cu ocazia recensământului populației a cuprins întrebări cu privire la limba maternă și date naționale despre etnie care au fost colectate și publicate ulterior”<sup>25</sup>. Mai mult, aceștia susțin că în această perioadă „cele mai multe studii de gen au fost de natură speculativă și politică, în special în ceea ce privește cuantificarea dimensiunii grupurilor etnice și evaluarea modelelor de comportament demo-

---

<sup>23</sup> N.A.: Originile jahidismului, manifestat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, aparțin cadrului larg al mișcărilor reformiste și revoluționare ale musulmanilor din Rusia și din țările islamice vecine.

<sup>24</sup> Simone V. Mayall, „Turkey: A thwarted ambition”, *Mc Nair Paper 56*, National Defense University, Washington D.C., 1997, p. 13.

<sup>25</sup> Ismet Koc, Attila Hancioglu, Alanur Cavlin, „Demographic Differentials and Demographic Integration of Turkish and Kurdish Populations in Turkey”, *Population Research and Policy Review*, nr. 27, februarie 2008, pp. 447-457.

grafic”<sup>26</sup>. Ca urmare a acestor motive istorice și politice adânc înrădăcinate, etnia în Turcia a devenit un subiect sensibil, nefiind discutat până de curând nici măcar în cercurile academice.

Ulterior, un studiu din 2012, publicat în revista *Annals of Human Genetics*, constata că „strămoșii paterni ai Turciei erau 38% europeni, 35% orientali, 18% din Asia de Sud și 9% din Asia Centrală”<sup>27</sup>. Iar în 2018, a fost dată publicității o bază de date online a înregistrărilor genealogice (proveniență, migrație, puritate și hibriditate etnică)<sup>28</sup> din Turcia, cu informații din 1882 până în prezent, care poate fi accesată de fiecare cetățean, în urma căreia ideea seculară de puritate rasială, fabricată și impusă de stat, a început să se destrame.

În ceea ce privește *factorul religios*, acesta a început a fi activ după secolul al VIII-lea, când populația turcă a început să accepte islamul, iar relațiile acesteia cu islamul și comunitățile islamice s-au întărit tot mai mult, urmând extinderea geografică a statului turc.

Otomanii s-au văzut drept purtătorul pavilionului islamului și ordinii islamice, reprezentându-l atât în regiunea estică, cât și în cea vestică<sup>29</sup>. De altfel, aceștia și-au organizat viața socială și oficială conform regulilor și tradițiilor islamice, context în care sultanii, ca șefi ai statului, administrau întregul teritoriu, respectând principiile și legile islamice, numite *Sharia*. În prezent, Turcia adăpostește multe religii diferite, deși cea dominantă rămâne Islamul. Pe lângă factori, precum obiceiurile și limba, religia are și ea o influență mare asupra modelării identității indivizilor și comunităților.

---

<sup>26</sup> *Ibidem*.

<sup>27</sup> Uğur Hodoğlugil, Robert W. Mahley, ”Turkish Population Structure and Genetic Ancestry Reveal Relatedness among Eurasian Populations”, *Annals of Human Genetics*, vol. 76, nr. 2, martie 2012, pp. 128-141.

<sup>28</sup> Kaya Genc, ”Who Is a Turk? It’s Complicated”, *The New York Times*, 1 aprilie 2018, URL: <https://www.nytimes.com/2018/04/01/opinion/international-world/turkey-ethnicity-government.html>, accesat la 12.09.2020.

<sup>29</sup> Ali Yigit, „Lessening Impact of Religion on Turkish Muslim Identity in Westernizing and Modernizing Turkey”, *US-China Foreign Language*, ianuarie 2012, vol. 10, nr. 1, David Publishing, Germania, p. 899.

Ideologia politică, bazată pe religia Islamului (Islamismul), a jucat un rol major în modalitatea de configurare a statelor moderne ale regiunii Orientului Mijlociu, inclusiv a Turciei. Aceasta în condițiile în care se susține că teza de secularizare rămâne valabilă pentru occidentali (creștini), dar nu și pentru societățile musulmane, deoarece religia și politica sunt inseparabile în Islam<sup>30</sup>. Totuși, gradul de utilizare a islamului ca ideologie politică în Turcia, a variat, ca reprezentativitate, în diferite epoci istorice, pe fondul condițiilor existente. De exemplu, în momentul în care Kemal Atatürk a preluat puterea, creând statul modern turc, ideea că o națiune, cu o populație musulmană majoritară poate îmbrățișa o guvernare cu totul seculară și democratică a apărut și a rezistat până în actualitate, în detrimentul prevalenței religiei islamice.

Dubla sa apartenență geografică de cele două continente Europa și Asia se manifestă într-o tendință permanentă de *întrepătrundere civilizațională, culturală și mentală între orient și occidental*, la care au contribuit și multiplele imperii (Hitit, Persan, Bizantin, Otoman), instaurate, în diferite etape istorice, de diverse popoare pe acest spațiu. De altfel, fiecare cultură care a fost activă în Anatolia, asociată cu cele anterioare, a contribuit la structurarea multiculturală a populației rezidente, rezultând o populație cu un mozaic etnico-cultural bogat și complex. Ca rezultat, teritoriul Turciei moderne găzduiește una dintre cele mai vechi culturi și civilizații din lume, cu un bogat patrimoniu artistic și cultural. De asemenea, îmbinarea dintre orașele cosmopolite și satele pitorești o face una dintre cele mai dorite destinații ale lumii, un amestec captivant de Est și Vest, antichitate și contemporaneitate, exotic și familiar. De exemplu, regiunea care înconjoară orașul Kuşadası a fost centru cultural încă din vremurile Antichității. Primele așezări

---

<sup>30</sup> Haldun Gülalp, "Using Islam as political ideology. Turkey in Historical Perspective", *Cultural Dynamics*, nr. 14(1), Sage Publication, Londra, Thousand Oaks, CA, New Delhi, 2002, p. 21.

au fost fondate de triburile nomade indo-europene, după care a urmat dominația persană și elenă.

În secolul al II-lea î.e.n. regiunea a ajuns sub stăpânire romană, care a fost urmată de Imperiul Bizantin. În era bizantină, a fost ridicată fortăreața de la intrarea în port, și orașul s-a dezvoltat mai ales de-a lungul coastei.

În anul 1018, orașul a fost ocupat de triburile turcești, dar după scurtă vreme, trupele creștine au eliberat regiunea, astfel Kuşadasi a rămas sub influență bizantină. În anul 1413, orașul a fost cucerit de sultanul Mehmed I și a fost anexat Imperiului Otoman. Pe parcursul războiului de independență a turcilor, Kuşadasi a fost ocupat temporar de trupele italiene și apoi de cele elene (1919-1922). După sfârșitul războiului, a devenit parte a Republicii Turcia.

### **1.3. Economie și resurse**

Turcia este în centrul zonei economice și politice cunoscute sub numele de „Eurasia”, unde trei regiuni ale lumii – Europa, fosta URSS și Orientul Mijlociu – se intersectează. De asemenea, Turcia este membră a unor organizații economice globale, dar și regionale, mai mult sau mai puțin cunoscute – G20<sup>31</sup>, Organizația de Cooperare Economică pentru Marea Neagră (OCEMN)<sup>32</sup>, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Organizația Cooperării Islamice (OCI), Banca Islamică de Dezvoltare (BID)<sup>33</sup>, dar și Organizația pentru Cooperare Economică

---

<sup>31</sup> N.A.: Grupul celor douăzeci, sau G20, este forumul principal pentru cooperarea economică internațională, reunind lideri ai unor țări dezvoltate și în curs de dezvoltare de pe toate continentele. A se vedea: G20, URL: <https://g20.org/en/about/Pages/whatis.aspx>, accesat la 20.08.2021.

<sup>32</sup> N.A.: Organizația de Cooperare Economică pentru Marea Neagră are ca membri: Turcia, Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Moldova, Rusia, Ucraina, Bulgaria, România, Albania, Grecia, Serbia. A se vedea detalii la: Black Sea Economic Cooperation, URL: <http://www.bsec-organization.org/>, accesat la 20.08.2021.

<sup>33</sup> N.A.: Membrii fondatori ai Băncii Islamice de Dezvoltare au fost: Emiratele Arabe Unite, Iran, Kuweit, Libia, Arabia Saudită și Turcia. A se vedea: \*\*\*, ”Islamic Development Bank”, URL: <https://www.isdb.org/>, accesat la 20.08.2021.

(OCE)<sup>34</sup> și Organizația pentru Cooperare Economică D-8 (D8)<sup>35</sup> –, fără a se limita doar la acestea.

Apropierea Turciei de Balcani și de restul Europei, precum și de piețele emergente din Asia Centrală, Orientul Mijlociu și Africa de Nord reprezintă oportunități unice de afaceri. Experiența a numeroase firme globale confirmă Turcia ca locație predominantă de investiții și platformă de export. Companii de genul Microsoft, Coca-Cola, GE, Procter & Gamble și Phillip Morris, precum și instituții de investiții internaționale (Corporația de Finanțe Internaționale a Grupului Băncii Mondiale) au selectat Turcia ca bază regională de afaceri<sup>36</sup>. De asemenea, Turcia devine rapid un centru de producție pentru Europa în diverse industrii, în special în cea a automobilelor.

Turcia (indiferent de perioada istorică sau de forma de organizare teritorială parcursă) a reprezentat un important nod economic și comercial, făcând legătura între diferite regiuni ale lumii, amintind aici Drumul vechi al Mătășii, care lega Europa de Asia<sup>37</sup>, sau inițiativa actuală a Chinei ”*Belt and Road*”<sup>38</sup> – ca poartă de intrare spre piața europeană de desfacere.

---

<sup>34</sup> N.A.: OCE a fost înființată în 1985 între Turcia, Iran și Pakistan. Ulterior, cu participarea Afganistanului, Azerbaidjanului, Kazahstanului, Kârgâzstanului, Tadjikistanului, Turkmenistanului și Uzbekistanului, a devenit o organizație de 10 membri. A se vedea: \*\*\*, ”ECO in a nutshell”, Economic Cooperation Organization, URL: <http://www.eco.int/>, accesat la 20.08.2020.

<sup>35</sup> N.A.: Membrii D-8 sunt: Turcia, Bangladesh, Indonezia, Iran, Malaysia, Egipt, Nigeria și Pakistan. Acest grup a fost înființat pentru a crea și a diversifica noi oportunități în relațiile comerciale dintre cele 8 țări care reprezintă un potențial economic mare. A se vedea: D-8 Organization for Economic Cooperation, URL: <http://developing8.org/>, accesat la 20.08.2020.

<sup>36</sup> Yılmaz Argüden, ”An Overview of the Turkish Economy”, *Policy Brief*, The Middle East Institute, 4 December 2007, p. 1.

<sup>37</sup> N.A.: În timpul Evului Mediu, Drumul Mătășii se întindea pe mai multe itinerare din Asia Centrală spre Anatolia și apoi din Tracia spre Europa. Detalii la: ”Turkey”, *Silk Roads. Dialogue, diversity and development*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, URL: <https://en.unesco.org/silkroad/countries-alongside-silk-road-routes/turkey>, accesat la 13.12.2020.

<sup>38</sup> \*\*\*, ”Turkey a gateway to Europe for modern Silk Road”, *Daily Sabah*, 24.02.2018, URL: <https://www.dailysabah.com/economy/2018/02/24/turkey-a-gateway-to-europe-for-modern-silk-road>, accesat la 13.12.2020.

Totuși, geopolitica Turciei de-a lungul istoriei a fost una a apei și petrolului<sup>39</sup>, legată, pe de o parte, de accesul larg și de drepturile pe care le deține în Marea Neagră și în Marea Mediterană (și strâmtorile dintre ele) și în bazinul apelor fluviale ale Tigrului și Eufratului<sup>40</sup>, și, pe de altă parte, de calitatea sa de gazdă a căilor de transport energetic dinspre est spre vest<sup>41</sup>. De altfel, la momentul de față, prin Turcia trec 3.332 km de conducte petroliere (din care 2.139,4 km operaționali<sup>42</sup>) și 12.300 km de conducte de gaze naturale (din care 5.542,7 km operaționali<sup>43</sup>), iar NATO folosește un sistem de conducte cu o lungime de 3.200 km pe teritoriul turc<sup>44</sup>. Astfel, pe teritoriul Turciei existau 7 conducte transnaționale de petrol și gaze naturale, operaționale în iunie 2020 (Anexa nr. 3).

Din ianuarie 2021, conducta de gaz *TurkStream 2* (o ramură a Turkstream), configurată să transporte alți 15,75 mld. mc/an, parcurge ruta Federația Rusă – Turcia – Bulgaria – Serbia și Bosnia

---

<sup>39</sup> Ruchir Shah, *The Geopolitics of Water and Oil in Turkey*, Institut Français des Relations Internationales, 29 octombrie 2009.

<sup>40</sup> N.A.: Turcia, ca stat riveran, situat în amonte de râurile Tigru și Eufrat, este beneficiara principală a avantajelor economice și militare derivate din această asimetrie geografică, având numeroase baraje, dintre care Atatürk, construit pentru furnizarea apei pentru irigații și producerea energiei electrice, este unul dintre cele mai mari din țară.

<sup>41</sup> N.A.: Prin Turcia, se tranzitează gaz și petrol dinspre Orientul Mijlociu și Marea Caspică, astfel: Conducta de țiței Irak – Turcia, Conducta principală de export a țițeiului Baku – Tbilisi – Ceyhan; Conducta de gaze naturale Rusia – Turcia (Linia de Vest), Conducta de gaze naturale Blue Stream, Linia principală a Anatóliei de Est, de transmitere a gazelor naturale (Iran-Turcia); Conducta de gaze naturale Baku – Tbilisi – Erzurum (BTE), pentru care a fost demarat un proiect de extindere care vizează să tranziteze și Europa și care se preconizează că va fi finalizat în 2022; Interconexiunea de gaze naturale Turcia-Grecia, Turkstream, este un proiect care constă în construirea a două rețele peste Marea Neagră, una care să alimenteze Turcia, iar cea de a doua, Europa. A se vedea detalii pe website-ul Ministerului Energiei și Resurselor Naturale al Republicii Turce, URL: <https://www.enerji.gov.tr/en-US/Pages/Oil-Pipelines>, accesat la 13.02.2021.

<sup>42</sup> \*\*\*, "Oil Pipeline Kilometers by Country and Project Status", *Global fossil Infrastructure Tracker*, 03.06.2020, URL: [https://docs.google.com/spreadsheets/d/1ck4q1va90\\_ZgZDSiNSKH-l3bOfdMtv44QMAcHtnzDic/edit#gid=0](https://docs.google.com/spreadsheets/d/1ck4q1va90_ZgZDSiNSKH-l3bOfdMtv44QMAcHtnzDic/edit#gid=0), accesat la 09.09.2021.

<sup>43</sup> \*\*\*, "Gas Pipeline Kilometers by Country and Project Status", *Global fossil Infrastructure Tracker*, 03.06.2020, URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1LztubsiuJmH2KiRvJ7wgXXPABrItkQ4tS3Sxv5Ndv50/edit#gid=0>, accesat la 09.09.2021.

<sup>44</sup> Saffet Arıkan Bedük, *Pipelines in Turkey and security of energy supply*, Association of Turkish Governors, 2014, p. 4.

Herțegovina<sup>45</sup>. Astfel, în total, Turcia este străbătută de 24 de conducte operaționale (naționale și transnaționale), dintre care patru transportă petrol și douăzeci, gaze naturale<sup>46</sup>.

Este evident că poziționarea sa în spațiul geografic dintre Orientul Mijlociu, Rusia și Caucaz și marile piețe energetice din Europa și Occident îi oferă Turciei avantaje strategice pentru tranzitul energetic, dar ea însăși nu deține rezerve importante de astfel de minerale<sup>47</sup>. Acest fapt a făcut ca, în 2015, Turcia să aibă o rată de dependență energetică de importuri de 77,5%, iar media importurilor sale de energie să fie în jur de 55 mld. de dolari pe an<sup>48</sup>. De asemenea, în 2018, Gazprom a livrat 24 de miliarde de metri cubi de gaz Turciei<sup>49</sup>. Astfel, combustibilii fosili continuă să conducă economia Turciei, cu o mare dependență de importuri, în special de petrol și gaze (93%, respectiv 99%)<sup>50</sup>, importurile de energie reprezentând de 1,5 ori mărimea deficitului său de cont curent și contribuind semnificativ la vulnerabilizarea economică a Turciei. De asemenea, scorul libertății economice al Turciei este de 64,0, ceea ce o clasează, în Indexul pe anul 2021, pe locul 76 în rândul celor mai libere economii din lume, iar în Europa, pe locul 37 din 45, ceea ce o califică printre economiile „moderat libere”<sup>51</sup>.

---

<sup>45</sup> \*\*\*, ”Gazprom begins gas supplies to Serbia via new route starting from January 1, 2021”, *Gazprom*, 01.01.2021, URL: <https://www.gazprom.com/press/news/2021/january/article521930/>, accesat la 12.01.2021.

<sup>46</sup> \*\*\*, ”Turkey”, *Green Info Network*, 06.04.2021, URL: [https://greeninfo-network.github.io/fossil\\_tracker/](https://greeninfo-network.github.io/fossil_tracker/), accesat la 13.03.2021.

<sup>47</sup> Zeyno Baran, ”The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Implications for Turkey”, *apud* S. Frederick Starr and Svante E. Cornell (coord.), *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West*, Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, Washington, 2005, p. 103.

<sup>48</sup> Güven Önal, ”Turkey’s 21st Century Coal Rush”, *Turkey Mining 2018*, Global Business Reports, p. 30, URL: [https://www.gbreports.com/files/pdf/\\_2018/Turkey\\_Mining\\_2018\\_-\\_Web\\_Version.pdf](https://www.gbreports.com/files/pdf/_2018/Turkey_Mining_2018_-_Web_Version.pdf), accesat la 15.12.2020.

<sup>49</sup> \*\*\*, ”Gas Pipelines”, *Gazprom*, URL: <https://www.gazprom.com/projects/blue-stream/>, accesat la 02.09.2020.

<sup>50</sup> \*\*\*, ”Turkey 2021”, *Energy Policy Review*, The International Energy Agency, March 2021, URL: <https://www.iea.org/reports/turkey-2021>, accesat la 03.02.2021.

<sup>51</sup> N.A.: Scorul libertății economice are ca indicatori: domnia legii, mărimea guvernului, eficiența reglementării, gradul de deschidere al piețelor. A se vedea: The Heritage Foundation, „Turkey”, *2021 Index of Economic Freedom*, 2021, p. 414.

Scorul său general a scăzut cu 0,4 puncte față de 2020, dar, deși acesta este sub media regională, se află peste media mondială.

Privatizarea economiei a fost o prioritate a guvernelor care au fost la putere din 1986 până în prezent. Ca activități economice, mulți dintre locuitorii Turciei se ocupă cu agricultura, în condițiile în care, în 2016, terenul arabil se întindea pe o suprafață de aproximativ 23,7 milioane de hectare, din care în jur de 18,4% din terenul cultivat este irigat, iar produsele vegetale reprezentau 76% din producția agricolă totală<sup>52</sup>. Conform cifrelor din 2015, Turcia era cel mai mare producător mondial de alune, smochine, caise și stafide, al 4-lea cel mai mare producător de legume și struguri proaspeți, al 6-lea cel mai mare producător de tutun, al 8-lea cel mai mare producător de grâu și al 10-lea cel mai mare producător de bumbac, dar această ramură a economiei contribuia la produsul național brut (PNB) al bugetului de stat cu doar 8%<sup>53</sup>. De asemenea, creșterea animalelor și piscicultura reprezintă ramuri importante ale sectorului agricol al Turciei, deși nu sunt la fel de bine dezvoltate.

O altă activitate economică importantă este exploatarea resurselor minerale (cromit, bauxită și cupru, dar și fier, mangan, plumb, zinc, antimoniu, azbest, pirite, sulf, mercur și mangan)<sup>54</sup>. De asemenea, Turcia deține 75% din rezervele de bor din lume<sup>55</sup>. De asemenea, Turcia are o economie dinamică axată pe servicii și industrie. Deși agricultura a rămas o îndeletnicire importantă,

---

<sup>52</sup> \*\*\*, "Agriculture in Turkey", *All About Turkey*, Turkish Statistical Institute (TUIK), URL: <https://www.allaboutturkey.com/agriculture.html>, accesat la 12.03.2021.

<sup>53</sup> *Ibidem*.

<sup>54</sup> Helen Chapin Metz (ed.), *Turkey: A Country Study*, GPO for the Library of Congress, Washington, 1995.

<sup>55</sup> Gözde Esen Sakar, "An introduction to the mining industry in Turkey", Gözde Esen Sakar of Bener Law Office, 17 iunie 2015, URL: <https://www.iflr1000.com/NewsAndAnalysis/An-introduction-to-the-mining-industry-in-Turkey/Index/3233>, accesat la 13.04.2021.



prevalența sectorului terțiar ne indică modernizarea economiei turcești<sup>56</sup>.

Turcia deținea locul 14 în industria mondială a producției de mașini, producătorii turci din industria auto contribuind semnificativ la balanța de comerț exterior cu exporturi în valoare totală de 32,2 miliarde USD în 2018<sup>57</sup>, iar alte ramuri industriale dezvoltate sunt: textilă, alimentară, bancară, electronică etc. Aceste aspecte economico-financiare se reflectă în evoluția economică a Turciei, care se situa, în anul 2018, pe locul 62 în lume, în termeni de PIB/locuitor, la o populație de aproximativ 80 de milioane de locuitori; în valoare brută, PIB-ul său situând-o printre primele 20 de țări din lume la acest indicator<sup>58</sup>. Mai mult, deși economia turcă a suferit o perioadă de ajustare și reechilibrare de la șocul pieței din august 2018, excedentul de cont curent și datoria externă în scădere a băncilor și corporațiilor au contribuit la reducerea vulnerabilității externe. Ulterior, OCDE arăta că, în 2019, PIB-ul Turciei înregistra o creștere de 4,8%<sup>59</sup>, față de 2018, cifrele arătând un PIB de 754,8 de mld. de dolari<sup>60</sup>, care o situa, în anul 2019, pe locul 18 în lume la acest indicator. Dar, în pofida creșterii puternice din ultimii 20 de ani, Turcia se confruntă cu provocări semnificative de dezvoltare.

---

<sup>56</sup> Vasile Nazare, „Turcia putere regională cu ambiții globale la Marea Neagră”, *apud* Güven Güngör și Vasile Simileanu (coord.), *Turcia de la Kemal Attatürk la U.E.*, Editura TOPFORM, București, 2014, p. 129.

<sup>57</sup> \*\*\*, „Automotive Sector in Turkey”, *South-East European Industrial Market*, nr. 3/2019, 26.08.2019, URL: <https://www.see-industry.com/en/automotive-sector-in-turkey/2/1853/>, accesat la 14.01.2021.

<sup>58</sup> \*\*\*, „Building a Shared Future”, *IMF Annual Report 2018*, International Monetary Fund, 2018.

<sup>59</sup> \*\*\*, „Turkey”, *OECD Economic Surveys*, OECD, July 2018, p. 9, URL: <http://www.oecd.org/economy/surveys/Turkey-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf>, accesat la 22.06.2020.

<sup>60</sup> \*\*\*, „Country Snapshot in Turkey”, *The World Bank*, aprilie 2020, p. 1, URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/181801587125378913/Turkey-Snapshot-Apr2020.pdf>, accesat la 10.06.2020.

#### 1.4. Sistemul politico-administrativ

Conform Constituției sale, adoptată în 9 noiembrie 1982 și actualizată în anul 2017, forma de guvernare a statului turc este republica<sup>61</sup>. Astfel, „Republica Turcia este un stat democratic, secular și social, guvernat de statul de drept”<sup>62</sup> și, conform art. 3 al legii fundamentale a statului, „un întreg indivizibil cu țara și națiunea sa”<sup>63</sup>. De asemenea, în ceea ce privește puterea legislativă, aceasta este investită în Marea Adunare Națională a Turciei (TGNA) – „compusă din 600 de deputați aleși prin vot universal”<sup>64</sup> –, neputând fi delegată (articolul 7 din Constituție), iar sistemul său de drept civil este bazat pe diverse sisteme juridice europene, în special pe codul civil elvețian.

Organizarea administrației statului turc se bazează pe principiile administrației centrale și descentralizării<sup>65</sup>. Prin urmare, sistemul este organizat într-o structură pe două niveluri, cu administrație centrală și locală. Administrația centrală este formată din organisme centrale (ministere, agenții), cu sucursalele sale deconcentrate, dar numite de către guvernul central. Astfel, în interior, din punct de vedere administrativ, Turcia este organizată în 7 regiuni geografice și 81 de provincii<sup>66</sup> (care, la rândul lor, sunt împărțite în 957 de districte<sup>67</sup>, denumite după municipiile lor). Capitala republicii Turcia este Ankara.

Ismet İnönü, președinte al Republicii Turcia până în anul 1950, urmașul lui Mustafa Kemal, a fost primul lider turc care a

---

<sup>61</sup> \*\*\*, *Constitution of the Republic of Turkey*, Articolul 1, 2007, URL: [https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution\\_en.pdf](https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf), accesat la 14.08.2021.

<sup>62</sup> \*\*\*, *Ibidem*, Articolul 2, 2007.

<sup>63</sup> *Ibidem*, Articolul 3.

<sup>64</sup> *Ibidem*, Articolul 75.

<sup>65</sup> *Ibidem*, Articolul 123.

<sup>66</sup> \*\*\*, ”Turkey. Population: Demographic Situation, Languages and Religions”, *Eurydice*, 4 noiembrie 2019, URL: [https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-103\\_en](https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-103_en), accesat la 22.02.2021.

<sup>67</sup> Andrew Dawson (rapporteur), *Local elections in Turkey and Mayoral re-run in Istanbul (31 March and 23 June 2019)*, Congress of Local and Regional Authorities, Report CG37 (2019)14 final, 31 octombrie 2019, p. 11, URL: <https://rm.coe.int/local-elections-in-turkey-and-mayoral-re-run-in-istanbul-committee-on-/1680981fcf>, accesat la 15.05.2020.

îngăduit prezența mai multor partide pe scena politică, fiind cel care a îndreptat statul turc spre o democrație politică efectivă.

Între anii 1923 și 2018, Turcia a parcurs un sistem de guvernare parlamentar, ulterior sistemul devenind unul prezidențial<sup>68</sup>. Ideea unui sistem prezidențial a fost promovată în 2014, când Recep Tayyip Erdoğan a devenit primul președinte ales direct din Turcia. În urma loviturii de stat eșuate din 15 iulie 2016, Erdoğan și principalii membri ai Partidului de Justiție și Dezvoltare (AKP) de guvernare au întărit această direcție, susținând că o președinție executivă ar oferi o stabilitate mai mare și ar preveni crizele politice viitoare, deoarece ar elimina posibilitatea unei lupte de putere între președinte și premier.

În prezent, Turcia este, din punct de vedere legislativ, o republică laică constituțională, dar partidul președintelui Recep Tayyip Erdoğan urmărește o agendă islamistă, ceea ce duce la erodarea democrației. Astfel, noul sistem a înrădăcinat stăpânirea autoritară a unui singur om și are implicații profunde pentru elaborarea și conținutul politicii externe turce, precum și pentru relațiile Turciei cu Occidentul.

### **1.5. Sectorul industriei de apărare**

Spre deosebire de țările capitaliste avansate, evoluția istorică a sectorului militar-industrial al Turciei a urmat o traiectorie care a început cu investiții din exploatații militare și s-a extins după 1980 într-un model clasic al complexului militar-industrial. Această perioadă a fost marcată și de rate ridicate ale cheltuielilor militare, combinate cu dezvoltarea rapidă a industriei militare.

Cu toate acestea, similar cazului cheltuielilor militare, Forțele Armate Turce (*Turkish Armed Forces* – TAF) au deținut controlul

---

<sup>68</sup> Amanda Paul, Demir Murat Seyrek, "Constitutional changes in Turkey: A presidential system or the president's system?", *European Policy Center*, 24 ianuarie 2017, URL: <https://www.epc.eu/en/Publications/Constitutional-changes-in-Turkey-A-presidential-system-or-the-preside~1d617c>, accesat la 12.05.2021.

absolut asupra licitațiilor, achizițiilor și proiectelor militare. Prezența militarilor ca un colectiv capitalist a afectat și mediul industrial-militar și, în consecință, a fost înființată o fundație militară – Fundația Forțelor Armate Turce (*Turkish Armed Forces Foundation* – TAFF)<sup>69</sup> –, ca actor important în sectorul militar în care face investiții strategice, alături de alte companii private de diferite mărimi.

TAFF monitorizează direct și indirect 14 companii, dintre care 6 sunt filiale (Anexa nr. 4) și 8 sunt afiliate. Prin investiții interne și internaționale, prin înființarea de noi companii și cumpărarea de acțiuni la alte companii, numărul de filiale, directe și indirecte, ale Fundației crește în mod constant.

Construirea industriei de apărare a Turciei a fost o prioritate pentru primele guverne ale republicii și continuă și în prezent. Astfel, în anul 2018, „Turcia ajungea al 14-lea cel mai mare exportator de apărare din lume, reprezentând 1% din totalul exporturilor globale”<sup>70</sup>. Mai mult, potrivit Președinției Industriei de Apărare<sup>71</sup>, guvernul își propune să „facă industria de apărare turcă 100% independentă până în 2053, să își mărească valoarea capacității de export la 50 de miliarde de dolari și să aibă cel puțin 10 companii de apărare turcești printre cele mai mari 100 de companii din lume”<sup>72</sup>. De altfel, Turcia se apropie cu pași repezi de un model de dezvoltare, similar SUA și Israel, în care majoritatea corporațiilor mari generează profituri din industria armamentului. De exemplu, pentru anul 2021, Turcia anunță aducerea pe piață a primei drone militare de producție turcă – vehiculul aerian de luptă

---

<sup>69</sup> Turkish Armed Forces Foundation. A se vedea detalii la: <https://www.tskgv.org.tr/en/>, accesat la 10.09.2021.

<sup>70</sup> Pieter D. Wezeman, Aude Fleurant, Alexandra Kuimova, Nan Tian, Siemon T. Wezeman, ”Trends in International Arms Transfers, 2018”, *SIPRI Fact Sheet*, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Sweden, martie 2019, p. 2.

<sup>71</sup> Presidency of Defence Industries, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=48&LangID=2>, accesat la 10.09.2021.

<sup>72</sup> Ali Bakeer, *Challenges threaten the rise of Turkey's defense industry*, Middle East Institute, May 14, 2019, URL: <https://www.mei.edu/publications/challenges-threaten-rise-turkeys-defense-industry>, accesat la 12.02.2021.

fără pilot Akinci<sup>73</sup> –, a versiunii modernizate a elicopterului de luptă ATAK Faz-2, a primei rachete anti-navă Atmaca, a torpilei Akya, dar și a rachetei antitanc Karaok<sup>74</sup>, toate de producție autohtonă.

În pofida succeselor înregistrate, industria de apărare turcă se confruntă cu provocări actuale, precum COVID-19, cu exodul de inteligență, cu criza valutară, cu dependența de furnizorii străini și cu disputele politice regionale, care i-ar putea împiedica creșterea în viitor.

---

<sup>73</sup> N.A.: Acesta are autonomie de 24 de ore, o rază maximă de acțiune de 12,192 km, o anvergură a aripilor de 20 de metri și o capacitate de încărcare de 1.350 de kilograme.

<sup>74</sup> Tuba Şahin, "Turkish defense industry set on fulfilling orders in 2021", *Anadolu Agency*, 11.01.2021, <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkish-defense-industry-set-on-fulfilling-orders-in-2021/2105749>, accesat la 07.01.2021.

## **Capitolul 2**

# **REPERE ISTORICE ÎN POLITICA INTERNĂ A TURCIEI. FORME DE GUVERNARE ȘI TIPURI DE REGIMURI**

De-a lungul secolelor, în teritoriul cunoscut ca fiind al statului turc de astăzi, au avut loc lupte, cuceriri și schimbări de putere care au transformat națiunea în actualul său cadru, ca o poartă în Orientul Mijlociu, Asia și Europa. În cele ce urmează, vom prezenta o mică parte a principalelor etape istorice care au configurat devenirea geopolitică a Turciei, concentrându-ne pe formele de guvernare și pe tipurile de regimuri care au modelat și modelează politica internă a acestui stat.

### **2.1. Imperialismul otoman**

Imperiul Otoman a fost unul dintre cele mai mari și mai îndelungate din istorie. Fiind un stat turco-islamic (1299-1923) și succesor al Imperiului Bizantin, Imperiul Otoman a ajuns să simbolizeze epicentrul interacțiunilor dintre civilizațiile orientală și occidentală.

Entitatea statală otomană a apărut, cca 1300, în vestul Asiei Mici, nu departe de orașul modern Istanbul. Într-un proces constant de expansiune teritorială, statul otoman a cucerit atât la vest, cât și la est, învingând Imperiul Bizantin, regatele sârbe și bulgare, precum și principatele nomade turce din Anatolia (Asia Mică) și sultanatul Mameluk din Egipt. Aceasta a făcut ca, în 1453, prin distrugerea Bizantiumului, otomanii să se transforme dintr-un principat destul de neînsemnat într-un imperiu vast, care domina sud-estul Europei, Africa de Nord și Orientul Apropiat. În

consecință, o combinație între aceste societăți și culturi a creat ceea ce istoricii numesc „civilizație otomană”<sup>75</sup>.

Până în secolul al XVII-lea, Imperiul Otoman a ajuns să dețină spații întinse, de altfel, în anul 1683, își atingea apogeul teritorial, acoperind Anatolia, Africa de Nord, Orientul Apropiat, Europa de Sud-Est și Caucazul, întinzându-se „de la porțile de est ale Vienei până la granițele Iranului contemporan la est, Marocul la vest, Marea Neagră la nord și vârful Arabiei la sud”<sup>76</sup> (Anexa nr. 5).

De-a lungul celor mai mult de 600 de ani de existență, statul otoman a fost parte la fel de mult a ordinii politice europene precum rivalii săi francezi sau habsburgi<sup>77</sup>. Deși din 1683 Imperiul Otoman nu s-a mai extins spre centrul Europei, timp de aproximativ 200 de ani a rămas în sud-estul Europei, dominând teritoriile unor state moderne (Bulgaria, Serbia, Grecia, România etc.). De altfel, până la Tratatul de la Berlin din 1878, prin care turcii și-au pierdut exploatațiile majore în Europa, Imperiul Otoman a fost văzut ca o putere europeană profund implicată în afacerile politice și militare regionale. În provinciile asiatice și africane, Imperiul Otoman a persistat și mai mult, cele mai multe regiuni din Turcia, Siria, Liban, Irak, Israel, Palestina, Iordania și Arabia Saudită de astăzi rămânând parte din imperiu până la Primul Război Mondial.

În esența sa, statul otoman a fost unul dinastic, administrat de și pentru familia otomană, în cooperare și în concurență cu alte grupuri și instituții. Similar altor entități statale ale perioadei, statul otoman dinastic central a folosit o varietate de strategii politice pentru a-și asigura propria perpetuare, combinând „forța brutală,

---

<sup>75</sup> Emrah Sahin, ”Ottoman Society: 1250 to 1920: Middle East”, *Cultural Sociology of the Middle East, Asia, & Africa: An Encyclopedia*, SAGE Publications Inc., 2012 *passim*.

<sup>76</sup> Christine Isom-Verhaaren, Kent F. Schull, ”Introduction: Dealing with Identity in the Ottoman Empire”, *Living in the Ottoman Realm: Empire and Identity, 13th to 20th Centuries*, Indiana University Press, 2016, pp. 1-16.

<sup>77</sup> Donald Quataert, *The Ottoman Empire, 1700-1922*, Second Edition, Cambridge University Press, UK, 2005, pp. 2-3.

menținerea justiției, cooptiunea potențialilor disidenți și negocierea constantă cu alte surse de putere”<sup>78</sup>.

În unele privințe, otomanii au urmat anumite modele administrative bizantine, de exemplu, „la fel ca bizantinii, otomanii practica un fel de cezaro-papism, sistemul prin care statul controla clerul. În sistemul judiciar otoman, instanțele erau conduse de judecători, membri ai clasei religioase, *ulema*”<sup>79</sup>. Au existat și alte influențe care au modelat politica otomană, precum credințele șamaniste ale nomazilor turci, care au rămas profund încorporate în practicile spirituale ale dinastiei otomane sau în uzanțele turcești pre-islamice, importante în cercurile administrative otomane, în ciuda afluxului ulterior de practici administrative și juridice din lumea islamică iraniană și din estul Mediteranei. De fapt, sistemul otoman trebuie văzut ca un amestec de influențe care provin din Bizanț, de la nomazii turci, de la statele balcanice și din lumea islamică.

Sistemul de guvernare otoman a fost unul multireligios, tolerant în majoritatea timpului<sup>80</sup>, îndreptat spre protejarea supușilor în exercitarea religiei lor, fie că era vorba de islam, iudaism sau creștinism. Această cerință s-a bazat pe principiul islamic de toleranță a „Oamenilor Cărții”, adică evrei și creștini<sup>81</sup>, deși de cele mai multe ori aplicarea sa a eșuat.

Otomanii, apropiați geografic de statele vest-europene, care au ajuns să domine globul în epoca modernă, au confruntat mult timp expansiunea militară, politică și ideologică a Europei. Această apropiere a avut un impact profund asupra identității atât a otomanilor, cât și a europenilor, de fiecare parte proximitatea a dus la structurarea unui proces complex de formare a identității proprii, care oscila dual una față de cealaltă. Pe de o parte, otomanii și-au subliniat uneori identitatea de războinici musulmani pentru credință,

---

<sup>78</sup> *Ibidem*, p. 90.

<sup>79</sup> *Ibidem*, p. 28.

<sup>80</sup> *Ibidem*, p. 5.

<sup>81</sup> Hilal Wani, Raihanah Abdullah, Lee Wei Chang, ”An Islamic Perspective in Managing Religious Diversity”, *Religions*, nr. 6, MDPI, Basel, Switzerland, 2015, p. 643.



confruntându-se cu statele europene, dar acest lucru nu i-a împiedicat pe conducătorii otomani să-i admire și să angajeze creștini europeni ca soldați, artiști și tehnicieni, iar, pe de altă parte, pentru europeni, otomanii au constituit un mijloc vital prin care cultura europeană s-a definit ca atare, servind drept model de dezvoltare, în pofida vizualizării acestora ca atacatori, cuceritori sau uzurpatori.

Declarația de la Tanzimat din 1839 a constituit un punct esențial al reformelor de transformare a patrimoniului Imperiului Otoman într-un stat modern. Aceasta a proclamat o nouă ordine prin instituirea proprietății private și prin declararea egalității tuturor subiecților din imperiu în fața legii, fără a ține cont de etnie sau religie<sup>82</sup>. Alături de această declarație, un set reglementat central de reguli impersonale și universale a început a înlocui relațiile de putere tradiționale obișnuite. Procesul astfel început a fost dezvoltat în continuare de Edictul de reformă din 1856, care a elaborat formele de egalitate musulmană/non-musulmană în chestiuni precum impozitarea, serviciul militar și ocuparea forței de muncă în serviciul public. Tot în această perioadă, s-a fundamentat o politică „otomanistă”, derivată din noțiunea de „națiune otomană”, care a fost promovată în încercarea de a dezvolta o identitate unică de naționalitate care să cuprindă multitudinea de grupuri religioase și etnice aflate pe teritoriul imperiului.

## **2.2. Republica lui Atatürk**

După înfrângerea suferită în Primul Război Mondial, puterile învingătoare au căutat împărțirea imperiului prin Tratatul de la Sèvres, cu sprijinul aliaților, Grecia a invadat și a ocupat orașul Izmir, în conformitate cu Tratatul. La 19 mai 1919, a fost inițiată o mișcare naționalistă sub conducerea lui Mustafa Kemal Pașa, un

---

<sup>82</sup> Haldun Gülalp, ”Using Islam as political ideology. Turkey in Historical Perspective”, *Cultural Dynamics*, nr. 14(1), Sage Publication, London, Thousand Oaks, CA, New Delhi, 2002, p. 23.

comandant militar care s-a distins în cursul bătăliei de la Gallipoli. Kemal Paşa a încercat revocarea termenilor tratatului, semnați de sultan la Istanbul, mobilizând fiecare parte a societății turcești, în ceea ce a devenit războiul turc de independență. La 18 septembrie 1922, armatele de ocupație ale Antantei au fost învinse și țara eliberată. A urmat abdicarea sultanului la 1 noiembrie 1922, astfel încheindu-se 631 de ani de stăpânire otomană.

Ulterior, în 1923, prin Tratatul de la Lausanne, se recunoaște suveranitatea noii Republici turce, iar Kemal a primit supranumele de *Atatürk* (însemnând Părintele Turciei) și a devenit primul președinte al țării.

Ideologia lui Atatürk, denumită „Kemalism”<sup>83</sup> sau „Atatürkism”, a introdus în Turcia procesul democrației parlamentare și participative. Ea a fost orientată în șase direcții de acțiune, cunoscute ca „săgețile Kemalismului”<sup>84</sup>:

- *Revoluționismul*, care a fost utilizat ca doctrină pentru a justifica schimbarea radicală, mai degrabă decât treptată, a sistemului de organizare turc;

- *Republicanismul*, prin care a urmărit înlocuirea ordinii sociale elitiste otomane, care a investit puterea în sultan și în anturajul său imediat, cu un sistem republican mai larg bazat;

- *Naționalismul*, pentru construirea unei identități distincte turce în vederea înlocuirii panislamismului Imperiului Otoman;

- *Populismul*, promovat prin promisiunea unei societăți cu diferențe mai mici între clasele sociale, dar căreia i-au lipsit idealurile cu adevărat democratice;

---

<sup>83</sup> N.A.: Ideologia Kemalistă a fost promovată inițial în Statutul Partidului Popular Republican (Cumhuriyet Halk Partisi sau CHP) din 1935, ideile acestea fiind încorporate în Constituția Turciei din 1937, care a rămas în vigoare până în 1961. \*\*\*, „Kemalism”, Oxford Islamic Studies Online, URL: <http://oxfordislamicstudies.com/print/opr/t236/e0440>, accesat la 15.01.2021.

<sup>84</sup> \*\*\*, „«Six Arrows»: The Tenets of Kemalism”, *Los Angeles Times*, 15 ianuarie 1991, URL: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1991-01-15-wr-324-story.html>, accesat la 20.02.2021.

- *Secularismul*, prin care a justificat revizuirea de anvergură a puterii religiei în stat. Atatürk a favorizat adoptarea obiceiurilor și științei occidentale și, în acest scop, a desființat școlile religioase și a legalizat alcoolul. Alfabetul latin, calendarul și sistemele de măsurare metrică internaționale le-au înlocuit pe cele arabe sau islamice;

- *Etatismul*, care a favorizat dezvoltarea economiei de stat.

Pe scurt, revoluționismul reprezenta reformarea continuă și profundă a Turciei, republicanismul înlocuia statul imperial, naționalismul configura o nouă conștiință națională, populismul promova creșterea importanței poporului turc în actul politic, secularismul separa religia de puterea politică și etatismul instituia o echitate socială, titlurile nobile fiind eliminate. Dar, dintre acestea, reconfigurarea tradiției islamice și a culturii sale ar putea fi considerată ca unul dintre factorii principali ai schimbării sociale și religioase în Turcia modernă. De altfel, Turcia a devenit prima națiune musulmană care a căpătat statutul de republică.

Atatürk credea într-o civilizație mondială universală, în care tânăra Republică turcă va deveni o parte integrantă, „nu prin imitație, ci prin participare”<sup>85</sup>. În acest sens, el a instituit mai multe reforme de occidentalizare<sup>86</sup> care au modernizat Turcia, desprinzând-o de trecutul ei otoman și transformând-o dintr-un stat tradițional într-unul secular. Printre reformele sale s-au numărat<sup>87</sup>:

---

<sup>85</sup> A. Mango, *Atatürk*, Overlook, New York, 1999, p. xi.

<sup>86</sup> N.A.: A se vedea o serie de autori: Asyraf Hj Ab Rahman, Wan Ibrahim Wan Ahmad, Fadzli Adam, Nooraihan Ali, Daud Ismail, ”The Consequences of Atatürk’s Secularization on Turkey”, *Asian Social Science*, vol. 11, nr. 21, Canadian Center of Science and Education, 2015, p. 350; Namik Ayvalıoğlu, *Cultural Revolution of Atatürk*, *Tecrübi Psikoloji*, URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100171>; Ahmet Selçuk Akgül, *Atatürk Reforms in the Early Turkish Republic, 1923-1946: An Educational Perspective*, a thesis in the field of International Relations for the Degree of Master of Liberal Arts in Extension Studies, Harvard University, March 2019, p. 2, URL: <https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/42004235/AKGUL-DOCUMENT-2019.pdf?sequence=1>, accesate la 12.12.2020.

<sup>87</sup> \*\*\*, ”Mustafa Kemal Atatürk”, Columbia University in the City of New York, 12 ianuarie 1994, URL: <http://www.columbia.edu/~sss31/Turkiye/ata/hayati.html#founder>, accesat la 20.01.2021.

- *în domeniul legislativ* (realizarea Codului civil, Codului Penal și Dreptului Afacerilor, bazate pe modelele elvețiene, italiene și germane); *social* (crearea un sistem laic în Turcia, unde majoritatea musulmană și minoritățile creștine și evreiești sunt libere să-și exerseze credința prin promovarea ideii că credința religioasă este o problemă de conștiință individuală);

- *în domeniul economic* (inițierea unui program dinamic de dezvoltare economică prin expansiune agricolă, prin creștere industrială și avans tehnologic); *lingvistic* (înlocuirea alfabetului arab cu scrierea latină);

- *în domeniul drepturilor femeilor* (promovarea de reforme pentru acordarea de drepturi egale femeilor în societate);

- *în domeniul educației* (a inițiat un program ambițios de școlarizare a copiilor și adulților – învățământ gratuit, laic și coeducativ, învățământul primar a fost declarat obligatoriu, forțele armate au implementat un amplu program de alfabetizare);

- *în domeniul artei și culturii* (promovarea elementelor din patrimoniul național, inclusiv pe cele din culturile indigene antice, precum și a artelor și tehnicilor civilizației mondiale, din trecut și din prezent).

În multe dintre reformele kemaliste, secularizarea a fost văzută ca fiind opusă Islamului și Estului. S-au provocat astfel conflicte între grupul conservator și cel secular. Secularismul kemalist însemna progres și civilizație, în timp ce statul musulman otoman și moștenirea sa reprezentau întârziere și barbarie. Prin urmare, secularismul kemalist s-a opus aspectului public al islamului și al identității islamice<sup>88</sup>. De fapt, revoluția lui Kemal în modernizarea Turciei a avut consecințe sociale, religioase și politice pentru poporul turc, reformele lui aducând un sistem total nou de viață, bazat pe stilul occidental. Dar populația kurdă a reprezentat provocarea majoră în încercarea de construire a noii republici în

---

<sup>88</sup> Ali Yigit, "Lessening impact of religion on Turkish Muslim identity", *US-China Foreign Language*, David Publishing, January 2012, vol. 10, no. 1, p. 902.

jurul noii etnicități turce unice<sup>89</sup> în care erau încorporate mai multe identități, demografice, geografice, politice și socioeconomice, iar problema kurdă a persistat, în momentul de față devenind chiar mai acută.

### **2.3. Evoluția democrației turce și renașterea autoritarismului în era lui Erdoğan**

Ideile de liberalism și democrație din Occident au fost importate în spațiul turc încă de pe timpul Imperiului Otoman, imediat după Revoluția Franceză din 1789. Acestea erau parte din tendința universală, nu neapărat de natură creștină, chiar dacă fundamentarea acestora pe drepturile naturale ale indivizilor nu era tocmai compatibilă cu legitățile Islamului.

După înființarea Republicii turce, Partidul Republican al Poporului (CHP) al lui Atatürk a devenit organizația politică dominantă a statului de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, în pofida tranziției către un sistem politic multipartid și a dificultăților întâmpinate, care s-au materializat în 3 lovituri de stat în perioada 1960-1980<sup>90</sup>. De altfel, în această perioadă CHP a evoluat de la un partid de stat la unul social-democrat într-un context social al reglării relațiilor dintre angajatori și lucrători, iar prin Constituția din 1961<sup>91</sup> s-a deschis calea către aplicarea unor libertăți sociale și individuale. Dar polarizarea politică excesivă și apariția unui fel de război civil între grupările de stânga și cele de dreapta au provocat intervenția armatei, ceea ce a dus ulterior la modificarea Constituției în 1982, aceasta devenind mai strictă decât

---

<sup>89</sup> Dogan Koc, *Testing strategies of conflict resolution: Turkish Case*, thesis, Graduate Program in Political Science University of Texas at Dallas, 2011, p. 37.

<sup>90</sup> \*\*\*, "Governance & Politics of Turkey", *Fanack*, 27 iulie 2020, URL: [https://fanack.com/turkey/governance-and-politics-turkey/?gclid=Cj0KCQjwg8n5BRCdARIsALxKb96PHSuAc2BxjEMlzxRm2\\_ZNSkQ7IbJ\\_h7O7AICJ0LBcM490pCUnO8saAqxFEALw\\_wcB](https://fanack.com/turkey/governance-and-politics-turkey/?gclid=Cj0KCQjwg8n5BRCdARIsALxKb96PHSuAc2BxjEMlzxRm2_ZNSkQ7IbJ_h7O7AICJ0LBcM490pCUnO8saAqxFEALw_wcB), accesat la 07.08.2020.

<sup>91</sup> Constituția din 1961 este văzută a fi drept una dintre cele mai democratice dintre cele implementate de statul turc. A se vedea: Özlem Kaya, *On the Way to a New Constitution in Turkey Constitutional History, Political Parties and Civil Platforms*, Friedrich Ebert Stiftung, October 2011, p. 2.

cea precedentă, în special pe tema drepturilor fundamentale și libertăților omului.

În anii '90, politica turcă a fost marcată de concurența dintre diverse partide de dreapta sau de stânga, partidele kurde și islamiste mai mici fiind marginalizate atât de armată, cât și de stabilimentul politic<sup>92</sup>. De altfel, în perioada 1923-1983, statul turc a fost dominat de o elită militară kemalistă, supranumită „turcii negri”, istoria acestei perioade fiind prevalată de o economie dirijată, care limita participarea sectorului privat în toate domeniile, dar care susținea investițiile străine directe<sup>93</sup>. Ulterior, în anul 1980, din cauza unei crize economice, a unor turbulențe interne majore și a separatismului kurd, armata răstoarnă guvernul de la Ankara și proclamă o dictatură militară, condusă de generalul Kenan Evren, care suprimă instituțiile statului și o serie de drepturi și libertăți civile.

Generalul Evren a rămas la putere până în anul 1989, propunând o sinteză politică între kemalism și islamism, denumită turco-islamism, cu o viziune de extremă dreaptă de un naționalism exacerbă<sup>94</sup>. Ulterior, în 1996, când un partid islamist, în frunte cu Erbakan Necmettin, a ajuns la putere din partea unui guvern de coaliție, a fost repede silit să renunțe, pe fondul presiunilor puternice ale armatei și societății civile seculare.

În 2002, Partidul Justiției și Dezvoltării (AKP), de factură islamistă moderată, derivat, în 2001, din fostul partid al lui Erbakan și fondat de Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gul și Bulent Arinc<sup>95</sup>, a ajuns la guvernare în Turcia. Ulterior, din 2003, de când actualul președinte al Turciei, Recep Tayyip Erdoğan, a devenit prim-ministru, politica statului a fost reconfigurată în mod repetat, astfel

---

<sup>92</sup> Nick Danforth, *The Outlook for Turkish Democracy: 2023 and Beyond*, The Washington Institute for Near East Policy, 2013, p. 2.

<sup>93</sup> Adrian Filip, *Puterea Navală – Componentă a geopoliticii maritime universale, Atlantism versus Eurasianism*, Editura Sitech, Craiova, 2013, p. 58.

<sup>94</sup> Halil Magnus Karaveli, "In the Shadow of Kenan Evren", *The Turkey Analyst*, 12.09.2008, URL: <http://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/135-in-the-shadow-of-kenan-evren.html>, accesat la 15.04.2021.

<sup>95</sup> Nick Danforth, *op. cit.*

încât după aproape două decenii de guvernare de către AKP și liderul său, promisiunea inițială de reformă, care avea, ca piloni, democratizarea, neoliberalismul economic, măreția istoriei turco-otomane, opoziția față de Israel și pragmatismul în relațiile cu Washingtonul, a lăsat locul autoritarismului și unei politici disfuncționale.

Direcția democratică abordată și realizările economice din primii ani ai AKP au ajutat la lansarea negocierilor pentru obținerea calității de membru în Uniunea Europeană (UE) de către Turcia, văzută, la momentul respectiv, drept un model pentru statele vecine în curs de reformare<sup>96</sup>.

În 2004 au fost efectuate amendamente la Constituția Republicii Turcia, ca reacție la noile angajamente internaționale ale statului turc și pe fondul eforturilor sale de aderare la Uniunea Europeană. În acest context, expresia „pedeapsa cu moartea” a fost eliminată din Constituție, instanțele de securitate ale statului au fost abolite, iar în dreptul turc al afacerilor s-a stipulat că, în cazul unui conflict cu privire la drepturi și libertăți fundamentale, acordurile internaționale vor avea prioritate<sup>97</sup>. Pe fondul noilor evoluții prefigurate în politica Turciei, cumulate cu importanța strategică și cu potențialul economic al acesteia, au determinat Uniunea Europeană și SUA să încerce să și-o apropie, fapt materializat în lansarea negocierilor de aderare la UE în octombrie 2005 și în eforturile președintelui american Barack Obama, de a crea un „parteneriat model”<sup>98</sup> cu statul turc.

---

<sup>96</sup> Kemal Kirişci, Amanda Sloat, ”The rise and fall of liberal democracy in Turkey: Implications for the West”, *Foreign Policy*, Brookings, 2019, p. 1, URL: [https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/02/FP\\_20190226\\_turkey\\_kirisci\\_sloat.pdf](https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/02/FP_20190226_turkey_kirisci_sloat.pdf), accesat la 05.08.2020.

<sup>97</sup> Özlem Kaya, *On the way to a New Constitution in Turkey constitutional History, Political Parties and Civil Platforms*, Friedrich Ebert Stiftung, October 2011, p. 3.

<sup>98</sup> \*\*\*, ”President Obama’s Remarks in Turkey”, *The New York Times*, 6 aprilie 2009, URL: <https://www.nytimes.com/2009/04/06/us/politics/06obama-text.html>, accesat la 04.08.2020.

Totuși, imaginea pozitivă a Turciei și de oscilare către Occident nu a durat mult, ca urmare a intervenției unor factori care au început să se manifeste, precum slăbirea democrației, stoparea creșterii economice, stagnarea procesului de aderare la UE și încetarea relațiilor cu cei mai mulți vecini. Concomitent, abandonarea de către Erdoğan a politicii incluzive, în favoarea politicilor de excludere, și susținerea naționalismului musulman au agravat și mai mult polarizarea societății către latura conservator-religioasă, complicând eforturile de apărare a valorilor democratice comune, acestea fiind realizate în scopul obținerii sprijinului popular al musulmanilor, astfel Erdoğan atrăgându-și critici din partea comunității internaționale, dar și din partea partidelor de opoziție, pentru subminarea secularismului Turciei. Astfel, în ciuda promisiunii reformelor timpurii, politica Turciei a devenit tot mai autoritară și disfuncțională.

Președintele Recep Tayyip Erdoğan este atât șef al statului din 28 august 2014, cât și șef al guvernului, începând cu 9 iulie 2019<sup>99</sup>. Transformarea Turciei dintr-o republică parlamentară într-una prezidențială a fost făcută posibilă printr-un referendum, organizat la 16 aprilie 2017, în urma căruia 51,4% dintre turci au votat în favoarea unor amendamente constituționale ample<sup>100</sup>.

Turcia de astăzi nu este ceea ce a avut în vedere Atatürk atunci când a fondat Republica turcă, din simplul motiv că Turcia nu poate fi considerată o țară cu politică liberă, fapt reliefat în menținerea sa printre statele „Fără Libertate”, în *Indexul Libertății Presei*<sup>101</sup>, în perioada 2018-2020. Contextul în care statutul Turciei în acest index a scăzut de la „Parțial Liber” este creat de politica restrictivă, autoritară a președintelui Erdoğan, care a dus la scăderea ratingului

---

<sup>99</sup> \*\*\*, ”Middle East: Turkey”, *The World Factbook*, Central Intelligence Agency, 10 august 2020, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, accesat la 14.08.2020.

<sup>100</sup> \*\*\*, ”Turkey. Governance and Politics”, *Fanack*, 27 iulie 2020, URL: <https://fanack.com/turkey/governance-and-politics-turkey/>, accesat la 15.08.2020.

<sup>101</sup> \*\*\*, ”Turkey. Not Free”, *Freedom in the World 2019*, Freedom House, 2020, URL: <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020>, accesat la 22.07.2020.



drepturilor politice de la 4 la 5 și a calității libertăților civile de la 5 la 6, din cauza referendumului constituțional care a centralizat puterea în mâinile președinției, înlocuirii în masă a primarilor aleși cu candidați guvernamentali, urmării arbitrare a activiștilor pentru drepturi și a altor inamici percepuți ai statului<sup>102</sup>.

Deși este dificil de identificat momentul în care autoritarismul lui Erdoğan a devenit o realitate, reacția brutală a guvernului la protestele din Parcul Gezi, din mai 2013, a fost clar un punct de cotitură către asprirea politicilor sale de guvernare. De altfel, în prezent, caracteristicile generale ale neonaționalismului Turciei sunt cultul statului, suspiciunea permanentă asupra inamicilor străini și accentul pe rolul central al unui singur lider puternic.

---

<sup>102</sup> *Ibidem.*

### Capitolul 3

## POLITICA DE SECURITATE A TURCIEI ÎNTRE EST ȘI VEST

Vechile categorii civilizaționale perimate ale „Estului” și „Vestului”, identificate cu „Islamul” și „modernitatea”, nu sunt nicăieri mai evidente și mai active decât în Turcia contemporană.

Din primele zile ale republicii, Turcia a fost un stat conștient că securitatea reprezintă un aspect care nu poate fi neglijat, în special pentru un stat cu o poziție geopolitică cum este cea a Turciei astfel încât preocupările de securitate internă au fost constant în fruntea agendei politice. Tradiția kemalistă a accentuat păstrarea unui stat unitar și a favorizat neintervenția în conflictele regionale. Aceste elemente, împreună cu un puternic simț al naționalismului și cu o atentă examinare a problemelor legate de suveranitate, continuă să modeleze dezbaterea strategică turcă la începutul secolului XXI, ceea ce a făcut ca abordarea turcă modernă a problemelor de securitate națională să fie conservatoare, tradițională și centrată pe NATO, iar politica sa internă să ia drumul democratic și valorile occidentale.

De altfel, Inițiativa Alianța Civilizațiilor (AOC), propusă la cea de-a 59-a Adunare Generală a Națiunilor Unite, în 2005, de președintele guvernului spaniol, José Luis Rodríguez Zapatero, a fost cosponsorizată de premierul turc Recep Tayyip Erdoğan. Inițiativa era menită să stimuleze acțiunea colectivă în diverse societăți pentru combaterea extremismului, pentru a depăși barierele culturale și sociale dintre lumea occidentală și cea musulmană și pentru a reduce tensiunile și polarizarea dintre societăți care diferă în ceea ce privește valorile religioase și culturale. Faptul că Turcia a

sponsorizat această acțiune întărea credința sa și a partenerilor săi într-un drum occidental.

Dar, în ultimii ani, au existat elemente puternice de schimbare care influențează gândirea strategică turcă, și aceste elemente devin structurale, modelând modul în care turcii se raportează la lumea înconjurătoare, dar și modul în care comunitatea internațională percepe Turcia<sup>103</sup>. Occidentalii trebuie să înțeleagă că Turcia așa cum o știau acum 20 de ani nu mai există, iar faptele decidenților săi politici o arată explicit.

### **3.1. Probleme actuale de securitate internă**

Dacă ar fi să realizăm un tablou al securității interne a Turciei la momentul actual, descoperim un stat eurasiatic care trece prin grave probleme interne: o criză politică acută, generată de existența unor fricțiuni politice, pe care regimul Erdoğan încearcă să le domolească forțat; o criză de sănătate, generată de COVID-19, care are, printre efecte principale, o mare criză economică, cu o puternică devalorizare a lirei turcești, și o criză socială, generată de necesitatea de a gestiona destinele victimelor migrației aflate pe teritoriul său.

#### *3.1.1. Criza politică din Turcia. Acțiuni și reacții*

În ultimii ani, sub conducerea lui Recep Tayyip Erdoğan, Turcia a parcurs o perioadă de politică internă agitată, generată de unele evenimente de impact, pe care le-am identificat într-o lucrare anterioară<sup>104</sup>: intensificarea acțiunilor politice ale mișcării prokurde, care au rezultat în performanța electorală în alegerile din 2014, ce i-a permis să se stabilească, ca actor politic cheie, în Turcia; tentativa de lovitură militară din 15 iulie 2016, considerată drept „un moment

---

<sup>103</sup> Ian Lesser, "The Evolution of Turkish National Security Strategy", *Turkey's Engagement with Modernity*, January 2010, pp. 258-276.

<sup>104</sup> Mirela Atanasiu, "Turkish Foreign Policy – Between East and West", *Strategic Impact*, no. 3-4 [72-73]/2019, "Carol I" National Defence University Publishing House, Bucharest, Romania, 2019, pp. 100-101.

cultural de transformare în istoria politică a Turciei”<sup>105</sup>; referendumul constituțional din anul 2017, în urma căruia președintele turc a obținut victoria, la pachet cu o serie de amendamente, care îi confereau puteri sporite; desfășurarea alegerilor prezidențiale și parlamentare din iunie 2018, în urma cărora a fost reales președintele Erdoğan; repetarea alegerilor locale în iunie 2019, fapt ce a stârnit proteste în Turcia și critica statelor europene.

Modalitatea de desfășurare a evenimentelor politice amintite arată că lupta internă pentru putere este acerbă în Turcia, iar președintele Erdoğan a luat toate măsurile pe care le-a considerat necesare nu numai pentru a rezista la putere, dar și pentru a-și mări controlul în cadrul statului. Astfel, în urma tentativei de lovitură de stat din 15 iulie 2016, pentru o perioadă de 2 ani, a fost instituită starea de urgență națională. Ulterior, reprezentanți politici au fost arestați, sub acuzația că ar avea legături cu gruparea de gherilă a Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), organizație declarată de Turcia ca fiind teroristă. Mai mult, guvernul turc a efectuat arestări în rândul personalului armatei, sute de indivizi fiind acuzați de a fi implicați în lovitura de stat din 2016 și de a avea legături cu clericul opoziției Fethullah Gülen, considerat responsabil pentru respectiva acțiune de revoltă împotriva conducerii statului turc.

Ulterior, deși starea de urgență a fost sistată, anul 2019 găsea Turcia „într-un climat de cenzură mediatică și de reprimare a inamicilor și criticilor guvernului ce persistă, cu mulți jurnaliști, precum și cu parlamentari și cu candidatul la președinția de la opoziția prokurdă în închisoare”<sup>106</sup>, iar politica lui Erdoğan s-a demonstrat a fi autoritară și în următorii ani. De altfel, recent actualul guvern a introdus un proiect de lege care vizează creșterea

---

<sup>105</sup> \*\*\*, ”Turkey's failed coup attempt: All you need to know”, *Al Jazeera*, 15 July 2017, URL: [https://www.aljazeera.com/news/2016/12/turkey-failed-coup-attempt-161217\\_032345594.html](https://www.aljazeera.com/news/2016/12/turkey-failed-coup-attempt-161217_032345594.html), accesat la 02.12.2020.

<sup>106</sup> \*\*\*, *World Report 2019*, Human Rights Watch, USA, 2020, p. 588.

autorității guvernului asupra asociațiilor de juriști, pentru a influența în continuare administrarea justiției.

*Human Rights Watch* arată, în raportul pentru anul 2020, că „asaltul împotriva drepturilor omului și statului de drept, prezidat de președintele Turciei, Recep Tayyip Erdoğan, continuă în timpul pandemiei de Covid-19”<sup>107</sup>. De altfel, ideea generală a raportului este întărită de scoaterea Turciei, printr-o declarație a președintelui Erdoğan (decizie contrară Constituției în vigoare), în martie 2021, din Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (semnată la Istanbul), dar și de instituirea de către guvernul turc, în calitate de director al Universității Boğaziçi, a lui Melih Bulu, fost politician în cadrul Partidului pentru Justiție și Dezvoltare al lui Erdoğan, care nu a urmat studii universitare<sup>108</sup>. Evident, aceste tipuri de decizii politice au stârnit organizarea de proteste ale populației civile, care, la rândul lor, au fost abordate cu forță excesivă de către polițiștii turci (numai în perioada ianuarie – aprilie 2021 au fost deținute 700 de persoane în cadrul unor astfel de acțiuni civile<sup>109</sup>).

De altfel, rezultanta parcursului celor două decenii la putere ale lui Erdoğan și ale partidului său a fost crearea unui regim autoritar și islamist, înăbușirea pluralismului politic și reducerea la tăcere a vocilor opoziției, indiferent ce segment al societății îl reprezentau – membri ai partidelor politice, politicieni, jurnaliști, avocați, activiști și studenți. Aceste acte opresive care despart statul turc de traseul democratic aduc nemulțumirea cetățenilor de rând, fapt reflectat în sondajele de opinie. De altfel, în 2020, compania de cercetări *Eurasia* arăta că procentul celor opuși sistemului prezidențial al lui Recep Tayyip Erdoğan, în Turcia, crescuse la

---

<sup>107</sup> \*\*\*, *World Report 2020*, Human Rights Watch, USA, 2021, p. 666.

<sup>108</sup> Defne Tuncer, ”Turkish Democracy Again at a Crossroads”, *Global Risk Inside*, 15 martie 2021, URL: <https://globalriskinsights.com/2021/03/turkish-democracy-again-at-a-crossroads/>, accesat la 02.03.2021.

<sup>109</sup> Aisling Reidy, *Turkey Resumes its Crackdown on Student Protesters*, Human Rights Watch, 2 aprilie 2021, URL: <https://www.hrw.org/news/2021/04/02/turkey-resumes-its-crackdown-student-protesters>, accesat la 05.04.2021.

59,9%<sup>110</sup>, iar, pe măsura deciziilor politice represive ale președintelui ce au urmat, acesta intra în anul 2021 cu un sprijin al electoratului situat sub 30%<sup>111</sup>.

Unii specialiști în relații internaționale, urmărind deciziile politice interne și externe ale președintelui turc în exercițiu, considerau conducerea lui Erdoğan ca având patru dimensiuni principale<sup>112</sup>: autoritarismul electoral, ca modalitate de desfășurare a alegerilor, neopatrimonialismul, ca sistem economic, populismul, ca strategie politică, și islamismul, ca ideologie politică. Iar alții văd noua identitate națională, construită de Erdoğan, ca folosind patru instrumente principale<sup>113</sup>: abandonarea neintervenționismului kemalist în politica externă; deconstrucția imaginii lui Mustafa Kemal Atatürk; islamizarea conceptelor de conducere laică și emularea unor aspecte selectate ale Kemalismului.

La toate acestea, s-ar mai adăuga unele aspecte care țin de decredibilizarea politicii sale externe, pe care o vom detalia ulterior: tendința de autonomie față de partenerii tradiționali (detașarea de NATO sau de aliatul său strategic SUA pentru a-și urmări interesele proprii – achiziționarea S-400 de la ruși, acțiunile armate contra kurzilor pe teritoriul Siriei, intervenția militară în Libia), apropierea diplomatică de state controversate (Federația Rusă, Iran); încălcări ale dreptului internațional (incidente militare cu nave rusești, strămutarea populațiilor kurde din zonele controlate de la granița turco-siriană); șantajarea politică a UE în problema imigrației spre Europa etc.

---

<sup>110</sup> Raúl Redondo, "Erdogan's model continues to lose public support in Turkey", *Atalayar*, 4 august 2020, URL: <https://atalayar.com/en/content/erdogans-model-continues-lose-public-support-turkey>, accesat la 12.02.2021.

<sup>111</sup> Akin Nazli, "OUTLOOK 2021 Turkey", *Intellinews*, 4 ianuarie 2021, URL: <https://intellinews.com/outlook-2021-turkey-199308/>, accesat la 03.03.2021.

<sup>112</sup> Ihsan Yilmaz, Alfred Deakin, "The AKP after 15 years: emergence of Erdoganism in Turkey", Research Institute for Citizenship and Globalisation, Deakin University, Burwood, Australia, URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2018.1447371>, accesat la 15.02.2021.

<sup>113</sup> Kumru F. Toktamis, Isabel David, "Introduction: Democratization Betrayed – Erdogan's New Turkey", *Mediterranean Quarterly*, Mediterranean Affairs, 17.09.2018, p. 8.

### 3.1.2. Pandemia de COVID-19 și efectele sale

În aprilie 2021, în Turcia, cazurile înregistrate de infectări cu virusul Covid-19 depășesc 40.000/zi<sup>114</sup>, reprezentând cel mai ridicat nivel de până la acest moment. De altfel, numărul total de cazuri se ridică la peste 3,6 milioane, dintre care 32.943 s-au soldat cu decese, de aceea, pentru combaterea virusului, până la 6 aprilie 2021, au fost administrate în total 17.704.888 de doze de vaccin<sup>115</sup> și, până în 8 aprilie, de 40.689.742 de teste<sup>116</sup>.

În octombrie 2020, Turcia lansa un pachet de stimulare de 21 de puncte (Scutul de stabilitate economică), în valoare de 15,4 miliarde USD, pentru a combate pandemia de coronavirus<sup>117</sup>, care prevedea, printre altele, măsuri, precum: amânarea plății impozitelor, reducerea impozitelor și a taxelor guvernamentale, amânarea rambursării împrumuturilor, amânarea plății chiriilor și utilităților și oferirea unor pachete pentru sprijinirea economiilor locale.

Pentru a susține relansarea economico-socială a Turciei, alături de măsurile economice și financiare, s-au activat și o serie de măsuri sociale de relaxare socială, desfășurată conform *Planului Covid-19 de Normalizare*<sup>118</sup>, care prevede o aplicare „dinamică”, bazată pe modul în care gestionarea cazurilor pozitive și a virusului este tratată în statul turc și în alte state de legătură, dar și pe

---

<sup>114</sup> \*\*\*, ”Turkey: Daily COVID-19 cases exceed 40,000, highest level yet”, *Al Jazeera*, 2 aprilie 2021, URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/2/turkey-daily-covid-19-cases-exceed-40000-highest-level-yet>, accesat la 06.04.2021.

<sup>115</sup> \*\*\*, ”Turkey”, *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*, World Health Organization, 08.04.2021, URL: <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr>, accesat la 09.04.2021.

<sup>116</sup> \*\*\*, ”Turkey COVID-19 patient table”, *COVID-19 information page*, Republic of Turkey Ministry of Health, 2021, [https://covid19.saglik.gov.tr/?\\_Dil=2](https://covid19.saglik.gov.tr/?_Dil=2), accesat la 09.04.2021.

<sup>117</sup> \*\*\*, ”Turkey. Government and institution measures in response to COVID-19”, KPMG, 28 octombrie, 2020, URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/turkey-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>, accesat la 06.04.2021.

<sup>118</sup> \*\*\*, *COVID-19 Normalization Plan*, Presidency of the Republic of Turkey, 4 mai 2020, p. 3, URL: <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/sites/trade/files/attachments/COVID-19%20Normalization%20TURKEY.pdf>, accesat la 18.06.2021.

respectarea unor norme impuse de distanțare socială (1,5 m), de folosire a măștilor în spațiile publice și a măsurilor de igienă. La 1 iunie 2020, s-a declanșat cea de-a doua etapă de relaxare socială graduală, ridicându-se restricția de închidere a activității economice la sfârșitul săptămânii. Ulterior, din noiembrie 2020, măsurile restrictive au fost reinstituite gradual, cu accent pe arealele de risc în care se înregistra creșterea numărului de infectări, iar din martie 2021, țara este iar în închidere națională.

În pofida măsurilor aplicate, economia turcă s-a contractat în 2020, deoarece pandemia de COVID-19 și restricțiile conexe au afectat cererea de pe piață<sup>119</sup>. Ca urmare, în acest context pandemic prelungit, conform Biroului Națiunilor Unite pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare (OCHA), în Turcia a intervenit un deficit de finanțare, în special pentru răspunsul la pandemie, oferit în Siria. De altfel, la începutul anului 2021, opt centre de tratare Covid-19 au fost dezactivate, din cauza lipsei de fonduri, dar și alte activități, precum supravegherea și testarea sau îngrijirea medicală primară, aveau să se confrunte cu același risc în perioada imediat următoare<sup>120</sup>. Totuși, unii oficiali guvernamentali turci s-au arătat, la începutul anului, optimiști, afirmând că Turcia va recupera din punct de vedere economic, din 2021, „economia sa urmând să crească anual cu 4%, propulsată de cererea reapărută a consumatorilor și de scăderea intensității pandemiei”<sup>121</sup>. Impactul pandemiei asupra Turciei s-a dovedit a fi mai puțin sever decât

---

<sup>119</sup> Ezgi Erkoyun, ”Turkish economy to shrink in 2020, recover next year: Reuters poll”, *Reuters*, 24 iulie 2020, URL: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-economy-poll/turkish-economy-to-shrink-in-2020-recover-next-year-reuters-poll-idUSKCN24P0RY>, accesat la 26.07.2021.

<sup>120</sup> \*\*\*, *Turkey: Health Cluster Bulletin*, January 2021, UN OCHA, p. 1, URL: [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/turkey\\_health\\_cluster\\_bulletin\\_january\\_2021-20210310.pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/turkey_health_cluster_bulletin_january_2021-20210310.pdf), accesat la 07.04.2021.

<sup>121</sup> Orhan Coskun, Nevzat Devranoglu, Ceyda Caglayan, ”Turkey's economy seen regaining some pace in 2021 after slump”, *Reuters*, 8 ianuarie 2021, URL: <https://www.reuters.com/article/turkey-economy-growth-int-idUSKBN29D1RK>, accesat la 03.04.2021.



pentru multe alte țări, datorită politicilor de susținere economică adoptate, dar acest lucru a dus la creșterea inflației.

### *3.1.3. Migrația accentuată*

Istoric, Turcia a fost o țară de origine, de tranzit și de destinație pentru migranți, datorită așezării sale geografice între Europa și Asia. Evenimentele regionale recente au făcut ca acest aspect să devină mult mai pregnant, ca urmare a conflictelor, sărăciei și dezastrelor care au afectat statele sale vecine și politicilor sale maleabile pentru nou-veniți.

În martie 2016, Uniunea Europeană a încheiat un acord cu Turcia, care își asuma găzduirea migranților pe teritoriul său, prin care se urmărea limitarea numărului de solicitanți de azil în Europa, instaurându-se politica conform căreia „pentru fiecare sirian returnat în Turcia din insulele grecești, un alt sirian va fi relocalat din Turcia în UE, ținând cont de criteriile de vulnerabilitate ale ONU”<sup>122</sup>. Turcia, în schimb, a beneficiat de reducerea restricțiilor de viză pentru cetățenii turci, de primirea unui ajutor de 6 miliarde de euro pentru acomodarea comunităților de migranți sirieni și de promisiunea de dinamizare a discuțiilor blocate privind aderarea Turciei la Uniunea Europeană.

Cu toate acestea, numărul tot mai mare de refugiați sirieni, pe fondul persistenței conflictului sirian, a creat provocări sociale în statul turc, care și-a înăsprit frontierele de est. Probleme au apărut și în promisiunea relocalărilor „unu-la-unu” (din martie 2016 până în martie 2021, puțin mai mult de 28.000 de refugiați sirieni au fost relocalați în Uniunea Europeană din Turcia, față de 72.000, descriși în

---

<sup>122</sup> \*\*\*, *EU-Turkey statement, Press Release 144/16 18/03/2016*, Council of the EU, 18 martie 2016, p. 1, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>, accesat la 12.02.2021.

acord)<sup>123</sup>. De asemenea, deși Uniunea Europeană afirmă că au fost plătite peste 4 miliarde de euro, guvernul turc s-a arătat nemulțumit de ritmul și modul de plată al acestui ajutor<sup>124</sup>. Mai mult, discuțiile privind intrarea Turciei în Uniunea Europeană și facilitarea proceselor de viză pentru turci s-au blocat între timp, pe fondul aspectului că guvernul Erdoğan a devenit din ce în ce mai autoritar.

În consecință, ca urmare a neînțelegerilor dintre cele două părți, la 27 februarie 2020, Turcia anunța că autoritățile sale nu vor mai intercepta solicitanții de azil care doresc să părăsească Turcia prin granițele sale cu Uniunea Europeană<sup>125</sup>. Drept urmare, mii de migranți și solicitanți de azil s-au adunat la granița turco-greacă, mulți dintre cei care au reușit traversarea râului Evros în Grecia fiind împinși înapoi cu violență de forțele de securitate grecești. Această măsură de a redeschide temporar granița Turciei în Europa a fost un semn al dorinței guvernului Erdoğan de a-și valorifica poziția geopolitică drept tampon între Siria și Europa. Ulterior, Uniunea Europeană se angaja să ofere încă 485 de milioane de euro pentru ca unele programe să continue până în 2021<sup>126</sup>, fapt ce a mai liniștit tensiunea dintre cele două părți.

În iunie 2020, conform Organizației Mondiale a Migrației, Turcia găzduia cei mai mulți imigranți dintre statele lumii, respectiv 4,6 milioane de persoane, dintre care 3,6 milioane, în căutare de protecție umanitară (majoritatea sirieni)<sup>127</sup>, fapt care imprimă o presiune socială crescută asupra populației autohtone și asupra sistemului politic și social al statului. În prezent, ca urmare a imigranților sosiți din statele învecinate afectate de conflicte (în

---

<sup>123</sup> Kyilah Terry, "The EU-Turkey Deal, Five Years On: A Frayed and Controversial but Enduring Blueprint", *Migration Information Source*, Migration Policy Institute, 08.04.2021, URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/eu-turkey-deal-five-years-on>, accesat la 09.04.2021.

<sup>124</sup> Kyilah Terry, *art. cit.*

<sup>125</sup> Kenneth Roth, "Turkey. Events of 2020", Human Rights Watch, 2021, URL: <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/turkey>, accesat la 12.01.2021.

<sup>126</sup> Kyilah Terry, *art. cit.*

<sup>127</sup> \*\*\*, *MPM Turkey Migrants' Presence Monitoring Quarterly Report Q2 2020*, IOM UN Migration, Republic of Turkey, aprilie-mai-iunie 2020, 25.06.2020, p. 1.

special Siria și Irak), populația efectivă a Turciei (deși neînregistrată oficial) se apropie de 90 de mil. de locuitori. De altfel, *Countrysimeters* arată că „în 2021 se estimează că populația Turciei va crește cu 1.436.443 de persoane și va ajunge la 86.735.919 la începutul anului 2022”<sup>128</sup>. De asemenea, întrucât, în ultimul deceniu, modelele de migrație spre Turcia implică oameni din etnii, naționalități, religii, vârste și statusuri sociale multiple, diversitatea demografică este în creștere. De aceea, pentru a atenua tensiunile interne și migrația generată de conflictele regionale, Turcia trebuie să dezvolte politici în sprijinul refugiaților, care să le ofere acestora locuri de muncă, acces la educație și posibilitatea obținerii unui statut juridic permanent.

### **3.2. Evoluții în politica externă și de securitate a Turciei**

Cooperarea reprezintă un deziderat afirmat constant de Turcia, indiferent dacă este îndreptat către Est sau Vest, acesta fiind demonstrat și de cele 246 de misiuni diplomatice și consulare<sup>129</sup>, care o situează ca a cincea cea mai mare rețea diplomatică mondială. La acestea, se adaugă o serie de organizații internaționale și regionale, a căror activitate acoperă problematici diverse (politice, militare, economice, financiare, comerciale, culturale, umanitare, educaționale, de mediu etc.), la care Ankara participă în calitate de membru fondator, membru, partener sau observator. Astfel, Turcia este membră fondatoare a mai multor organizații internaționale de cooperare în diferite domenii: ONU (1945), Consiliul Europei (1949), Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (1961), Organizația Islamică de Cooperare (1969), Organizația de Cooperare Economică (1985), Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră – BSEC (1992), Administrația Întrunită a Culturii

---

<sup>128</sup> \*\*\* , ”Turkey population”, *Countrysimeters*, URL: <https://countrysimeters.info/en/Turkey#religion>, accesat la 05.04.2021.

<sup>129</sup> \*\*\* , *Turkey’s Enterprising and Humanitarian Foreign Policy*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, URL: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>, accesat la 15.12.2020.

și Artei Turce – TURKSOY (1993), D-8 (1997), Consiliul de Cooperare al statelor vorbitoare de limbă turcă (2009), Conferința de interacțiune și construire a încrederii în Asia – CICA (1999), MIKTA (2013).

În același timp, statul turc este membru al NATO (1952), al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (1975), al BLACKSEAFOR (2001), al Grupului Consultativ în domeniul Cercetării Internaționale Agricole (2005), al Uniunii pentru Mediterana (2008), al Dialogului de Cooperare Asiatic (2013). De asemenea, Turcia are statutul de observator permanent al Ligii Statelor Arabe (2007) și al Organizației Statelor Americane (1998) și este stat semnatar al Tratatului de Interzicere a Armelor Nucleare – CTBT (ratificat în 2000), dar nu este parte semnatară a Statutului de la Roma.

La începutul anilor '30, Turcia a început să își asigure propria securitate, încheind acorduri regionale de prietenie și cooperare. Astfel, după ce și-a asigurat granițele occidentale prin semnarea Pactului Balcanilor cu Grecia, România și Iugoslavia la 9 februarie 1934, Turcia a încercat să-și protejeze granițele din jurul cordonului anatolian prin exercitarea relațiilor diplomatice și formarea de alianțe în regiunea sa de est. În scopul de a-și salvarda teritoriul și de a contribui la pacea și stabilitatea regională, după ce a încheiat o serie de acorduri bilaterale cu Afganistanul, Iranul și Irakul, în 1937 Turcia a semnat un pact comun de nonagresiune, devenind un exemplu vizibil de implicare în afacerile regionale.

În lumea bipolară a Războiului Rece (1947-1989), Turcia a fost un partener formidabil al Occidentului în confruntarea cu URSS. Astăzi, Turcia reprezintă a doua cea mai mare armată din NATO (după SUA) și parcurge discuții dificile de aderare cu UE. Ca urmare a legăturilor occidentale, Turcia beneficiază de finanțări semnificative din partea Europei, se bucură de o uniune vamală cu UE și participă la parteneriate europene atractive pentru educație și

cercetare. De asemenea, Europa sprijină financiar Turcia pentru primirea a milioane de refugiați sirieni pe pământul său.

Apropierea de Occident s-a datorat în parte și faptului că „politica internă a Turciei a diferit de cele ale altor state musulmane, în sensul în care, spre deosebire de Iran, Algeria sau Egipt, s-a ghidat după un compromis politic între elitele politice islamice și cele seculare prin încorporarea Islamului în structura statului secular”<sup>130</sup>. Această direcție a fost facilitată de faptul că specificitățile tradiționale se îmbină cu cele moderne în comportamentul cultural din acest spațiu civilizațional.

În ultimul deceniu, Turcia a trecut printr-o transformare strategică radicală a politicilor sale interne și internaționale, în încercarea de a-și relua rolul de putere regională în tumultuosul Orient Mijlociu, care a stârnit reacții diverse din partea comunității internaționale atât occidentale, cât și orientale. Atitudinea Turciei lui Erdoğan, exprimată în plan extern față de Occident și vecinii săi, dar și în planul politicilor interne, s-a schimbat radical după lovitura de stat eșuată contra președintelui din 2016. Cu această ocazie, președintele turc a acuzat statele vestice că nu l-au sprijinit. De la acel moment, Turcia pare să-și fi reorientat interesele către Orient. În acest context, politica externă mai asertivă a țării în Siria, în Libia și în estul Mediteranei este percepută la prima vedere ca o tendință neootomanistă.

### *3.2.1. Diplomația și relațiile cu vecinii direcți după 1923*

La înființarea republicii, politica externă a Turciei a urmat îndemnurile lui Mustafa Kemal, promovând o politică neutră față de vecini, dar angajată spre însușirea modului de viață și a valorilor occidentale. De altfel, Republica Turcia a urmărit atingerea unor repere civilizaționale contemporane, devenind membru activ, atunci când a avut posibilitatea, al diferitelor organizații internaționale, în

---

<sup>130</sup> Yildiz Atasoy, *Turkey, Islamists and Democracy. Transition and Globalization in a Muslim State*, I.B. Tauris, London, New York, 2005, p. 8.

special al celor europene și euroatlantice, instituite pentru abordarea unor problematici diverse.

Pe lângă deschiderea față de înrolarea în diferite organizații, cu vocație globală sau regională și cu diferite scopuri, imediat după afirmarea Turciei ca stat modern, aceasta a promovat stabilitatea regională prin încheierea de înțelegeri politice cu vecinii săi direcți (Tabelul nr. 1).

**Tabelul nr. 1:** Tratatetele încheiate cu statele vecine în materie de securitate

Anul	Denumirea	Scopul	Participanți
1934	Pactul Balcanic	Mentținerea statu-quoului geopolitic în regiune după Primul Război Mondial	Grecia, Turcia, România, Iugoslavia
1937	Pactul Saadbad <sup>131</sup>	Pactul de Est de nonagresiune	Turcia, Iran, Afganistan, Irak
1938	Acordul de la Salonic	Promovarea unei politici de nonagresiune	Bulgaria, Grecia, România, Turcia, Iugoslavia
1953	Noul Pact Balcanic	Apărare reciprocă față de URSS	Grecia, Turcia, Iugoslavia
1955	Pactul Bagdad (CENTO)	Alianță militară a Războiului Rece	Iran, Irak, Pakistan, Turcia, Marea Britanie
1958	Pactul Phantom (Alianța Periferică) <sup>132</sup>	Alianță militară	Turcia, Iran, Israel

Acest gen de cooperare pentru facilitarea reglementării unor relații bune cu vecinătatea imediată este rezultatul conștientizării liderilor politici că viitorul Turciei este inevitabil legat de cel al

<sup>131</sup> M. Epstein, *Statesmen Year-Book 1945, Statistical and Historical Annal of the States of the world for the year 1945*, Palgrave MacMillan and Co., London, 1945, p. 1328.

<sup>132</sup> Thomas Volk, "Turkey's Historical Involvement in Middle Eastern Alliances: Saadabad Pact, Baghdad Pact, and Phantom Pact", *L'Europe en formation*, no. 367, Centre international de formation européenne, Printemps 2013 – Spring 2013, p. 22.

Orientului Mijlociu, deoarece împărtășește cu statele din proximitate legături istorice și culturale puternice. Ulterior, în perioada Războiului Rece, Turcia a avut o politică externă orientată spre prezervarea stabilității, excepție fiind intervenția în numele ideologiei panturciste în Cipru, în anul 1974, care a dus la înființarea Republicii turce a Ciprului de Nord.

Realitatea necesității menținerii relațiilor bune în proximitate a fost sesizată optim de Partidul Justiție și Dezvoltare (AKP), care, odată cu accesarea la putere în anul 2002, a introdus noi politici în Turcia, precum cea specifică politicii externe, concentrată pe a nu avea probleme cu vecinii (*zero problems*)<sup>133</sup>, emanată din reflecția „Pace acasă, pace în lume” a lui Kemal Atatürk<sup>134</sup>, inclusă în Preambulul Constituției turce. Totuși, implementarea acestei politici s-a dovedit a fi posibilă doar teoretic, deoarece eliminarea conflictelor cu vecinii săi nu s-a materializat, sens în care prezentăm unele aspecte ale relaționării Turciei cu aceștia.

**Relațiile turco-bulgare** sunt, în general, bune, dincolo de faptul că, în 2016, bulgarii au ridicat un zid la granița cu turcii, de teama eventualilor migranți proveniți din Orientul Mijlociu și din nordul Africii, pe filiera mediteraneeană, și a amenințărilor frecvente ale lui Erdoğan, de a lăsa imigranții să treacă spre Europa prin Grecia și Bulgaria.

Cele două state au cel puțin două similarități. Prima provine din moștenirea musulmană comună (Bulgaria are proporțional cea mai numeroasă minoritate musulmană dintre statele europene, respectiv 15% din populația sa de 7,5 milioane de oameni)<sup>135</sup> și cea de-a doua este calitatea de stat membru al NATO. Dorința de integrare în UE ar fi cea de-a treia, doar că numai Bulgaria a reușit

---

<sup>133</sup> \*\*\*, ”Turkish attack in Syria condemned as «invasion of an Arab state’s land»”, *Arab News*, 13 octombrie 2019, URL: <https://www.arabnews.com/node/1567876/middle-east>, accesat la 02.02.2021.

<sup>134</sup> \*\*\*, *Constitution of the Republic of Turkey*, Preamble, 2007, p. 10.

<sup>135</sup> Burak Tuygan, ”Turkish religious diplomacy raises tensions with Bulgaria”, *Ahval*, 3 noiembrie 2019, URL: [https://ahvalnews.com/bulgaria-turkey/turkish-religious-diplomacy-raises-tensions-bulgaria?language\\_content\\_entity=en](https://ahvalnews.com/bulgaria-turkey/turkish-religious-diplomacy-raises-tensions-bulgaria?language_content_entity=en), accesat la 03.08.2020.

să fie cooptată în această organizație politico-economică până în prezent, Turcia fiind încă aspirantă la această postură.

De-a lungul istoriei comune a acestora, atitudinea reciprocă față de minoritățile (turcă, respectiv bulgară) a jucat un rol important în relațiile bilaterale turco-bulgare, constituind în același timp și un barometru al nivelului de apropiere/depărtare între cele două state<sup>136</sup>.

Din 2002, după venirea la putere în Turcia, Partidul Justiției și Dezvoltării (AKP) a adoptat o politică de consolidare a relațiilor cu fostele teritorii otomane, inclusiv cu Bulgaria, pentru a-și extinde puterea în spațiul balcanic, bazându-se adesea pe diplomația promovată prin religie. Dar acțiunile desfășurate de Turcia în Bulgaria (finanțarea construirii și reabilitării unor lăcașe de cult sau biserici musulmane, de exemplu) au determinat Bulgaria să declare, în 2016, că „Turcia folosește musulmanii pentru a se amesteca în afacerile sale interne”<sup>137</sup>. Din acest motiv, pentru a contracara acțiunile văzute drept imixtiune străină din partea Turciei, Bulgaria a acționat în instanță acei oficiali turci care au realizat astfel de proiecte, de asemenea, l-au declarat *persona non grata* pe ambasadorul turc la Sofia al momentului<sup>138</sup>. Dar acest tip de diplomație ofensivă s-a reafirmat, în 2018, în declarația președintelui Erdoğan, care se exprima în cadrul unui congres local al partidului AKP din orașul Sakarya, „orașul bulgar Kardzhali se află în granițele spirituale ale Turciei”<sup>139</sup>, referindu-se la turcii bulgari care locuiesc în Turcia.

Totuși, în pofida acestui tip de declarații, dar și a evenimentelor recente, generate de deciziile controversate de

---

<sup>136</sup> Michael B. Bishku, ”Turkish-Bulgarian Relations: From Conflict and Distrust to Cooperation over Minority Issues and International Politics”, *Mediterranean Quarterly*, vol. 14, no. 2, Duke University Press, April 2003, pp. 77-94.

<sup>137</sup> *Ibidem*.

<sup>138</sup> Michael B. Bishku, *art. cit.*

<sup>139</sup> Georgi Gotev, ”Bulgaria reacts to disturbing statement by Turkey’s Erdogan”, *Euractiv*, 14 martie 2018, URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/bulgaria-reacts-to-disturbing-statement-by-turkeys-erdogan/>, accesat la 15.09.2020.



politică externă ale guvernului turc (intervențiile militare din Siria și Libia, discursurile ostile la adresa Occidentului, exploatarea resurselor energetice din Marea Mediterană, în detrimentul Greciei etc.), încrederea bulgară în vecinul său turc fiind greu încercată, guvernul bulgar pare să mențină o atitudine moderată față de Turcia pentru a evita complicațiile unui posibil aflux de imigranți care ar putea fi lăsați să treacă de aceasta la granița cu Bulgaria, dar și de teama inițierii de către Erdoğan a unei politici ostile Sofiei.

**Relațiile turco-azere** au la bază legătura puternică creată pe premise etnice, culturale și istorice și sunt în mare parte pozitive. Totuși, de-a lungul timpului, acestea au parcurs diferite etape: în anii '90 – fraternitate ideologică și solidaritate panturcă – „o națiune – două țări”, pe baza originilor turce comune, „națiune model”<sup>140</sup>, Azerbaidjanul preluând modelul statal al Turciei, azerii beneficiind de „ajutor militar și sprijin politic”, acordat de Turcia în conflictul din Nagorno-Karabah; în anii 2000 – schimbarea abordării Turciei de la una fraternă la una mercantilă –, îndemnarea autorităților azere să reducă barierele din calea comerțului liber, restabilirea schimburilor comerciale cu Armenia, înainte de eliberarea teritoriilor azere ocupate, presiuni pentru legitimitizarea statutului Ciprului de Nord<sup>141</sup>. În prezent, aspectele care dau sens relaționării dintre Azerbaidjan și Turcia sunt scena energetică, prin cele două conducte, Baku-Tbilisi-Ceyhan și Baku-Tbilisi-Erzurum, dar și conflictul din Nagorno-Karabah, din Caucazul de Sud, care

---

<sup>140</sup> N.A.: Când Azerbaidjanul și-a restabilit independența, elita politică a țării s-a confruntat cu alegerea strategică a modelului de țară pe care să îl preia. Opțiunile erau: Republica Islamică Iran și să integreze astfel Azerbaidjanul în comunitatea musulmană/asiatică, sau Republica Turcia urmărind integrarea sa în comunitatea europeană. Rusia nu era o opțiune, din cauza sentimentelor profund anti-ruse ale azerilor. A se vedea: Fariz Ismailzade, "Turkey-Azerbaijan: the honeymoon is over", *Turkish Policy*, 2005, pp. 2-3, URL: <http://turkishpolicy.com/images/stories/2005-04-neighbors/TPQ2005-4-ismailzade.pdf>, accesat la 03.09.2020.

<sup>141</sup> N.A.: Azerbaidjanul nu a recunoscut Republica Cipru de Nord (de altfel, recunoscută doar de Turcia pe plan internațional), pentru că se temea că acest lucru ar crea un precedent periculos în recunoașterea Nagorno-Karabah ca republică independentă. Partea turcă a considerat că cele două conflicte erau de natură diferită și că, pentru a ajuta Ciprul de Nord, conducerea politică azeră nu făcea suficient.

subliniază caracterul special al relațiilor bilaterale dintre Turcia și Azerbaidjan, deoarece Ankara susține poziția Baku împotriva Armeniei.

Mai mult, între Turcia și Azerbaidjan, există un acord bilateral de cooperare în domeniul apărării, care permite antrenarea și instruirea trupelor azere în stabilimentele de pe teritoriul Turciei, dar și prevede în mod explicit că cele două țări se vor ajuta reciproc, dacă una dintre ele își cere dreptul la autoapărare, în temeiul articolului 51 din Carta Națiunilor Unite<sup>142</sup>. Deși natura acestei „asistențe” a fost supusă consultărilor bilaterale, acordul a afirmat în mod clar posibilitatea utilizării mijloacelor militare, în situații de urgență. Mai mult, în august 2020, se discuta în presă despre construirea unei baze turce în Azerbaidjan, în contextul în care cu câțiva ani în urmă, Turcia nu avea baze militare în afara teritoriului său, cu excepția prezenței sale militare în Republica Turcă a Ciprului de Nord (TRNC), din 1974, astăzi, Turcia având baze militare în Somalia, Qatar, Irak și Siria.

**Relațiile turco-georgiene** sunt la nivel de parteneriat strategic. Turcia este cel mai mare partener comercial al Georgiei din 2007 și printre cei mai importanți investitori în Georgia<sup>143</sup>. De asemenea, ele conlucrează în cadrul mecanismelor Turcia-Georgia-Azerbaidjan și Turcia-Georgia-Azerbaidjan-Iran, care contribuie la stabilitatea, pacea și prosperitatea regională. De altfel, calea ferată Baku-Tbilisi-Kars a devenit operațională în octombrie 2017, iar în iunie 2018, conducta transanatoliană (TANAP), proiect care contribuie la diversificarea opțiunilor de transport energetic și care micșorează dependența Georgiei față de Rusia, a început să pompeze gaze naturale din Marea Caspică înspre Turcia.

---

<sup>142</sup> Basel Haj Jasem, ”Will Turkey establish a military base in Azerbaijan?”, *Daily Sabah*, 21 august 2020, URL: <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/will-turkey-establish-a-military-base-in-azerbaijan>, accesat la 12.09.2020.

<sup>143</sup> \*\*\*, *Political Relations between Turkey and Georgia*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, URL: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-georgia.en.mfa>, accesat la 14.09.2021.

Contrabalansarea influenței regionale a Rusiei a fost o componentă cheie a politicii externe a Georgiei pentru care legăturile mai strânse cu Turcia, membră NATO și candidată la UE, reprezentau aprofundarea integrării euroatlantice și mai multă securitate. Georgia a jucat un rol similar în viziunea politicii externe a Ankarei. În același sens, al contracarării influenței Rusiei în Caucaz, a acționat și Turcia în relație cu Georgia, ca și cu alte țări din Caucazul de Sud. Tocmai datorită apropierii dintre cele două state, războiul din 2008 dintre Georgia și Rusia a fost un test critic pentru Turcia, care a reliefat echilibrul delicat pe care Ankara îl realizează permanent între Occident și Rusia. De altfel, turcii au considerat acțiunea din Regiunea Extinsă a Mării Negre ca o amenințare serioasă și au încercat să atenueze conflictul, dar fără a deranja Rusia.

Ulterior, în declarația care marca 100 de ani de relații diplomatice turco-georgiene, ministrul georgian de externe sublinia că, la 8 februarie 1921, Simon Mdivani din Georgia era primul diplomat străin care i-a dat scrisorile de acreditare fondatorului Republicii Turcia, Mustafa Kemal Atatürk<sup>144</sup>. Dar, deși la nivel declarativ totul este din ce în ce mai încheșat în relaționarea turco-georgiană, relația înfloritoare a Turciei cu Rusia, dacă va fi continuată în același mod, sigur va ajunge în viitor să provoace un mare disconfort Georgiei.

**Relațiile turco-armene** sunt umbrite de cel puțin două aspecte. Primul se referă la nerecunoașterea de către Turcia, la nivel internațional, a genocidului<sup>145</sup> asupra armenilor, uciși și deportați

---

<sup>144</sup> \*\*\* , ”Georgia praises ever expanding relations with Turkey”, *Daily Sabah*, 9 februarie 2021, URL: <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/georgia-praises-ever-expanding-relations-with-turkey>, accesat la 15.03.2021.

<sup>145</sup> N.A.: Până în prezent, 30 de țări au recunoscut prin rezoluții genocidul armean, inclusiv aliați declarați ai Turciei, precum SUA, Germania și Țările de Jos, dar și Rusia. A se vedea: *Countries that Recognize the Armenian Genocide*, *Armenian National Institute*, URL: [https://www.armenian-genocide.org/recognition\\_countries.html](https://www.armenian-genocide.org/recognition_countries.html), accesat la 28.09.2020.

sistematic de turcii Imperiului Otoman între 1915-1916<sup>146</sup>. Cel de-al doilea aspect care afectează negativ relația dintre cele două state este conflictul declanșat, în februarie 1988, în Azerbaidjan (stat prieten, recunoscut al Turciei), în regiunea Nagorno-Karabah, care, după ce, în 1992, s-a autodeclarat republică independentă, a solicitat alipirea la Armenia.

Ca urmare a disensiunilor create de cele două problematice, în 1993, Turcia și-a închis granița cu Armenia, căreia i-a impus și un embargo economic, iar relațiile diplomatice dintre cele două au fost suspendate. Pe de o parte, Armenia susținea că Turcia trebuie să fie dispusă să stabilească relații diplomatice cu ea și apoi să-și rezolve diferendele politice existente. Pe de altă parte, statul turc stabilea trei condiții prealabile pentru statul armean, dacă dorea reluarea relațiilor bilaterale<sup>147</sup>: să renunțe la revendicarea teritoriilor turcești și să recunoască Tratatul de la Moscova<sup>148</sup>; să anuleze atât campania proprie, cât și acțiunile organizațiilor din diaspora armeană, care încearcă să convingă Turcia și alte țări să recunoască legitimitatea genocidului armean; să renunțe să sprijine Nagorno-Karabah și să-și retragă trupele din Azerbaidjan.

Deși, încă de la 9 iulie 2001, se anunța formarea Comisiei de reconciliere turco-armeană (TARC)<sup>149</sup>, în pofida eforturilor depuse de comunitatea internațională, în 2020 relațiile diplomatice dintre cele două sunt inexistente, iar frontierele dintre ele au rămas închise. Mai mult, în septembrie 2020, relațiile bilaterale turco-armene devin și mai incandescente, în contextul în care Armenia decretează mobilizarea generală și legea marțială, iar Turcia anunță că va susține

---

<sup>146</sup> N.A.: Se vehiculează că au fost uciși între 600.000 și 1,5 milioane de armeni, și mulți mai mulți au fost deportați. A se vedea: \*\*\*, ”Armenian Genocide”, *History*, 31 octombrie 2019, URL: <https://www.history.com/topics/world-war-i/armenian-genocide>, accesat la 20.09.2020.

<sup>147</sup> Rachel Goshgarian, *Breaking the stalemate: Turkish – Armenian relations in the 21st century*, URL: [https://www.esiweb.org/pdf/esi\\_turkey\\_tpq\\_id\\_46.pdf](https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_46.pdf), accesat la 12.09.2020.

<sup>148</sup> Tratatul de la Moscova a fost semnat în 1921 de Rusia și Turcia și acesta delimitează actualele frontiere dintre Armenia și Turcia.

<sup>149</sup> *Ibidem*.

Azerbaidjanul prin „toate mijloacele”<sup>150</sup>, odată cu noi incidente care au redeclanșat conflictul armat deschis în Nagorno-Karabah între separatiști și forțele azere.

Totuși, în noiembrie 2020, un acord de încetare a focului, mediat de Rusia, încheiat între Armenia și Azerbaidjan, care prevedea, printre altele, retragerea trupelor armene din Nagorno-Karabah și desfășurarea forțelor de menținere a păcii ruse în regiune, a rezultat în detensionarea situației conflictuale. Relațiile bilaterale au început a se îmbunătăți, fapt reliefat de propunerea Turciei, din decembrie 2020, de realizare a unui grup de cooperare regională care să includă Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Iran, Rusia și Turcia<sup>151</sup>. Mai mult, în 2021 se poartă discuții pentru deschiderea granițelor dintre cele două, fapt încurajat și de UE.

**Relațiile turco-grecești**, de la înființarea statului grec modern (1830), au trecut prin multe faze: conflict, tensiune, calm și cooperare<sup>152</sup>.

După o perioadă de echilibru, din 1970, în relațiile greco-turce a început o fază de tensiune remanentă până astăzi. Astfel, delimitarea frontierei maritime în Marea Mediterană de Est<sup>153</sup>, problema

---

<sup>150</sup> Robert Mihăilescu, „Conflictul din Nagorno-Karabah: Armenia decretează mobilizarea generală și legea marțială/Turcia anunță că va susține Azerbaidjanul prin «toate mijloacele»”, *Hot News*, 27 septembrie 2020, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-24310636-ultima-ora-conflictul-din-nagornii-karabah-armenia-decreteaza-mobilizarea-general-a-legea-martiala.htm>, accesat la 28.09.2020.

<sup>151</sup> \*\*\*, *State of play of EU-Turkey political, economic and trade relations*, Joint Communication to the European Council, Brussels, 22.03.2021, p. 5, URL: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/state\\_of\\_play\\_of\\_eu\\_turkey\\_relations\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/state_of_play_of_eu_turkey_relations_en.pdf), accesat la 09.04.2021.

<sup>152</sup> \*\*\*, „Turkey”, Ministry of Foreign Affairs, Hellenic Republic, 21 August 2020, URL: <https://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/turkey/>, accesat la 20.08.2021.

<sup>153</sup> N.A.: În 27 noiembrie 2019, când Turcia a încheiat un acord de zonă economică exclusivă cu guvernul libian recunoscut internațional al Acordului Național (GNA), fără să se consulte cu celelalte state riverane (inclusiv Grecia, insula Creta fiind poziționată în mijlocul Mediteranei, chiar în interiorul zonei reclamate prin acord), aceasta din urmă a trimis nave de război în insula greacă. A se vedea: John Psaropoulos, „Greece and Turkey closer to armed conflict, say experts”, *Al Jazeera*, 6 decembrie 2019, URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/greece-turkey-closer-armed-conflict-experts-191205214345751.html>, accesat la 04.05.2021.

Ciprului<sup>154</sup>, acuzarea Greciei de protejare a unor membri ai organizației lui Fetullah Gullen, drepturile minoritarilor turci musulmani în Grecia și ale creștinilor ortodocși în Turcia<sup>155</sup> reprezintă doar o parte a problemelor actuale ale Turciei cu Grecia. Mai mult, transformarea Hagiei Sophia în moschee în 2020 a adus reacții dure din partea Greciei, chiar până la punctul de a arde steagurile turcești<sup>156</sup>. Ulterior, la sfârșitul lunii august 2020, grecii anunțau că își sporesc supravegherea la frontiera terestră cu Turcia și că ridică un nou gard de 30 km (pe lângă cel construit în 2012, lung de 12,5 kilometri, în partea de nord a frontierei greco-turce) și turnuri de observație<sup>157</sup> pentru a împiedica migrația dinspre Turcia să treacă granița, pe care care i-au respins, folosind gaze lacrimogene și arme de foc neletale. Și în 2021, Atena și Ankara se află într-un război „al nervilor” care se acutizează, pe fondul stabilirii locurilor de foraje turce din Marea Mediterană, pe teritorii considerate grecești, iar relațiile bilaterale s-au deteriorat masiv, provocând temeri de confruntare militară între cei doi aliați ai NATO.

**Relațiile turco-cipriote** au avut, de asemenea, un istoric tumultuos. Cipru a fost parte a Imperiului Otoman, reușind să devină stat independent în 1960, dar cu o minoritate turcă importantă, ceea ce a determinat o serie de izbucniri naționaliste violente între ciprioții greci și turci. De altfel, în 1974 a existat chiar o tentativă de a anexa

---

<sup>154</sup> N.A.: Cipru, o altă țară situată la intersecția dintre est și vest, este împărțită, din 1974, în două părți, nordul fiind ocupat de turcii ciprioți cu autoproclamarea Republicii turce a Ciprului de Nord (TRNC) și cu stagnarea trupelor turcești în zonă, iar în sud sunt grecii ciprioți (Ciprul de Sud, membru al UE). A se vedea detalii la: \*\*\*, ”The unresolved Cyprus problem”, *Le petit juriste*, 24 mars 2015, URL: <https://www.lepetitjuriste.fr/the-unresolved-cyprus-problem/>, accesat la 20.08.2020.

<sup>155</sup> \*\*\*, ”Turkey”, Ministry of Foreign Affairs, Hellenic Republic, 21 august 2020, URL: <https://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/turkey/>, accesat la 21.08.2020.

<sup>156</sup> Emre Başaran, ”100 years of Turkish-Greek diplomacy suffers from lack of dialogue, experts say”, *Daily Sabah*, 6 august 2020, URL: <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/100-years-of-turkish-greek-diplomacy-suffers-from-lack-of-dialogue-experts-say>, accesat la 21.08.2020.

<sup>157</sup> Bogdan Ungureanu, „Grecia își întărește granițele cu Turcia. Un proiect gigant va fi gata în mai puțin de două luni”, *Capital*, 31 august 2020, URL: <https://www.capital.ro/grecia-isi-intaresta-granitele-cu-turcia-un-proiect-gigant-va-fi-gata-in-mai-putin-de-doua-luni.html>, accesat la 05.09.2021.

Ciprul din partea Greciei, care a determinat o serie de invazii turce în Cipru și sistarea relațiilor diplomatice dintre acestea. În cele din urmă s-a decis o încetare a focului, susținută de ONU, și a fost declarată o zonă tampon între Republica Turcă a Ciprului de Nord (RTCN) recunoscută doar de Turcia, considerată de ONU ca fiind teritoriu ocupat de turci și Republica Cipru, recunoscută de comunitatea internațională și membră a UE.

Problema esențială apărută din aceste dispute teritoriale se leagă de statutul juridic al apelor și de cine are drept de pescuit, de forat și de desfășurat alte activități economice în arealul contestat, considerat, pe de o parte, de UE ca fiind Zonă Economică Exclusivă a Ciprului și, pe de altă parte, de Turcia ca fiind teritoriu al RTCN<sup>158</sup>.

În acest context, Turcia nu permite comerțul direct, conexiuni aeriene și maritime directe sau orice altă legătură directă între Republica Cipru și Turcia; blochează aderarea Republicii Cipru la mai multe organizații internaționale, inclusiv la Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică; nu a recunoscut Ciprul, ceea ce împiedică schimbul direct de informații dintre ele și buna funcționare a uniunii vamale, implicit reprezintă un obstacol în fața aderării la UE a Turciei.

Tensiunile s-au amplificat pe acest subiect după ce, în 2011, guvernul Ciprului, recunoscut internațional, a descoperit un zăcământ de gaze *offshore*, generând pretenții teritoriale din partea Turciei, care afirmă că sunt „zone în care Nicosia are operațiuni fie pe platforma continentală turcă, fie în zonele în care statul turco-cipriot are drepturi asupra oricăror descoperiri”<sup>159</sup>. Astfel încât, în

---

<sup>158</sup> Caroline Mortimer, Lauren Chadwick, ”Turkey-Cyprus dispute: Why are the two countries arguing over drilling rights?”, *Euronews*, 11.10.2019, URL: <https://www.euronews.com/2019/06/24/turkey-cyprus-dispute-why-are-the-two-countries-arguing-over-drilling-rights>, accesat la 10.09.2020.

<sup>159</sup> Andrei Popescu, „Turcia adâncește diferendul cu UE după ce începe să foreze lângă Cipru”, *Epoch Times Romania*, 19.01.2020, URL: <http://epochtimes-romania.com/news/turcia-adanceste-diferendul-cu-ue-dupa-ce-incepe-sa-foreze-langa-cipru---296627>, accesat la 04.08.2021.

prezent, deși Turcia și Republica Cipru nu au relații diplomatice directe, cele două se află într-un proces de negociere, după ce Turcia a început să foreze petrol și gaze în apropierea Ciprului în 2019, în ciuda avertismentelor din partea UE, provocând tensiuni. De altfel, și miniștrii de externe ai UE au decis să reducă asistența de preaderare pentru Turcia, pentru 2020, cu 145,8 milioane EUR<sup>160</sup> și au suspendat negocierile privind încheierea unui acord aerian.

Dar, totuși, în 2021, un impuls pozitiv pentru dialog și negocieri a fost creat prin reluarea celor două procese majore de negociere: relansarea discuțiilor exploratorii privind problemele maritime dintre Grecia și Turcia la 25 ianuarie și dialogul privind relansarea din Cipru, pentru care au fost programate discuții informale (27-29 aprilie, în Geneva). În acest context, în martie, Înaltul Reprezentant al politicii externe al UE declara că Cipru este o problemă a UE<sup>161</sup>, drept pentru care va oferi orice asistență necesară liderilor turci și greci și se va implica în discuțiile conduse de ONU.

### **Relațiile turco-kurde**

Etnicii kurzi, al patrulea cel mai mare grup de acest gen din Orientul Mijlociu, fără teritoriu propriu, formează conglomerări dense de populație în Turcia, Iran, Irak și Siria, estimându-se că aceștia totalizează în regiune între 36-44 de milioane de locuitori<sup>162</sup> și își doresc secesiunea într-un stat nou, „Kurdistan”, care s-ar întinde în teritoriile cu densitate demografică etnică a kurzilor.

Din punct de vedere politic, Kurdistanul irakian este singura regiune kurdă ce și-a câștigat recunoașterea oficială internațională

---

<sup>160</sup> *Ibidem.*

<sup>161</sup> Rabia Iclal Turan, ”EU seeks more involvement in Cyprus settlement talks”, *Anadolu Agency*, 08.03.2021, URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/eu-seeks-more-involvement-in-cyprus-settlement-talks/2168857>, accesat la 09.03.2021.

<sup>162</sup> \*\*\*, ”The Kurdish population”, *Institute Kurde en Paris*, 12 ianuarie 2017, URL: <http://www.institutkurde.org/en/info/the-kurdish-population-1232551004>, accesat la 03.12.2020.



ca entitate federală autonomă<sup>163</sup>. Kurzii din Iran și din Turcia sunt recunoscuți oficial ca minoritate, dar pe teritoriile acestor state, nu există entități autonome kurde.

În acest context, problema minorității kurde cu tendințe secesioniste este considerată un aspect major al politicii turce atât interne, cât și externe. De altfel, de la o mișcare insurgentă de secesiune, kurzii din Turcia au ajuns să desfășoare campanii militare, conduse de Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK), cea mai activă organizație kurdă, considerată a fi organizație teroristă de Ankara, SUA și Uniunea Europeană, ale cărei atacuri au vizat, de-a lungul timpului, nu numai ținte turcești (respectiv forțe guvernamentale de securitate din Turcia și obiective sau personalități turcești din Europa Occidentală), ci și terți cu interese străine în Turcia.

Mai mult, în ultimii ani, pe fondul intensificării acțiunilor teroriste și a capitalului politic câștigat de PKK la alegerile locale în unele electorate, guvernul turc combate atât mișcarea națională kurdă, cât și minoritățile kurde din Siria și Irak, implicarea sa militară directă în aceste state afectând relațiile bilaterale cu fiecare dintre ele.

**Relațiile turco-irakiene** sunt fondate pe interese comune, atât strategice (precum gestionarea problemei kurzilor și combaterea terorismului promovat de PKK sau de alte organizații active în regiune), cât și economice, care determină cooperarea politică, deși pe termen lung rămân de rezolvat probleme legate de securitatea energiei și a apei<sup>164</sup>.

---

<sup>163</sup> N.A.: Constituția Irakului din 2005 recunoaște regiunea autonomă a Kurdistanului din nordul țării, condusă de guvernul regional al Kurdistanului. A se vedea detalii la: \*\*\*, "Iraqi Kurdistan profile", *BBC*, 25 aprilie 2018, URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28147263>, accesat la 30.09.2020.

<sup>164</sup> N.A.: Turcia a înjumătățit debitul apei Tigrului care alimentează Irakul prin construirea de baraje și hidrocentrale, ceea ce stârnește nemulțumirea în țara vecină. \*\*\*, "Iraq complains Turkey causing water shortages", *The Arab Weekly*, 17.07.2020, URL: <https://theArabweekly.com/iraq-complains-turkey-causing-water-shortages>, accesat la 11.09.2021.

În ceea ce privește cooperarea economică, pe de o parte, Irakul percepe Turcia ca pe un aliat util pentru reconstrucția economiei irakiene, cu atât mai mult cu cât în august 2019 îi acorda un împrumut de 5 mld. de dolari pentru reconstrucția post-Daesh<sup>165</sup>, în iunie 2020 îi transporta ajutorul medical de urgență, acordat de NATO pentru a combate pandemia de COVID-19<sup>166</sup>, dar și pentru menținerea unei rute stabile a exporturilor sale. De asemenea, pe de altă parte, pentru Turcia, piața irakiană reprezintă a treia piață a exporturilor sale, cu 10,2 miliarde de dolari în 2019, ceea ce reprezenta 5% din totalul exporturilor Turciei<sup>167</sup>. Ceea ce semnifică faptul că, dincolo de pandemia de COVID-19, cooperarea comercială rămâne un pilon esențial al relațiilor bilaterale turco-irakiene. Totuși, consecințele economice ale virusului ar putea forța Ankara să își reconsidere prioritățile în Irak.

La sfârșitul lunii septembrie 2017, în nordul Irakului s-a desfășurat un referendum de independență al kurzilor care își doreau constituirea unui stat independent care să le aparțină și care să cuprindă zona autonomă controlată de etnicii respectivi, așa-numitul Kurdistan irakian. În urma referendumului, a reieșit că aproximativ 92% din populația regiunii de nord a Irakului a votat pentru independența regiunii<sup>168</sup>. În acest context, în încercarea de a limita și de a diminua tendințele secesioniste kurde, în 2018, Turcia și-a sporit operațiunile în nordul Irakului împotriva PKK. De altfel, în Irak, minoritatea kurdă este reprezentată și de alte entități politico-

---

<sup>165</sup> \*\*\* , "Iraq-Turkey relations are moving in a positive direction", *TRT World*, 4 ianuarie 2019, URL: <https://www.trtworld.com/mea/iraq-turkey-relations-are-moving-in-a-positive-direction-23093>, accesat la 12.09.2021.

<sup>166</sup> \*\*\* , "Coronavirus response: Turkey delivers critical aid to Iraq", North Atlantic Treaty Organization, 2 iulie 2020, URL: [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news\\_177042.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_177042.htm), accesat la 22.08.2020.

<sup>167</sup> Federico Borsari, "Beyond the PKK Issue: The Geopolitics of the Iraq-Turkey Relations", Italian Institute for International Political Studies, 2 septembrie 2020, URL: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/beyond-pkk-issue-geopolitics-iraq-turkey-relations-27277>, accesat la 22.09.2021.

<sup>168</sup> \*\*\* , "Iraqi Kurds propose to freeze referendum results", *Al Jazeera*, 25 octombrie 2017, URL: <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraqi-kurds-propose-freeze-referendum-results-171025055333008.html>, accesat la 11.12.2020.

militare – PDK (Partidul Democratic din Kurdistan) și UPK (Uniunea Patriotică din Kurdistan), condusă de talibani –, care se opun extinderii PKK în zonă, fapt pentru care acestea au susținut forțele militare turce în raidurile efectuate împotriva bazelor acestuia din nordul Irakului.

Tensiuni diplomatice moderate s-au iscat între Turcia și Irak în august 2020, când o dronă turcă a ucis doi grăniceri irakieni, iar Irakul a cerut încetarea acțiunilor militare turce între frontierele sale, a depus plângeri la Consiliul de Securitate ONU și a solicitat sprijin diplomatic Ligii Arabe. Totuși, acțiunile au rămas la nivel birocratic, ceea ce demonstrează încă o dată că Irakul simte nevoia sprijinului politico-militar al Ankarei. De altfel, relația dintre Irak și Turcia este extrem de complicată, pe când la sfârșitul anului 2020 existau semne de îmbunătățire a legăturilor bilaterale, în 2021 o serie de probleme sensibile au continuat să alimenteze fricțiunile dintre Bagdad și Ankara, în special intensificarea intervenției militare turcești împotriva Partidului Muncitorilor din Kurdistan din Irak. Dar considerăm că, pe lângă domeniul securității, factorii economici și politici nu ar trebui să fie neglijați, întrucât legăturile comerciale și energetice în creștere din regiune sunt variabile puternice pentru relaționarea dintre cele două țări.

Relațiile **turco-siriene** sunt deteriorate constant. Din cauza faptului că Siria sprijină funcționarea PKK și a altor organizații teroriste pe teritoriul său, iar Turcia sprijină, în conflict, contra-partida lui Bashar al-Assad, între regimul de la Ankara și regimul de la Damasc există diferențe majore.

Mai mult, incursiunile militare turce în teritoriul vecinului său sirian împotriva kurzilor sirieni, începând cu 2018, au transformat dinamica conflictului, rezultând astfel noi alinieri în plan regional, sens în care statele Golfului – Emiratele Arabe Unite (EAU), Arabia Saudită, Bahrain și Kuweit –, dar și Egiptul și Israelul și-au exprimat deja opoziția față de inițiativa Turciei. De altfel, Liga Arabă, în cadrul convocării de urgență din 12 octombrie 2019, prin

vocea secretarului său general, Ahmed Aboul Gheit, s-a referit la operația militară a Turciei ca la „o invazie a teritoriului unui stat arab și o agresiune la adresa suveranității sale”<sup>169</sup>.

Totuși, în martie 2021, miniștrii de externe ai Turciei, Rusiei și Qatarului se adunau la Doha, în prima reuniune trilaterală de acest gen, în care părțile au subliniat importanța păstrării integrității teritoriale a Siriei. Așa-numitul proces de la Doha pare destul de incongruent cu Qatarul și Turcia, susținându-i pe rebelii sirieni, care au încercat fără succes să-l destituie pe președintele sirian Bashar al-Assad, Rusia ajutând la menținerea acestuia la putere prin intervenția sa militară, inițiată în 2015. De altfel, Turcia și UAE reprezintă aliații regionali cu ajutorul cărora Rusia încearcă să pună capăt izolării lui Assad, iar, datorită noului rol, relația turco-siriană se va îmbunătăți, mediată de ruși.

**Relațiile turco-iraniene**, ca și politica contemporană din regiunea Orientului Mijlociu, au fost în mare parte configurate de aspectele identitare, care pot fi urmărite timp de secole. Legăturile și determinările istorice reprezintă elemente-cheie care au stat la baza identității structurii și principiilor de politică externă ale Iranului și Turciei moderne.

Prima ar fi apartenența comună la religia musulmană. Dar, dincolo de scopurile islamice stabilite clar, când se discută despre „necredincioși” (reprezentanți ai altor religii sau ateii), între șiiți și sunniți există o schismă religioasă care durează de 1400 de ani. Astfel, din cauză că Iranul are populație musulmană majoritar șiită (90-95%), iar în Turcia populația este majoritar sunnită, deși deține și o comunitate minoritară șiită (10-15%), cele două sunt pe poziții de adversitate politico-religioasă, urmărind tiparul clivajului general din Orientul Mijlociu, care împarte statele musulmane în două axe

---

<sup>169</sup> \*\*\*, ”Turkey's Syria offensive an «invasion»: Arab League secretary general”, *Reuters*, 12 octombrie 2019, URL: <https://www.reuters.com/article/us-arableague-turkey-syria/turkeys-syria-offensive-an-invasion-arab-league-secretary-general-idUSKBN1WR0C9>, accesat la 29.12.2020.

află în competiție pentru puterea regională: una șiiită, condusă de Iran, și alta sunnită, condusă de Arabia Saudită. Pentru o vizualizare optimă a împărțirii sectariene a Orientului Mijlociu între sunniți și șiiți, a se vedea harta de mai jos.



**Figura nr. 1:** Împărțirea Orientului Mijlociu între șiiți și sunniți (% din populația totală a țării)<sup>170</sup>

O altă caracteristică comună a celor două state care ajunge să fie un impediment în calea înțelegerii pe termen lung dintre cele două este prezervarea mentalității de lider, datorată originii lor imperiale (Imperiul Otoman – Imperiul Persan), concomitent cu opoziția civilizațională istorică otoman-safavidă<sup>171</sup>, ceea ce probabil contribuie la a face din ele candidate perfecte pentru poziția de putere regională a Orientului Mijlociu.

Considerațiile geopolitice și geostrategice ale Iranului și Turciei, începând cu anii '90 s-au cuplat cu nevoile lor economice,

<sup>170</sup> Sursa: "A helpful map of the Shia Sunni divide in the Middle East", *Reddit*, URL: [https://www.reddit.com/r/geopolitics/comments/3dxlkc/a\\_helpful\\_map\\_of\\_the\\_shia\\_sunni\\_divide\\_in\\_the/](https://www.reddit.com/r/geopolitics/comments/3dxlkc/a_helpful_map_of_the_shia_sunni_divide_in_the/), accesat la 30.09.2020.

<sup>171</sup> Arshin Adib-Moghaddam, *Turkey & Iran: Islamic Brotherhood or Regional Rivalry?*, Al-Jazeera Center for Studies, 05.03.2013, URL: [https://studies.aljazeera.net/en/reports/2013/05/2013\\_5139554\\_264452.html](https://studies.aljazeera.net/en/reports/2013/05/2013_5139554_264452.html), accesat la 20.09.2020.

care le-au condus la cooperarea geopolitică. Ulterior, odată ce Partidul Justiției și Dezvoltării a ajuns la conducere în Turcia, abordarea politicii sale, orientată către Occident, a limitat dezvoltarea de relații strânse cu lumea islamică, în general, și cu țările din Orientul Mijlociu, în special, implicit cu Iranul. De asemenea, relația privilegiată pe care Turcia a obținut-o în timp cu SUA, împreună cu animozitatea reciprocă dintre americani și iranieni au dus, cel puțin, la o stagnare, dacă nu chiar la o răcire a relațiilor turco-iraniene.

În ultimul deceniu, relațiile dintre Iran și Turcia s-au focalizat pe trei teme de interes reciproc: tranzacțiile economice, opoziția față de un Kurdistan separat și, într-o măsură mai mică, sprijinul pentru un stat palestinian. În ciuda concurenței și dezacordurilor lor, în special în teatrul de luptă sirian, aceste interese au contribuit la menținerea unor relații cordiale între cele două țări, deși presărate cu momente de rivalitate intensă. Astfel, în ciuda ultimelor fricțiuni dintre Turcia și Iran, din cauza conflictului din Idlib, din Siria, din 2020, ambele țări au reușit în mod vizibil să reducă tensiunile prin intermediul dialogului multilateral și al platformelor de gestionare a conflictelor în ultimii ani. Rezultatele acestei apropieri au fost văzute în 2016, când Iranul s-a opus vehement încercării de lovitură de stat militară din Turcia, dar și când Turcia a criticat protestele din Iran în 2018 și din Irak în 2019, ambele având potențialul de a zgudui stabilitatea iraniană și influența sa regională.

### *3.2.2. Evoluția relaționării Turciei cu alte state ale Orientului Mijlociu*

Din punct de vedere istoric, statul turc poate fi considerat a fi cel mai de succes centru de putere al lumii musulmane<sup>172</sup>. Țara este, de fapt, potrivită pentru această poziție, deoarece deține cea mai mare economie și cea mai puternică armată, comparativ cu orice alt stat musulman.

---

<sup>172</sup> George Friedman, *The next 100 years. A forecast for the 21st century*, Doubleday Publishing Group, New York, 2009, p. 84.

Relațiile Turciei moderne cu țările arabe și/sau musulmane nu au fost niciodată ascunse, dar nici nu au fost accentuate în mod special. De altfel, între anii 1960 și 1980, Turcia a ales să nu ia parte la problemele Orientului Mijlociu pentru a nu fi implicată în tensiunea Est-Vest și din dorința declarată de a fi asociată cu Occidentul<sup>173</sup>. Pur și simplu, relațiile au rămas departe de a fi intime.

În perioada guvernării Partidului Justiție și Dezvoltare (AKP), înainte de debutul Primăverii Arabe (2002-2011), politica externă turcă față de regiune a fost bazată pe principiul câștigului reciproc prin interdependență economică și legături politice strânse, bazate pe afinitate culturală și fraternitate musulmană, pe care unii autori turci le încadrează la „geopolitică civilizațională”<sup>174</sup>, și nu pe promovarea noțiunii de democrație. Astfel, aceasta s-a bazat mai mult pe logica Westfaliană de respectare a independenței statelor naționale și a principiului neintervenției în politica internă a altor state.

După începutul Primăverii Arabe, jocul strategic al Orientului Mijlociu a așezat Turcia și Qatar în antagonism cu alte țări din Golf. În acest context, s-a ajuns la situația în care, pe de o parte, Turcia și Qatarul sprijină grupuri islamiste, inclusiv Frăția Musulmană din Egipt, Hamasul în Gaza și militanți islamiști înarmați din Libia, în contrapondere, pe de altă parte, cu Arabia Saudită, EAU și alte state din Consiliul de Cooperare al Golfului (CCG) care sprijină alte facțiuni politice din aceste teritorii.

Primăvara Arabă a contestat nu numai regimurile autoritare din regiune, ci și strategia turcă de politică externă, care s-a bazat pe cooperarea cu regimurile existente, fără a acorda prioritate dimensiunii promovării democrației. De altfel, Turcia și-a redefinit rolul în mediul de securitate în ultimele două decenii, aprofundându-și angajamentul cu vecinii săi, în special cu cei din Orientul Mijlociu.

---

<sup>173</sup> Mensur Akgün, Gökçe Perçinoğlu, Sabiha Senyücel Gündoğar, ”The perception of Turkey in the Middle East”, *Foreign Policies Analysis*, Series 10, December 2009, p. 6.

<sup>174</sup> Pınar Bilgin, Ali Bilgiç, ”Turkey’s New Foreign Policy Towards Eurasia”, *Eurasian Geography and Economics*, vol. 52, no. 2, 2011, pp. 173-195.

Mai mult, în ultimul deceniu, după apariția dezbaterilor pe marginea unei orientări „neo-otomaniste” în politica externă a Turciei, când aceasta a început să se angajeze în cooperare cu state de la periferia turcă (în încercarea de a obține independența ca actor internațional), relațiile istorice ale Turciei cu Orientul Mijlociu capătă importanță pentru mediul de securitate internațional. De altfel, pe acest fond, au existat voci kemaliste care susțineau că „Erdoğan a fost ales să conducă Orientul Mijlociu Lărgit”<sup>175</sup>.

Unii experți în relații internaționale tind să fie de acord cu acest aspect, de vreme ce prezența politică și militară a Turciei se simte în multe părți ale Orientului Mijlociu<sup>176</sup>: *în Siria*, trupele turcești au lansat patru acțiuni militare peste granița dintre cele două țări, începând din 2016 și sunt acum stabilite în nordul și nord-estul vecinului lor; *în Irak*, forțele armate aeriene organizează raiduri repetate asupra pozițiilor deținute de luptătorii din Partidul Muncitorilor din Kurdistan, și forțele terestre ocupă teritorii în interiorul țării; *în Libia*, Turcia a semnat, în 2020, un acord cu Guvernul de Acord Național din Tripoli, care definea zonele economice exclusive libiene și turcești din estul Mediteranei, context în care o navă a sa desfășoară activități de inspecție pentru a explora gazul în apele revendicate și de consorțiul care include Grecia, Cipru, Israel și Egipt, stabilind astfel perspectiva unui conflict naval; ca răspuns la „normalizarea” legăturilor dintre EAU și Israel, Turcia găzduia o delegație Hamas, evidențiind importanța organizației în afacerile palestiniene, ocazie cu care Turcia își sublinia opoziția față de planul de pace sponsorizat de SUA, propunerea Israelului de a anexa teritoriul ocupat și procesul de normalizare în curs.

---

<sup>175</sup> Merve Şebnem Oruç, ”A surreal Western view on Erdoğan and neo-Ottomanism”, *Daily Sabah*, 16.02.2021, URL: <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/a-surreal-western-view-on-erdogan-and-neo-ottomanism>, accesat la 15.04.2021.

<sup>176</sup> Talmiz Ahmad, ”Erdogan’s neo-Ottomanism a risky approach for Turkey”, *Arab News*, 27 septembrie 2020, URL: <https://www.arabnews.com/node/1740841>, accesat la 16.04.2021.



Printre relațiile pe care le considerăm importante (care nu au fost deja amintite) pentru stabilirea locului geopolitic al Turciei în Orientul Mijlociu, se numără cele cu Arabia Saudită, cu Emiratele Arabe Unite (EAU), cu Qatar și Israel, drept pentru care le vom prezenta principalele coordonate pe scurt.

Între *Turcia și Arabia Saudită* există legături istorice și culturale adânc înrădăcinate, dar deși relațiile diplomatice dintre ele au fost inițiate în 1932, după crearea Regatului Arabiei Saudite, niciuna dintre țări nu a manifestat prea mult interes față de cealaltă până la sfârșitul anilor '60. Așadar, în prima etapă a relațiilor, cele două aveau o relație cordială, deoarece liderul turc Mustafa Kemal Atatürk era interesat să păstreze Turcia în siguranță prin cultivarea de relații amicale cu membrii comunității internaționale, încercând, totodată, să stea departe de discordia religioasă din regiune.

În anii '60 și '70, Turcia a făcut două mișcări care au condus la relații mai puternice cu Arabia Saudită și care au dus la creșterea comerțului: în 1969, s-a alăturat la crearea Organizației Statelor Islamice, cu sediul în Arabia Saudită, iar în 1975, a inițiat relații diplomatice cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei, care lupta împotriva ocupației teritoriilor palestiniene din Israel. Relațiile bilaterale turco-saudite au continuat să se îmbunătățească în anii '80, dar s-au deteriorat în anii '90, când regatul saudit a luat partea Siriei în mai multe dispute cu vecina Turcia. Apoi a survenit o perioadă de îmbunătățire a relațiilor, după venirea la putere, în Turcia, a AKP (2001) și a liderului Erdoğan, care doreau construirea unor relații mai puternice cu vecinii lor arabi și musulmani. Mai mult, invazia americană a Irakului în 2003 și schimbarea rezultată în echilibrul de forțe din regiune au adus Turcia și Arabia Saudită și mai aproape, ca urmare a îngrijorării comune că Irakul cădea în mâinile rivalului lor comun, Iranul, a cărui influență militară și politică crescuse, în urma invaziei.

Scindarea politică dintre cele două state s-a creat la momentul declanșării Primăverii Arabe, când Turcia a sprijinit Frăția

Musulmană, ca mișcare politică în Egipt, iar conducerea Arabiei Saudite se opunea acesteia, deoarece Ryadul vedea Frăția Musulmană ca fiind o amenințare la adresa propriei stabilități interne.

Lucrurile s-au înrăutățit și mai mult între ele, când, în 2017, Arabia Saudită a rupt toate legăturile cu Qatarul vecin, iar Turcia a ajutat Qatarul, transportând acolo bunuri care erau supuse sancțiunilor impuse de Arabia Saudită, dar și-a și sporit cooperarea militară cu Qatarul prin creșterea numărului de trupe pe teritoriul qatarian. Astfel, cele două au o relație politică tensionată în ultimii ani, acestea atingând apogeul în octombrie 2018, când jurnalistul saudit disident Jamal Khashoggi a fost ucis în consulatul Riyadh-ului din Istanbul. Pe lângă acest incident, problemele de relaționare dintre cele două mai provin și din apropierea Arabiei Saudite de Israel, din sprijinul loviturii de stat din Egipt și din pozițiile antagonice din fronturile de luptă libian și sirian.

Mai mult, deși Turcia și Arabia Saudită au fost parteneri economici majori din anii '60 și '70, pentru anul 2021, „comerțul dintre cele două țări a scăzut cu 98% față de anul 2020, în urma unui boicot neoficial al mărfurilor turcești de către întreprinderile din regatul saudit, ca răspuns la ceea ce saudiții au numit ostilitate din partea Ankarei”<sup>177</sup>. Acest declin al balanței comerciale dintre cele două a determinat Turcia, deja aflată într-o criză economică, să facă demersuri de restaurare a relațiilor bilaterale cu Arabia Saudită<sup>178</sup>, cu atât mai mult cu cât aceasta a reluat relațiile cu Qatarul la începutului anului 2021.

***Relațiile bilaterale Turcia – Emiratele Arabe Unite (EAU)*** sunt similare celor turco-saudite, cu diferența că Emiratele nu au

---

<sup>177</sup> \*\*\*, ”Turkey ‘seeking to repair’ ties with Saudi Arabia, says it ‘respects’ court decision regarding Khashoggi”, *Arab News*, 26 aprilie 2021, URL: <https://www.arabnews.com/node/1849331/middle-east>, accesat la 11.06.2021.

<sup>178</sup> Selcan Hacaoglu, Firat Kozok, ”Turkey Seeks Saudi Arabia Talks as Part of Regional Reset”, *Bloomberg*, 06.05.2021, URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-05-06/turkey-seeks-talks-with-saudi-arabia-as-part-of-regional-reset>, accesat la 11.06.2021.

avut trecut otoman, deci nu au avut o amintire istorică tragică cu turcii, precum alte state din regiune, ceea ce a permis ca, de la instaurarea relațiilor diplomatice dintre ele din 1983, cele două țări să dezvolte legături solide. De altfel, EAU erau printre principalii parteneri comerciali ai Turciei din lumea arabă și reprezentau o sursă majoră de investiții străine directe. Mai mult, activismul diplomatic în creștere al Turciei în Orientul Mijlociu în anii 2000 a fost mai puțin îngrijorător pentru EAU decât pentru puterile mai mari ale regiunii, precum Iranul, Arabia Saudită și Egiptul. De altfel, atitudinea diplomatică a EAU în legătură cu acest aspect putea chiar susține ideea că o Turcie mai activă ar putea să-și echilibreze vecinii mai mari și astfel să ofere Emiratelor mai mult spațiu diplomatic de manevră<sup>179</sup>.

Până la momentul declanșării Primăverii Arabe și așezării Turciei în antonimie cu EAU referitor la Frăția Musulmană, relațiile acestora au decurs amical. De fapt, fractura a devenit evidentă la momentul reacțiilor lor opuse la lovitura militară din Egipt, care l-a răsturnat pe Mohammed Morsi, afiliat Frăției Musulmane, în iulie 2013<sup>180</sup>: pe când Turcia a reacționat dur la lovitura de stat și la suprimarea ulterioară a Frăției, rupând legăturile cu Egiptul în noiembrie 2013, Emiratele Arabe Unite au venit în ajutorul noului regim, oferind sprijin diplomatic și financiar, ceea ce a facilitat consolidarea acestuia.

Acțiunile lor ulterioare nu au făcut decât să crească diferențele dintre acestea. Astfel, pe de o parte, Turcia a devenit un refugiu sigur pentru membrii Frăției Musulmane fugiți din Egipt, ca să scape de persecuții, dar și pentru membrii Frăției Musulmane din EAU. Mai mult, Turcia a susținut Qatarul în disputa sa cu EAU, cu Arabia Saudită, cu Bahrain și Egipt, după ce acestea au întrerupt relațiile

---

<sup>179</sup> Birol Baskan, *Turkey and the UAE: A strange crisis*, Middle East Institute, 01.05.2019, URL: <https://www.mei.edu/publications/turkey-and-uae-strange-crisis>, accesat la 05.06.2021.

<sup>180</sup> \*\*\*, "The UAE Struggle for Turkish Containment: Is it Time for a New Approach?", *Gulf International Forum*, 28.12.2020, URL: <https://gulrif.org/the-uae-struggle-for-turkish-containment-is-it-time-for-a-new-approach/>, accesat la 12.05.2021.

diplomatice și au impus o blocadă totală asupra acestuia. Pe de altă parte, Emiratele Arabe Unite s-au alăturat Arabiei Saudite în dezvoltarea legăturilor cu Unitățile de Protecție a Poporului (YPG), considerate de Turcia drept ramura siriană a Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), deci o amenințare la adresa securității sale. În aceeași cheie a intensificării tensiunilor turco-emirate, s-a situat și momentul normalizării relațiilor diplomatice dintre Israel și Emiratele Arabe Unite, în august 2020. De altfel, imediat după anunțarea acordului de normalizare, președintele turc Recep Tayyip Erdoğan amenința că va suspenda relațiile diplomatice cu EAU, iar Emiratele au răspuns acestor provocări, acuzând Turcia că a destabilizat regiunea Golfului prin constituirea bazei sale militare în Qatar.

De mai bine de o decadă, Turcia și Emiratele Arabe Unite s-au angajat într-o serie de conflicte politico-militare de tip proxy în Cornul Africii și în estul Mediteranei<sup>181</sup>, iar în Irak regiunea autonomă a kurzilor poate deveni un teren al unui război proxy între Turcia și EAU, cei din urmă fiind bănuți că sprijină financiar PKK în campania secesionistă dusă de kurzi împotriva Turciei. Dar, în iunie 2021, se pare că ambele părți caută reconcilierea, după ce COVID-19 a lovit Orientul Mijlociu.

***Relațiile bilaterale Turcia – Qatar*** au înflorit la începutul anilor 2000, când contractanții turci au ajuns în Doha, capitala Qatarului, ceea ce i-au sprijinit dezvoltarea economică. De atunci, țările s-au apropiat, stimulate de o ideologie comună și de interese convergente: Turcia, un stat puternic, dar fără resurse financiare largi, se bazează pe Qatar pentru sprijin financiar, iar Qatarul, un stat mic, dar bogat, se bazează pe Turcia pentru protecție<sup>182</sup>.

---

<sup>181</sup> Asli Aydintaşbaş, Cinzia Bianco, *Useful Enemies: How the Turkey-UAE Rivalry is Remaking the Middle East*, European Council on Foreign Relations, martie 2021, p. 2.

<sup>182</sup> \*\*\*, "How Qatar and Turkey came together", *The Economist*, 21 ianuarie 2021, URL: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2021/01/21/how-qatar-and-turkey-came-together>, accesat la 22.01.2021.

Evoluția relației dintre Turcia și Qatar din 2002 până în prezent poate fi defalcată în cinci perioade, delimitate de dezvoltări-cheie interne și regionale:

- 2002 – 2011, perioadă marcată de începutul guvernării Partidului Justiției și Dezvoltării (AKP) în Turcia, inspirat de Frăția Musulmană, care a deschis noi căi de colaborare atât cu Qatarul, cât și cu alte țări din Consiliul Golfului;

- 2011 – 2013, perioadă inițiată de izbucnirea revoltelor arabe din 2011, care a oferit celor două state ocazia de a promova o agendă comună în întreaga regiune, context în care cele două au susținut și au întărit o serie de mișcări islamiste și revoluționare pentru a-și extinde conexiunile și pentru a schimba geografia regională;

- 2013 – 2017, o perioadă de stagnare în dezvoltarea relațiilor turco-qatariene, în care oficialii din Qatar puneau accent mai degrabă pe îmbunătățirea relațiilor cu membrii CCG decât pe extinderea rețelei Frăției Musulmane din Qatar;

- 2017 – 2021, perioada de blocadă a celorlalte state ale Golfului la adresa Qatarului a determinat reluarea intensă a relațiilor turco-qatariene.

În iunie 2021, reconcilierea de la începutul anului dintre statele Golfului și Qatar nu a afectat negativ relația turco-qatarienă, în pofida așteptărilor unor specialiști<sup>183</sup>, ci dimpotrivă consider că facilitează recuperarea relațiilor turce cu statele CCG, ceea ce s-a și văzut din reglementarea Turciei cu Egiptul, sau din discuțiile turco-saudite și turco-emirate din ultima perioadă.

***Relațiile bilaterale Turcia – Israel*** sunt foarte importante, în contextul geopolitic actual al conflictelor din Siria, Palestina, Înălțimile Golan etc. Turcia a fost prima țară islamică ce a recunoscut statul evreu Israel, la 18 martie 1949, la mai puțin de un an după proclamarea oficială a independenței Israelului la 14 mai

---

<sup>183</sup> Anthony Skinner, *End of the Qatar Embargo: An Opportunity, not Threat, for Turkey*, Fikra Forum, 22 ianuarie 2021, URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/end-qatar-embargo-opportunity-not-threat-turkey>, accesat la 28.03.2021.

1948. Relațiile schimbătoare ale Turciei cu Israelul au atins o alianță de securitate trilaterală, în 1958, cu Iranul (Pactul Phantom).

Momentele de minim istoric în relațiile diplomatice dintre cele două au fost mai multe<sup>184</sup>: 1956 – Israelul ocupă Canalul Suez, iar Turcia retrogradează reprezentanța diplomatică din Israel; 1967 – Israelul ocupă Ierusalimul, Turcia protestează; 1980 – la anexarea Ierusalimului de Est de către Israel, Turcia reduce din nou nivelul de reprezentare diplomatică în Israel (după ce, anterior, revenise la nivel de consulat în 1963); 1988 – Turcia recunoaște statul Palestina, relațiile cu Israelul se complică; 2010 – suspendarea relațiilor bilaterale, când comanda israeliană a asaltat Mavi Marmara, o flotilă turcă, trimisă în ajutor către Fâșia Gaza; 2006 – Israelul atacă Libanul, stârnind proteste din partea Turciei. Ulterior, în anul 2016, Israelul și Turcia și-au renormalizat relațiile diplomatice.

### 3.2.3. Turcia și UE

Haushofer spunea că „maniera în care omul răspunde la acțiunea spațiului este din punct de vedere rasial și național atât de diferită, încât dacă vom ține cont numai de spațiu nu vom ajunge decât la concluzii geografice formale, puțin folositoare atât domeniului științific, cât și celui politic”<sup>185</sup>. În acești termeni, o definiție teritorială, istorică sau culturală a Europei de la Munții Ural la Oceanul Atlantic și de la Mediterana la Oceanul Arctic este un fel de orientare generală, nedeterminantă și care nu poate exclude Turcia din Europa.

Istoric, Turcia a fost acceptată ca parte a echilibrului de putere european sau ca actor care influențează stabilitatea la periferia europeană, fapt relevat într-una dintre concluziile

---

<sup>184</sup> \*\*\*, *Turkey-Israel relations: A timeline*, Anadolu Agency, 27.06.2016, URL: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkey-israel-relations-a-timeline/598666>, accesat la 12.03.2021.

<sup>185</sup> Karl Haushofer, *De la géopolitique*, Fayard, Paris, 1986, p. 251.

Conferinței de pace de la Paris, din 1856, care se referea la viitorul Imperiului Otoman ca fiind „esențial pentru stabilitatea europeană”<sup>186</sup>. Ulterior, odată cu fundamentarea statului turc modern, Kemal Atatürk avea o abordare mai pragmatică a percepției vesticilor asupra Turciei „*Occidentul a avut întotdeauna prejudecăți la adresa turcilor ... dar noi, turcii, am avut în mod constant o orientare spre Occident ...pentru a fi o națiune civilizată, nu există altă alternativă*”<sup>187</sup>. Așadar, deși apartenența și contribuția Turciei la europenitate este reliefată clar și în prezent pe website-ul Ministerului său de Afaceri Externe: „*Turcia, ca parte a lumii occidentale ..., aduce multiple valori adăugate Europei și lumii de vest și oferă adâncime geografică continentului, îmbogățindu-i în același timp diversitatea etnică, lingvistică și culturală*”<sup>188</sup>, accentul se pune în ambele abordări pe *apropierea comună din necesitate*: pentru Europa, din necesitatea de a-și asigura stabilitatea regională, iar pentru Turcia, din necesitatea de a avea acces facil la modelele occidentale pentru a se dezvolta pe viitor. Din această dublă necesitate, a apărut dorința Turciei de a adera la familia europeană a UE, dar și a UE, de a trece peste anumite diferențe. Dar accesivitatea Turciei la UE a fost un subiect controversat, odată cu apariția ideii de includere a acestui stat în familia europeană, dezbaterile privind limitele finale ale frontierelor UE începând cu adevărat după prăbușirea blocului comunist.

Implicarea Turciei în aderarea europeană datează din 1959 și include *Acordul de asociere de la Ankara* (1963) pentru înființarea progresivă a unei Uniuni Vamale (în cele din urmă, înființată în

---

<sup>186</sup> F.S. Larrabee, I.O. Lesser, *Turkish foreign policy in an age of uncertainty*, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 2003, p. 45.

<sup>187</sup> Erkan Erdoğan, ”Turkey and Europe: undivided but not united”, *Middle East Review of International Affairs*, vol. 6, no. 2, iunie 2002, p. 40.

<sup>188</sup> \*\*\*, *Relations with European Countries*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, URL: <http://www.mfa.gov.tr/relations-with-european-countries.en.mfa>, accesat la 19.09.2020.

1995)<sup>189</sup>. Ulterior, în 1987 Turcia a solicitat să adere la ceea ce era atunci Comunitatea Economică Europeană, iar în 1997 a fost declarată eligibilă pentru a intra în UE. Astfel, în 1999 Turcia a devenit stat candidat la UE, în perioada guvernului de coaliție, constituit din Partidul Democrat de Stânga, Partidul Mișcării Naționaliste și Partidul Patriei, sub conducerea lui Bülent Ecevit (lider politic care și-a început cariera politică în 1957<sup>190</sup>). Acest guvern a adoptat trei pachete majore de armonizare cu acquis-ul european comunitar.

Aderarea Turciei la Uniunea Europeană s-a dovedit a fi o saga foarte lungă. Deși negocierile de aderare au început în 2005, Bruxelles-ul declara explicit că acestea nu i se va acorda statutul de membru cel puțin până în 2014<sup>191</sup>, dar deși erau îndeplinite criteriile inițiale necesare deschiderii negocierilor, pentru integrare era stipulată convergența cadrului politic, economic și social național cu cel al UE în ceea ce privește<sup>192</sup>: criteriile Copenhaga referitoare la garantarea democrației, domniei legii, drepturilor omului și respectului pentru minoritățile naționale, existența unei economii de piață funcționale și abilitatea de a susține obligațiile de membru, inclusiv prin deținerea capacității administrative de implementare a acquis-ului comunitar; angajarea Turciei în menținerea relațiilor de bună vecinătate și în rezolvarea disputelor teritoriale deja existente, inclusiv pe cea cu Cipru; îndeplinirea obligațiilor din cadrul Acordului de Asociere, semnat cu UE.

Ulterior, în Raportul de progres, realizat de UE, cu privire la îndeplinirea criteriilor politice de aderare de către Turcia, se subliniau, pe lângă unele progrese înregistrate în consolidarea cooperării în mai multe domenii de interes comun (reforma politică,

---

<sup>189</sup> \*\*\*, ”Turkey”, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, 12.02.2019, URL: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey\\_en](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en), accesat la 16.02.2021.

<sup>190</sup> A se vedea detalii la: \*\*\*, ”Bulent Ecevit. Istanbul 1925 – Ankara 2006”, *All about Turkey*, URL: [https://www.allaboutturkey.com/bulent\\_ecevit.html](https://www.allaboutturkey.com/bulent_ecevit.html), accesat la 02.03.2021.

<sup>191</sup> \*\*\*, *Negotiating Framework EU-Turkey*, Luxembourg, 3 octombrie 2005, p. 6.

<sup>192</sup> *Ibidem*, pp. 2-3.



alinieră la *acquis*, dialogul privind politica externă, vizele, mobilitatea și migrația, comerțul, energia, antiterorismul, participarea la programele UE)<sup>193</sup>, și unele regrese sau stagnări importante (stagnarea procesului de reformă constituțională, lipsa unei abordări inclusive și consultative în procesul de legiferare, polarizarea climatului politic, lipsa unei strategii cadru pentru reformarea administrației publice, niciun progres spre îmbunătățirea legislației, existența multor acuzații de corupție, nu exista nici un progres în normalizarea relației cu Ciprul, se puncta faptul că Grecia și Cipru au făcut plângeri oficiale cu privire la încălcări repetate și sporite ale apelor teritoriale și spațiului lor aerian de către turci)<sup>194</sup>. În ceea ce privește înaintarea în îndeplinirea criteriilor economice, în același Raport al UE din 2014 se puncta că „*în ansamblu, consensul asupra aspectelor esențiale ale politicii economice s-a slăbit, Turcia trebuind să ia măsuri pentru a reduce dezechilibrele macroeconomice și pentru a-și realiza potențialul de creștere pe termen lung*”<sup>195</sup>, că poate această situație a survenit și datorită faptului că, imediat după candidatura sa la UE din 2001, „*economia turcă a intrat într-o criză profundă, ca urmare a problemelor acumulate în legislaturile anterioare, iar moneda turcă s-a prăbușit*”<sup>196</sup>.

În 2016, UE a ajuns la un acord cu Turcia în vederea stopării fluxului necontrolat de migranți pe una dintre principalele rute de la Marea Egee. Conform Acordului privind stoparea fluxurilor de migrație ilegală dinspre Turcia spre UE, migranții ilegali și solicitanții de azil care sosesc pe insulele grecești, venind din Turcia pot fi returnați în Turcia. Ulterior, în schimbul întoarcerii fiecărui

---

<sup>193</sup> \*\*\*, COM(2014) 700 final, *Commission Staff Working Document Turkey 2014 Progress Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-2015*, European Commission, Brussels, 08.10.2014, p. 3.

<sup>194</sup> *Ibidem*, pp. 9, 10, 11, 14, 19, 20.

<sup>195</sup> *Ibidem*, p. 20.

<sup>196</sup> Aydin Cingi, *CHP: A Party on the Road to Social Democracy*, International Policy Analysis, Friedrich Ebert Stiftung, June 2011, p. 3, URL: <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/CHP%20Aydin%20Cingi.pdf>, accesat la 14.02.2021.

sirian în Turcia din insulele grecești după o trecere ilegală, UE va accepta un sirian din Turcia care nu a încercat să facă această trecere fraudulos. De asemenea, prin Acord, Turcia a beneficiat de câteva miliarde de euro din fonduri europene, pentru a îmbunătăți situația umanitară a refugiaților sirieni din Turcia. Soluția a avut efect și numărul de refugiați și de migranți care soseau din Turcia a fost redus în mod semnificativ. Ca urmare, în prezent, statul turc găzduiește cel mai mare număr de refugiați din întreaga lume, aproximativ 3,6 milioane de refugiați sirieni înregistrați, împreună cu aproximativ 330.000 de persoane de alte naționalități<sup>197</sup>. În acest context, altă îngrijorare actuală a UE este faptul că aderarea Turciei ar deschide calea pentru milioane de imigranți din Turcia care ar ajunge în statele membre vest-europene, așa după cum se consideră că a fost și cazul extinderii est-europene în anii 2000<sup>198</sup>. Această îngrijorare a rămas actuală, deși amploarea pandemiei globale a încetinit fluxul migraționist.

De la momentul Raportului UE din 2014, înaintarea în atingerea convergenței cu criteriile politice, economice și sociale de aderare ale Turciei a devenit tot mai anevoioasă.

Din 2016, nu a mai fost deschis niciun nou capitol de negocieri de aderare, acestea fiind blocate în practică, chiar dacă sunt încă în desfășurare legală. Relațiile sale cu UE au început să se înrăutățească în mare parte, din cauza lipsei de progres în negocierile de aderare a Turciei, ca urmare a politicii interne autoritariste, dusă de Erdoğan, contrară valorilor exprimate ale UE. În același an, documente ale UE precizau clar că „până când Turcia nu va fi de acord să aplice Protocolul adițional al Acordului de asociere Ankara cu Cipru, opt capitole de negociere nu vor fi

---

<sup>197</sup> \*\*\*, *Refugees and Asylum Seekers in Turkey*, UNHCR, 2020, URL: <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey>, accesat la 17.09.2020.

<sup>198</sup> Ibrahim Sirkeci, Neli Esipova, "Turkish migration in Europe and desire to migrate to and from Turkey", *Border Crossing*, vol. 3, no. 1301, martie 2013, p. 2.

deschise și niciun capitol nu va fi închis provizoriu”<sup>199</sup>. De asemenea, din cauza înăspririi politicii sale interne, după lovitura de stat din 2016, statul turc suferă deficite evidente în domeniile democrației, statului de drept și drepturilor fundamentale, care au fost reliefate de multe ori în documente ale *Freedom House*<sup>200</sup>, *Sustainable Governance Indicators*<sup>201</sup>, sau *Democracy Index*<sup>202</sup>, în condițiile în care Articolul 49 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) prevede că orice stat european care respectă și promovează valorile europene (precum democrația, statul de drept și drepturile omului) poate solicita să devină membru al UE, ceea ce face Turcia, la momentul de față, incompatibilă pentru acest demers.

De altfel, în 2019, în *EU Observer* se menționa că: „ideea că Turcia s-ar putea alătura într-o zi Uniunii Europene s-a evaporat, indiferent cât de mult Erdoğan ajută Europa să controleze fluxurile de refugiați”<sup>203</sup>. În acest context, în ultimii ani (din 2018 încoace), având concomitent statutul de țară candidată la UE și de semnatară a Acordului asupra migrației, Turcia nu numai că amenință cu anularea unilaterală a Acordului cu UE, în cazul în care nu va

---

<sup>199</sup> \*\*\*, ”Turkey”, *European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations*, 12.02.2019, URL: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey\\_en](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en), accesat la 16.02.2021.

<sup>200</sup> Susan Corke, Andrew Finkel, David J. Kramer, Carla Anne Robbins, Nate Schenkkan, *Democracy in Crisis: Corruption, Media, and Power in Turkey*, A Freedom House Special Report, Freedom House, 2019, URL: [https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/SR\\_Corruption\\_Media\\_Power\\_Turkey\\_PDF.pdf](https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/SR_Corruption_Media_Power_Turkey_PDF.pdf), accesat la 12.08.2020.

<sup>201</sup> N.A.: În anul 2019, Turcia se situa pe locul 41 la indicatorul „calitatea democrației”, cu un scor de 2,7, ocupând ultimul loc între statele monitorizate. A se vedea: \*\*\*, ”Turkey. Quality of Democracy”, *Sustainable Governance Indicators (SGI)*, Bertelsmann Stiftung 2019, URL: [https://www.sgi-network.org/2019/Turkey/Quality\\_of\\_Democracy](https://www.sgi-network.org/2019/Turkey/Quality_of_Democracy), accesat la 12.08.2020.

<sup>202</sup> N.A.: În anul 2019, Turcia era considerată un regim hibrid între unul democratic și altul autoritar, situându-se pe locul 110 din 167 de state, cu un scor de 4,09 din 10. \*\*\*, ”Democracy Index 2019. A year of democratic setbacks and popular protest”, a Report by The Economist Intelligence Unit, *The Economist*, 2019, URL: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019>, accesat la 09.08.2020.

<sup>203</sup> Selcuk Gultasli, Andrew Rettman, ”Leaked document sheds light on Turkey's 'controlled coup'”, *EU Observer*, Brussels, 11 martie 2019, URL: <https://euobserver.com/foreign/144366>, accesat la 15.12.2020.

deveni membră a Uniunii, fapt ce ar însemna liber acces al imigranților ilegali către țările europene, dar duce și o politică externă controversată în regiune care stârnește conflictualitate.

La începutul anului 2021, „16 din cele 35 de capitole de negociere cu Turcia sunt deschise, iar 14 capitole de negociere rămân blocate”<sup>204</sup>. Mai mult, într-o Rezoluție a Parlamentului European, din 19 mai 2021, se constată că: „în ultimii ani, deși Turcia este o țară candidată, guvernul său s-a distanțat continuu și în creștere de valorile și standardele UE, iar acțiunile unilaterale din estul Mediteranei, precum și declarațiile puternice și uneori provocatoare împotriva UE și statelor sale membre au adus relațiile UE-Turcia la un punct istoric scăzut într-o măsură atât de mare încât solicită ambelor părți să reevalueze profund starea actuală a acestor relații și cadrul acestora”<sup>205</sup>. În același document oficial, se constată că stagnarea în convergența Turciei la criteriile de aderare s-a transformat într-o regresie puternică în domeniile statului de drept și al drepturilor fundamentale și al reformării instituționale, alături de o promovare accentuată a unei politici externe confruntative și ostile, inclusiv față de UE și statele sale membre, în special Grecia și Cipru<sup>206</sup>. Toate aceste critici au dus la concluzia Parlamentului European că, dacă actuala tendință negativă nu este inversată urgent și în mod consecvent, Comisia ar trebui să recomande suspendarea formală a negocierilor de aderare cu Turcia, în conformitate cu cadrul de negociere din octombrie 2005<sup>207</sup>. Drept urmare, Turcia rămâne un partener strategic esențial al UE pe

---

<sup>204</sup> Metin Mutanoglu, „Turkey is part of Europe and will be part of new EU”, *Anadolu Agency*, 11.02.2021, URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-is-part-of-europe-and-will-be-part-of-new-eu/2141014>, accesat la 11.05.2021.

<sup>205</sup> \*\*\*, 2019/2176(INI), *European Parliament Resolution of 19 May 2021 on the 2019-2020 Commission Reports on Turkey*, European Parliament, 19.05.2021, „General assessment of the accession process”, points 1-3, URL: [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0243\\_EN.html](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0243_EN.html), accesat la 12.06.2021.

<sup>206</sup> *Ibidem*, pct. 3.

<sup>207</sup> *Ibidem*, pct. 8.

probleme precum migrația, securitatea, combaterea terorismului și economia, dar nu un membru al acesteia.

### 3.2.4. Relația euroatlantică

Motivul principal al acțiunilor fiecărui stat în relațiile internaționale este păstrarea puterii sale, indiferent de aria geografică pe care o acoperă, ca garanție pentru asigurarea existenței permanente, securității și bunăstării sale. Aici, intervine nuanțarea dintre diferite categorii de state, deoarece, pentru țările mari și puternice, scopul principal poate fi acela de urmărire a obținerii dominației universale, iar pentru țările cu putere mică și mijlocie, acest lucru înseamnă de a-și asigura cel puțin supraviețuirea. De altfel, pentru țările mici și mijlocii, „valorile puterii nu sunt scop în sine, ci mai degrabă mijloc de a atinge securitatea și, în cele din urmă, supraviețuirea”<sup>208</sup>. În consecință, indiferent dacă sunt sau nu revizioniste, „statele trebuie să concureze unele cu altele pentru putere”<sup>209</sup>. Astfel, fiecare stat este forțat să se gândească la strategia sa de apărare pentru a evita amenințarea externă, emanată de actorii care acționează într-un sistem anarhic, și pentru a asigura securitatea acestuia.

De altfel, în pofida calităților sale geopolitice deosebite (analizate în capitolele anterioare), așa după cum sublinia William Hale când făcea o radiografie a politicii externe turcești din acea perioadă, Turcia are un statut de putere mijlocie care „poate avea o anumită capacitate de a rezista presiunii statelor mai puternice..., poate avea putere regională ..., dar în mod normal nu poate duce un război de succes împotriva unei puteri majore”<sup>210</sup>. Fapt demonstrat de momentul în care Turcia a apelat la SUA pentru sprijin, pentru a face față presiunii sovietice care insista să îi permită trecerea liberă

---

<sup>208</sup> K. N. Waltz, *Theory of the International Politics*, Waveland Press, Long Grove, Illinois, 2010, p. 126.

<sup>209</sup> J. Mearsheimer, ”Conversation in the International Relations: Interview with John Mearsheimer”, Part 1, *International Relations*, no. 20 (1), 2006, p. 120.

<sup>210</sup> William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000*, Frank Cass Publishers, London, 2000, p. 2.

prin strâmtoarele turcești (Bosfor și Dardanele) și să-i cedeze revendicările teritoriale în estul Anatoliei, ceea ce a constituit baza legăturii ruso-americe pentru deceniile următoare. Așadar, frica de expansiunea sovietică a stat la baza apropierei turco-americe și, ulterior, la baza integrării Turciei în NATO, percepută, la acel moment, dar și până în prezent, ca fiind cea mai puternică organizație politico-militară de pe mapamond.

### ***Relația Turcia – NATO***

Turcia a jucat un rol activ în cadrul NATO încă de la aderarea sa în 1952. De fapt, contribuția ei la NATO a fost evidentă, rolul timpuriu al Turciei în Alianță fiind bazat pe principiul reciprocității. De exemplu, în timpul Războiului Rece, Turcia a fost o parte cheie a sistemului de apărare occidental, aceasta acționând ca un balon împotriva extinderii influenței sovieticilor în Mediterana de Est și în Orientul Mijlociu.

Odată cu sfârșitul Războiului Rece, mulți din Turcia și din Vest și-au asumat un rol mult redus pentru Turcia, ca actor regional și ca aliat al acestuia, Vestul. Totuși, aceste ipoteze s-au dovedit nefondate. Mai degrabă, importanța strategică a Turciei a crescut. Ca argumente, sunt următoarele:

- armata turcă se află printre principalii contributory financiari (89.8 mil. Euro în 2018<sup>211</sup>), dar și operaționali la misiunile Alianței;
- Turcia este națiune-cadru în Misiunea *Resolute Support* din Afganistan, contribuie la misiunea din Irak, participă la KFOR, oferă asistență navală permanentă misiunilor NATO în Marea Egee, furnizează alimentarea aer-aer avioanelor AWACS NATO, care operează în coordonare cu Coaliția Globală împotriva organizației teroriste Stat Islamic;

---

<sup>211</sup> Ali Murat Alhas, "Turkey: A major NATO contributor", *Anadolu Agency*, 12.02.2019, URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-a-major-nato-contributor/1390730>, accesat la 12.02.2021.

- statul turc găzduiește radarul AN/TPY-2 în estul provinciei Malatya, LANDCOM-ul, Comandamentul Corpului de Reacție Rapidă, sub comanda Turciei (unul dintre cele nouă comandamente ale forțelor terestre ale NATO, cu nivel înalt de pregătire pentru luptă)<sup>212</sup>, și cele două baze militare ale SUA – Incirlik și Kurecik –, folosite pentru trimiterea de trupe în Irak și Afganistan, ulterior și în Siria, în contextul luptei antiteroriste, acestea constituind locații cruciale pentru misiunile americane din Orientul Mijlociu și din Asia Centrală.

Dar relația Turciei cu NATO s-a deteriorat în ultimii ani, pe fondul a trei evoluții majore:

a) urmările *Primăverii Arabe*, mai precis, incursiunile militare ale Turciei în teritoriul controlat de kurzi în nord-estul Siriei, sub pretextul eliminării ultimelor stabilimente teroriste ale ISIL din regiunea respectivă, ceea ce i-a înrăutățit relațiile cu SUA, care colaborau cu kurzii sirieni împotriva Statului Islamic, dar cu și alți aliați;

b) tentativa eșuată de lovitură de stat din Turcia și măsurile politice nedemocratice, cu încălcarea unor drepturi fundamentale ale omului și ale legislației internaționale, luate de Erdoğan în continuare, care au dus la deteriorarea relațiilor bilaterale ale statelor membre ale NATO cu statul turc;

c) apropierea relațiilor militare și economice ale Turciei cu Rusia prin construirea conductei de gaz TurkStream<sup>213</sup> și prin achiziționarea sistemului de apărare aeriană rusesc S-400.

De altfel, pe acest fond, în iulie 2020, Erdoğan declara că „prosperitatea țărilor occidentale, bazată pe sânge, lacrimi, durere și exploatarea restului lumii, s-a terminat”<sup>214</sup>. Astfel, relația Turciei cu

---

<sup>212</sup> *Ibidem*.

<sup>213</sup> N.A.: În ianuarie 2020 urmează să se dea startul furnizării de gaz prin TurkStream. A se vedea detalii la: \*\*\*, ”TurkStream”, Gazprom, URL: <https://www.gazprom.com/projects/turk-stream/>, accesat la 29.12.2020.

<sup>214</sup> Discursul președintelui Erdoğan, prezentat pe Twitterul lui Abdullah Bozkurt, directorul Rețelei Nordice de Cercetare și Monitorizare (Nordic Research & Monitoring Network), 30 iulie 2020. URL: <https://twitter.com/abdbozkurt/status/1288716054760493056>, accesat la 10.08.2020.

NATO a ajuns să fie în contrapunct cu cea cu Federația Rusă în contextul în care cele două s-au identificat reciproc ca fiind adversare geopolitice<sup>215</sup>, după ce NATO a suspendat cooperarea practică cu Rusia, din cauza acțiunilor agresive ale forțelor militare ruse în Ucraina.

La acestea, s-au adăugat, pe de o parte, unele acțiuni ale turcilor care, în pofida obiecțiilor NATO și avertizărilor americane, au achiziționat sistemul rusesc antiaerian S-400 avansat, asumându-și reacția SUA de anulare a participării turce la programul F-35 și condamnarea de către o instanță turcă a unui angajat al consulatului american la aproape nouă ani de închisoare, pentru că a ajutat mișcarea Gülen. Pe de altă parte, Turcia consideră că NATO nu recunoaște sau nu înțelege pe deplin preocupările sale legitime de securitate, în special pe cele legate de migrație și terorism<sup>216</sup>, reacțiile sale de răspuns fiind de forțare a cadrului Alianței pentru atingerea intereselor proprii. De exemplu, în 2019, Ankara a amânat aprobarea unui plan reînnoit de apărare NATO pentru statele baltice și Polonia, condiționând-o de catalogarea de către NATO a luptătorilor kurzi ca fiind teroriști<sup>217</sup>. Acest tip de acțiuni amenință coeziunea Alianței.

---

<sup>215</sup> \*\*\*, *National Security Strategy of the Russian Federation*, approved by the Decree N 683 of the President of the Russian Federation of December 31, 2015, Security Council of the Russian Federation, Art. 12, URL: <http://www.scrf.gov.ru/security/docs/document133/> și \*\*\*, *National Security Strategy of the United States of America*, December 2017, The White House, Washington, DC, p. 2, URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, accesate la 12.03.2021.

<sup>216</sup> Rachel Ellechuus, *Turkey and NATO: A Relationship worth Saving*, Center for Strategic and International Studies, 2 decembrie 2019, URL: <https://www.csis.org/analysis/turkey-and-nato-relationship-worth-saving>, accesat la 29.12.2020.

<sup>217</sup> N.A.: Ankara consideră unitățile de protecție a populației kurde (YPG) ca o extensie a Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), care a făcut o insurgență împotriva Turciei, de 35 de ani, și este considerată drept organizație teroristă de Turcia, SUA și UE. A se vedea: Samuel Stolton, "Turkey's relationship with NATO tested over Syria operation", *Al Jazeera*, 14 octombrie 2019, URL: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/turkey-relationship-nato-tested-syria-operation-191013190857028.html>, \*\*\*, "Nauseda: Turkey approves defense plan but technical hurdles still possible", *EN Delfi*, 12 decembrie 2019. URL: <https://en.delfi.lt/politics/nauseda-turkey-approves-defense-plan-but-technical-hurdles-still-possible.d?id=83033493>, accesate la 13.12.2020.



## ***Relația Turcia – SUA***

SUA au stabilit relații diplomatice cu Imperiul Otoman încă din 1831. Ulterior, după fondarea Republicii Turcia, SUA au stabilit relații diplomatice cu aceasta în 1927. Mai mult, când Turcia a fost amenințată cu un conflict iminent cu Rusia, imediat după 1945 (cu care deja purtase 12 războaie în era lor imperială), SUA au răspuns apelului de a o sprijini. Legătura dintre acestea fiind întărită prin semnarea Acordului de Cooperare Economică și Tehnică la 12 iulie 1947, care a pus în aplicare Doctrina Truman și politica sa „de a sprijini popoarele libere care se opun tentativei de supunere a minorităților armate sau presiunilor externe”<sup>218</sup>, opoziția față de expansiunea sovietică a constituit baza legăturii turco-americane în deceniile următoare. De altfel, senatorul Robert Byrd spunea că „prietenia (dintre cele două, nota autorului) este bazată pe democrația în stil occidental a Turciei și pe apartenența comună la NATO, alianță post-război, creată pentru a proteja Europa de Vest de invazie”<sup>219</sup>.

Totuși, relațiile dintre cele două nu au fost line, în special din cauza confruntărilor frecvente ale Turciei cu Grecia, pentru Cipru. De altfel, după ce Turcia a ocupat Ciprul de Nord în 1974, Congresul american îngheța ajutorul pe care i-l furniza la momentul respectiv și i-a impus un embargo al armelor<sup>220</sup>. Turcia a reacționat cu abrogarea acordului privind statutul forțelor SUA și preluarea controlului instalațiilor americane de pe teritoriul său. După tratative intense, în 1978, Congresul american ridică embargoul, și relațiile turco-americane se normalizează, între cele două urmând o perioadă de cooperare militară reînnoită, cu atât mai mult cu cât, în

---

<sup>218</sup> Harry S. Truman, *Truman Doctrine (1947)*, p. 3, URL: [https://liberalarts.utexas.edu/coretexts/\\_files/resources/texts/1947%20Truman%20Doctrine.pdf](https://liberalarts.utexas.edu/coretexts/_files/resources/texts/1947%20Truman%20Doctrine.pdf), accesat la 15.04.2021.

<sup>219</sup> US Senator Robert C. Byrd, "Paving the Way for Peace", *Byrd's Eye View*, 2 august 1978, p. 1.

<sup>220</sup> Jody Brumage, *The Turkish Arms Embargo – Part I*, The Byrd Center Blog, 12/01/2015, URL: <https://www.byrdcenter.org/blog/the-turkish-arms-embargo-part-i>, accesat la 12.02.2021.

contextul invaziei sovietice în Afganistan și revoluției Islamice din Iran, importanța Turciei pentru SUA în Orientul Mijlociu a luat amploare.

După războiul din Golf și prăbușirea Uniunii Sovietice, din 1991, importanța Turciei pentru SUA a intrat, în primă fază, în declin, americanii închizând 8 dintre cele 12 baze ale lor din teritoriul turc și sistând sprijinul financiar acordat Turciei pentru dezvoltarea sistemului său militar.

Odată cu alegerile din 2002, în urma cărora a ajuns la guvernare, în Turcia, Partidul Justiției și Dezvoltării (AKP), și cu cele din 2003, în urma cărora Recep Tayyip Erdoğan a fost ales prim-ministru, relațiile turco-americane au fost modelate de creșterea economică a Turciei și a influenței sale politice în Orientul Mijlociu.

Au urmat și o serie de decizii diplomatice, care pot fi văzute ca afectând negativ relaționarea dintre cele două: 2003 – parlamentul Turciei nu votează pentru invazia Irakului de către SUA; 2010 – Turcia se opune, deși fără succes, înnoirii sancțiunilor ONU împotriva programului nuclear al Iranului; 2013 – anunțarea achiziționării de către Turcia a unui sistem rusesc de apărare antiaeriană S-400, și au loc proteste interne cu privire la acuzațiile de corupție la nivel înalt, care stârnesc critica Occidentului; 2014 – presupusa utilizare a teritoriului turc de către jihadiști și sprijinul american pentru kurzii sirieni aliniați la PKK; 2016 – refuzul american de a-l extrăda pe Fethullah Gulen, la solicitarea Turciei, și demararea operațiunilor armate directe ale Turciei în Siria pentru a contracara Statul Islamic și forțele conduse de kurzi; 2017 – SUA îi înarmează pe kurzi, în detrimentul intereselor turcești, iar Turcia reține mai mulți cetățeni americani și turci, angajați ai Ambasadei SUA; 2019 – Turciei i se livrează sistemul S-400, iar administrația americană elimină Turcia din programul F35, unii membri ai Congresului solicitând sancțiuni, în temeiul legislației existente. Mai mult, la 29 octombrie 2019, a fost adoptată o rezoluție de către Camera Reprezentanților SUA prin care se recunoștea genocidul

armean, iar Turcia a avertizat la momentul respectiv că rezoluția va avea un impact negativ asupra relațiilor cu SUA.

Conchidem așadar că relația SUA – Turcia a fost testată serios în ultimii ani. În timp ce Turcia a încercat să-și protejeze cetățenii și interesele, oficiali de la Washington au descris Turcia ca fiind un actor care lucrează împotriva intereselor SUA în regiune, și nu numai, tema recurentă fiind aceea că Turcia părăsește Occidentul și se aliază cu Estul, ceea ce născut neîncredere în loialitatea și în capacitatea sa de reacție din postura sa de aliat.

### *3.2.5. Istoricul relaționării Turcia – Federația Rusă*

Există o serie de asemănări între Turcia și Rusia. Ambele sunt foste imperii puternice, cu o mare parte din teritoriul lor situat în afara Europei. Ambele și-au început modernizarea târziu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au trecut prin catastrofe de război și revoluție la începutul secolului al XX-lea și, în consecință, au trebuit să se reinventeze ca națiuni. Ambele state au poziții strategice bine determinate (țări euroasiatice, cu dorință de hegemon regional), au religii dominante diferite (Ortodoxism – Islam), sunt foste mari imperii (Rusia țaristă – Imperiul Otoman), iar relația dintre ele depinde, în mare măsură, de viitorul geopolitic al Eurasiei.

Relațiile politico-militare ruso-turce au istorie îndelungată și complicată. Acestea au un trecut de multe ori conflictual între ele (în ultimii 500 de ani, între Rusia și Turcia au avut loc nu mai puțin de 12 războaie, dintre care șapte s-au soldat cu victoria rușilor, trei au fost câștigate de turci, iar pentru două războaie, victoria a fost indecisă)<sup>221</sup>. De altfel, din secolul al XIX-lea, rușii au fost cea mai mare amenințare externă de securitate a Turciei.

---

<sup>221</sup> Roana Rotaru, „O istorie a războaielor ruso-turce. Când au început conflictele dintre cele două puteri și cine a câștigat”, *Ziarul Financiar*, 26.11.2015, URL: <https://www.zf.ro/business-international/o-istorie-a-razboaielor-ruso-turce-cand-au-inceput-conflictele-dintre-cele-doua-puteri-si-cine-a-castigat-14900397>, accesat la 02.08.2020.

Relațiile diplomatice ruso-turce la momentul 1945 erau guvernate de următoarele acte juridice internaționale bilaterale<sup>222</sup>:

- Tratatul de Neutralitate, Neagresiune și Cooperare Internațională, semnat în decembrie 1925, extins până în 1945;
- Protocolul suplimentar al Tratatului din 1925, semnat la 30 octombrie 1931, prin care fiecare dintre părți se angaja să nu semneze niciun tratat politic cu un vecin al statului semnatar, fără consultare prealabilă;
- Declarația Turco-Rusă din martie 1941, prin care cele două state își reafirmau loialitatea la Pactul de Neagresiune din 1925, asumându-și că, în situația în care unul dintre ele este atacat, celălalt să rămână total neutru;
- Declarația comună din august 1941, făcută de Marea Britanie și Rusia, pentru Turcia, prin care primele două îi garantau solemn celei de-a treia că îi vor respecta integritatea teritorială.

În 1952, Turcia a intrat în NATO cu scopul de a-și asigura securitatea și apărarea națională de principala sa amenințare, venită din partea rusă. În acest cadru supranațional euroatlantic, Turcia a jucat un rol activ, ca element cheie al sistemului de apărare occidental, și a acționat ca un scut împotriva unei potențiale expansiuni a influenței sovietice în Mediterana de Est și în Orientul Mijlociu.

Deși principala amenințare s-a diminuat după dezmembrarea URSS în anii '90, Turcia a rămas un membru loial al Alianței Nord-Atlantice, ceea ce nu a oprit-o să continue dezvoltarea relațiilor energetice profunde cu Federația Rusă. De altfel, pe website-ul Ministerului de Relații Externe al Turciei se precizează că relațiile economice și comerciale constituie forța motrice a relațiilor turco-

---

<sup>222</sup> M. Epstein, *Statesmen Year-Book 1945, Statistical and Historical Annal of the States of the world for the year 1945*, Palgrave MacMillan and Co., Londra, 1945, p. 1328.

ruse, Rusia fiind unul dintre cei mai importanți parteneri comerciali ai Turciei<sup>223</sup>.

Cooperarea ruso-turcă în sectorul energetic datează din 1984, când guvernele Republicii turce și ale Uniunii Sovietice au semnat Acordul privind aprovizionarea cu gaze naturale a Turciei. Primul contract pe termen lung pentru livrările de gaze către Turcia a fost încheiat, în 1986, cu Botas din Turcia<sup>224</sup>. La momentul actual, cele două țări sunt interdependente energetic și prin importarea de către Turcia a aproximativ 50% din necesarul său de gaze din Rusia, aceasta fiind a doua piață cea mai valoroasă pentru gazul rusesc, după Germania<sup>225</sup>. De asemenea, în 2003, prima conductă care leagă Federația Rusă de Turcia pe sub Marea Neagră (*Blue Stream*), având capacitatea de 16 miliarde mc/an, devine funcțională, iar la începutul anului 2020, este inaugurată *Turk Stream*, având o capacitate de 31,5 miliarde mc/an. Astfel, Turcia devine un hub energetic regional, legând Federația Rusă și Azerbaidjanul de Europa.

Relația bilaterală actuală a Turciei cu Rusia pare a fi în contrast cu statutul său din Alianță, deși cele două s-au identificat drept adversare, după ce NATO a suspendat cooperarea practică cu Moscova, din cauza acțiunilor agresive ale forțelor militare rusești în Ucraina, în 2014. Seria acțiunilor Turciei din ultimii ani, în ciuda obiecțiilor NATO și avertismentelor SUA, precum participarea, împreună cu Rusia la procesul de la Astana, cu privire la pacificarea Siriei, darea în folosință a *Turk Stream*, construirea de către compania nucleară rusă de stat Rosatom a primei centrale nucleare din Turcia, care își va începe funcționarea în 2023, achiziționarea

---

<sup>223</sup> \*\*\*, "Relations between Turkey and the Russian Federation", Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, URL: <https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-russian-federation.en.mfa>, accesat la 15.06.2021.

<sup>224</sup> \*\*\*, "Turkey. One of the main buyers of Russian natural gas", *Gazprom*, URL: <https://www.gazprom.com/projects/turkey/>, accesat la 12.03.2021.

<sup>225</sup> John Koutroumpis, *Russia and Turkey: An Ambiguous Energy Partnership*, E-International Relations, 11 septembrie 2019, p. 1, URL: <https://www.e-ir.info/pdf/79966>, accesat la 09.06.2021.

sistemului rusesc de rachete sol-aer S-400, achiziționarea și producerea vaccinului rusesc Sputnik V pentru combaterea COVID-19 sunt semne de apropiere, dar nu sunt neapărat semne ale unei alianțe cu Rusia. Dar interesele lor geopolitice divergente au provocat și disensiuni, cele două aflându-se pe poziții oponente într-o serie de problematici, precum: părțile sprijinite în conflictele sirian, libian sau armeno-azer; poziția politică vis-à-vis de Ucraina; furnizarea petrolului iranian pe piața globală<sup>226</sup>. Așadar, deși la momentul actual, între Turcia și Rusia se desfășoară un așa-numit „parteneriat tranzacțional”<sup>227</sup>, între ele există o linie fină, trasată între competiție și cooperare, iar tendința actuală este de revenire treptată la rivalitatea tradițională, pe fondul accentuării intereselor lor divergente.

### 3.2.6. Relația Turcia – Ucraina

Turcia a recunoscut independența Ucrainei la 16 decembrie 1991, iar relațiile diplomatice dintre cele două țări au fost stabilite la 3 februarie 1992. Odată cu înființarea Consiliului strategic la nivel înalt în 2011, relațiile turco-ucrainene au ajuns la statutul de parteneriat strategic<sup>228</sup>.

Comerțul bilateral dintre cele două țări s-a ridicat la aproape 5 miliarde de dolari în 2020, ambele guverne urmărind să crească volumul la 10 miliarde de dolari în următorii cinci ani. Turcia a devenit, acum, unul dintre cei mai importanți investitori străini din Ucraina, după ce a injectat peste 500 de milioane de dolari în

---

<sup>226</sup> N.A.: Moscova este fundamental interesată de prevenirea unei ieșiri de petrol iranian pe piața mondială, care este sigur că va micșora prețul de referință al petrolului, iar Turcia își dorește extinderea exporturilor iraniene de petrol și gaze, care este conformă ideii sale de a înființa un hub energetic. A se vedea: Pavel Baev, ”Russia and Turkey. Strategic Partners and Rivals”, *Russie Nei Reports*, nr. 35, IFRI, Paris, France, mai 2021, p. 15.

<sup>227</sup> Aaron Stein, ”Turkey’s transactional engagement with Russia”, *Atlantic Council*, 13 aprilie 2018, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/turkey-s-transactional-engagement-with-russia/>, accesat la 12.02.2021.

<sup>228</sup> \*\*\*, *Relations between Turkey and Ukraine*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, URL: <https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-ukraine.en.mfa>, accesat la 15.02.2021.

economia Ucrainei (o creștere de 30% față de 2014)<sup>229</sup>. Mai mult, Turcia a încercat continuu să apropie Ucraina de NATO, inițial prin sprijin politic și cooperare practică. Acum, joacă și un rol important în susținerea apărării Ucrainei, de altfel, în februarie 2020 cele două țări au semnat un acord, prin care Ankara a alocat 36 de milioane de dolari forțelor armate ucrainene. Acest acord a fost urmat, în decembrie 2020, de o serie de înțelegeri bilaterale de cooperare militară în domeniul apărării privind producția turcă, pentru ucraineni, de corvete navale și vehicule aeriene de luptă fără pilot (UAV-uri) și transfer tehnologic aferent, în schimb, Ucraina furnizează gaz pentru turbinele turcești<sup>230</sup>. Așadar, Turcia și Ucraina se bucură de o relație stabilă, dinamică și destul de profitabilă, care a înflorit în ultimii ani.

---

<sup>229</sup> Iliya Kusa, "As Russia Escalates, Where Do Turkey-Ukraine Relations Stand?", Wilson Center, 22 aprilie 2021, URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russia-escalates-where-do-turkey-ukraine-relations-stand>, accesat la 15.05.2021.

<sup>230</sup> Tayfun Ozberk, "Turkey delivers first armed drone to Ukrainian Navy, much to Russia's ire", *Defence News*, 26.07.2021, URL: <https://www.defensenews.com/unmanned/2021/07/26/turkey-delivers-first-armed-drone-to-ukraine-much-to-russias-ire/>, accesat la 05.08.2021.

## Capitolul 4

# IPOSTAZE ÎN EVOLUȚIA POLITICĂ ȘI DE SECURITATE A TURCIEI ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE ȘI POSIBILE IMPLICAȚII PENTRU NATO ȘI ROMÂNIA

Pe scena globală, Turcia ocupă o poziție strategică prin situarea sa între Europa și Asia. Totuși, așa cum istoricul William Hale arată, în cartea sa „*Turkish Foreign Policy 1774-2000*”, făcând o radiografie corectă a politicii externe turce din respectiva perioadă, valabilă și în prezent, Turcia are un statut de putere mijlocie, care „poate să dețină o anumită abilitate de a rezista presiunii statelor mai puternice ..., poate să dețină putere regională ..., dar în mod normal nu poate purta un război de succes împotriva unei puteri majore”<sup>231</sup>. Așadar, conștientizarea propriului nivel de putere este motivul esențial pentru care Turcia și-a căutat permanent aliați, încercând să și-i apropie pe cei pe care i-a perceput ca fiind cei mai puternici sau ca servindu-i mai benefic interesele naționale.

Opțiunea sa exprimată, de a face parte din familia occidentală, a fost explicită pentru o lungă perioadă de timp, dar, evident, interesată, scopul fiind acela de a-și asigura securitatea și dezvoltarea. Mai mult, politica sa externă a fost un instrument de susținere și promovare a identității sale occidentale, iar opțiunile sale de politică externă au reflectat constant această orientare ideologică. Fiind situată la intersecția majorității intereselor SUA și UE pe continentul euroasiatic, o consecință directă a acestor relații

---

<sup>231</sup> William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774- 2000*, Frank Cass Publishers, Londra, 2000, p. 2.



politico-militare este aceea că Turcia este singura țară musulmană care a fost integrată în structuri politice, economice și culturale occidentale importante. Astfel, Turcia a ajuns să fie un membru important al NATO și se află în procesul de negociere a calității de membru al UE.

Nu putem prezice viitorul cu certitudine, dar știm că acesta este influențat de acțiunile actuale și că acestea, la rândul lor, sunt influențate de așteptări. Acesta este motivul pentru care scenariile viitoare au existat de când există civilizație, acestea fiind utilizate pentru dezvoltarea strategiilor militare, politice și economice.

#### **4.1. Posibile crize politico-militare, provocate de Rusia în Regiunea Extinsă a Mării Negre**

Marea Neagră este cea mai izolată mare din lume, conectată la restul oceanelor lumii doar de cele două strâmtori turcești. Dar ea deține statutul de intersecție, care leagă Europa, Asia și Orientul Mijlociu, care este cel mai important avantaj al său, dar și cel mai mare risc, deoarece acțiunile geopolitice din bazinul Mării Negre transcend arealul acestuia și își difuzează efectele în regiunile învecinate.

„Acțiunile provocatoare”<sup>232</sup> ale Federației Ruse reprezintă cauza principală a instabilității actuale la Marea Neagră. Exemplificăm această afirmație prin evidențele că aceasta a fost sursa primară și autoarea principalelor conflicte din regiune, ocupând teritoriile țărilor vecine, așa cum a făcut-o în Transnistria (Republica Moldova) în 1991, în Osetia de Sud și în Abhazia în 2008 (Georgia), precum și în Crimeea și în Donbas în 2014 (Ucraina). De altfel, Rusia a folosit aceste cuceriri teritoriale pentru a-și întări prezența militară în regiune, în scopul de a deveni hegemon în acest spațiu. Mai mult, Rusia își folosește capacitățile operaționale din Marea Neagră nu numai pentru a destabiliza

---

<sup>232</sup> \*\*\*, *Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community*, Office of the Director of National Intelligence, United States of America, 9 aprilie 2021, p. 9.

regiunea din punct de vedere militar, politic și economic, dar și pentru a muta frontiere, a dobândi teritorii și a-și proiecta puterea pe această cale în Marea Mediterană. Pe acest fond al agresivității crescute a Federației Ruse la Marea Neagră, asociat cu aspirațiile hegemonice ale Turciei și cu apropierea dintre cele două din ultima perioadă, se pune problema considerării unor scenarii posibile de acțiune, în situația în care Rusia va provoca o nouă criză politico-militară în regiune alta decât cea deja existentă în Ucraina.

Printre potențialele crize politico-militare generate de Rusia în Regiunea Mării Negre, vis-à-vis de care Turcia va trebui să se poziționeze, au fost identificate:

- invadarea Ucrainei de către Rusia, ca o intervenție în sprijinul populației de cetățenie rusă din regiunile Ucrainei de Est<sup>233</sup>;

- un accident (intenționat sau neintenționat) provocat de o navă militară rusească în Zona Economică Exclusivă (ZEE) a României (stat membru al NATO, care se învecinează acum de facto cu Rusia pe Marea Neagră prin controlul ZEE a Crimeii), unde puțuri de gaze offshore sunt operate de companii occidentale<sup>234</sup>;

- un conflict militar deschis ruso-turc, generat de partea rusă într-un spațiu în care cei doi actori statali sunt pe poziții opuse și duc război proxy unul cu celălalt (Siria, Libia, Nagorno-Karabah etc.);

- un conflict militar incidental, generat de flota rusă la Marea Neagră cu un alt stat riveran.

Dincolo de amenințarea convențională a agresiunii și expansiunii militare rusești, țările riverane Mării Negre (3 state membre – Turcia, România, Bulgaria – și 2 state partenere NATO – Georgia și Ucraina) se confruntă cu două alte amenințări – dezinformarea și corupția –, Rusia fiind promotorul ambelor. Consider că nu cele militare, ci astfel de acțiuni, la limita respectării

---

<sup>233</sup> Sarah Rainsford, "Why Russia may not be planning the invasion that Ukraine fears", *BBC*, 15 aprilie 2021, URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-56746144>, accesat la 18.07.2021.

<sup>234</sup> *Ibidem*.

Art. 5 al Tratatului Nord-Atlantic, vor continua să fie utilizate împotriva acestor state pentru a le dezbină între ele, a le fragiliza din interior, a zdruncina credibilitatea și coeziunea Alianței, deoarece o Alianță slăbită este în beneficiul Rusiei.

#### **4.2. O variantă de scenariu operațional al unui conflict provocat de Rusia în Regiunea Extinsă a Mării Negre care necesită poziționarea Turciei**

Acest subcapitol nu se dorește a fi o speculație, ci se bazează pe o acțiune a Rusiei care a mai fost întreprinsă anterior, așadar nu poate fi eliminată, ca posibilitate de a fi repetată, odată ce precedentul există.

În subcapitolul următor, vom detalia poziționările posibile ale Turciei, cu ajutorul unei analize, pe baze științifice, a unui scenariu proiectiv (proiecția unei situații ipotetice din viitor)<sup>235</sup> al *activării unei crize politico-militare acute/conflict militar, pe fondul invadării teritoriului Ucrainei de către Rusia*. Identificăm ca posibile poziționări ale Turciei într-un asemenea scenariu:

- *Estimarea 1* – Turcia, alături de NATO, susține Ucraina în criză;
- *Estimarea 2* – Turcia participă în conflict, alături de Federația Rusă;
- *Estimarea 3* – Turcia – negociator pentru detensionarea conflictului ruso-ucrainean.

În acest sens, vom prezenta scenariul proiectiv al conflictului la Marea Neagră (potențial generat de Rusia), conform unui algoritm care include, ca etape de analiză<sup>236</sup>: descrierea mediului operațional, descrierea situației de criză, analiza amenințării, analiza relațiilor strategice dintre actori, elaborarea previziunilor și

---

<sup>235</sup> Dan-Lucian Petrescu, *Realizarea scenariilor militare între știință și artă*, Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, București, 2019, p. 27.

<sup>236</sup> *Ibidem*, p. 154.

estimărilor cu privire la comportamentul Turciei vis-à-vis de actorii implicați în criză.

Limitările cercetării în realizarea scenariului rezultă, în principal, din economia de timp și spațiu a lucrării, care a determinat eliminarea unor etape din algoritmul integral de lucru și din stabilirea empirică a indicilor incluși în matricele de lucru, folosind tehnica observării evenimentelor și interacțiunilor dintre actori (prezentată în capitolul anterior), asociată cu experiența în studierea, din perspectiva studiilor de securitate, a acestui areal geopolitic. Alte limitări ale scenariului sunt autoimpuse, derivând din scopul efectiv final al cercetării mult mai restrâns (respectiv, cel al identificării poziționării unui singur actor, Turcia, într-un scenariu conflictual generat de Rusia, și nu al previzionării rezultatelor conflictului). Această autolimitare în cercetare ne permite prestabilirea empirică a unor elemente ipotetice în scenariu (motivația apariției problemei, tipul problemei etc.), precum și raportarea în analiză la un număr limitat de actori și la un singur set de obiective, cel al Turciei.

### *Etapa 1 – Descrierea mediului operațional*

Evenimentele din 2014, în urma cărora Rusia a preluat Crimeea și a început războiul civil internaționalizat în estul Ucrainei, au dus la o estompare a condițiilor de pace și la crearea unor criză și conflict în regiune. Mai mult, confruntarea deschisă dintre Rusia și Ucraina în Donbass și Crimeea nu numai că a distrus relațiile dintre Moscova și Kiev, dar a schimbat politica în întreaga regiune, dinamizând cele patru conflicte teritoriale prelungite, existente în Abhazia, Nagorno-Karabah, Osetia de Sud și Transnistria.

În prezent, Rusia pare că și-a atins principalul scop politic imediat, urmărit prin acțiunile militare din Ucraina, acela de consolidare a controlului asupra Crimeii, de unde ea își poate proiecta puterea mai adânc în Mediterana, Orientul Mijlociu și Africa de Nord.

Turcia, cu o economie în declin, conștientizează că normalizarea relațiilor cu aliații occidentali și creșterea acreditării sale prooccidentale sunt singurele modalități de a crea o perspectivă economică pozitivă și de a-și dilua izolarea internațională. O dovadă a acestei conștientizări este reacția președintelui turc Tayyip Erdoğan, de a promite sprijin președintelui ucrainean Volodymyr Zelenskiy, la o eventuală escaladare a relațiilor conflictuale cu Rusia<sup>237</sup>. De altfel, Turcia nu recunoaște nici anexarea Crimeii de către Rusia.

Indiferent care sunt în continuare obiectivele strategice ale Rusiei, cert este că activitățile sale sunt, de obicei, direct sau indirect contrare intereselor occidentale (în special, ale NATO, UE și SUA). Mai mult, Ucraina rămâne în vârful luptei ideologice dintre Rusia și Occident, dar reprezintă și un spațiu de interacțiune mercantilă cu Turcia<sup>238</sup>. În ceea ce privește Ucraina, în 2020, aceasta este prezentă, ca având parteneri strategici de prim rang, SUA, Marea Britanie, Canada, Germania și Franța, dar este amintită și Turcia, printre alte state, ca partener. Dar, în această analiză, vom considera doar actorii care pot influența decizia Turciei de a se implica sau nu, de o parte sau de alta, în eventualitatea unui conflict politico-militar, generat prin invadarea Ucrainei de către Rusia. Astfel, limităm analiza la acțiunile următorilor actori: Rusia, Ucraina, Turcia, SUA și NATO.

### *Etapa 2 – Descrierea situației de criză*

Evenimentele din 2014 au determinat Ucraina să acorde prioritate securizării integrității teritoriilor și prosperității sale prin încercarea de obținere a apartenenței la Organizația Tratatului

---

<sup>237</sup> Pavel Polityuk Tuvan Gumrukcu, "Turkey's Erdogan calls for end to «worrying» developments in eastern Ukraine, offers support", *Reuters*, 20 aprilie 2021, URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukrainian-turkish-presidents-hold-talks-amid-donbass-tensions-with-russia-2021-04-10/>, accesat la 20.07.2021.

<sup>238</sup> Horia Ciurtin, „Un echilibru (economic) fragil: Turcia, Rusia și cealaltă hartă strategică”, *Adevărul*, 18 iulie 2017, URL: [https://adevarul.ro/international/in-lume/un-echilibru-economic-fragil-turcia-rusia-cealalta-harta-strategica\\_1\\_596dd7665ab6550cb83f5888/index.html](https://adevarul.ro/international/in-lume/un-echilibru-economic-fragil-turcia-rusia-cealalta-harta-strategica_1_596dd7665ab6550cb83f5888/index.html), accesat la 19.07.2021.

Atlanticii de Nord și la Uniunea Europeană. De altfel, statutul oficial al Ucrainei, de țară care aspiră la aceste două statusuri, a fost consacrat în Constituția Ucrainei din 2018 și în strategia sa de securitate națională din 2020<sup>239</sup>. Ulterior, în martie 2021, în Strategia sa militară se arăta că politica de apărare a Ucrainei este concepută pentru a conduce la aderarea la NATO<sup>240</sup>. În acest context, Rusia devine din ce în ce mai incisivă, deoarece aderarea Ucrainei și/sau a Georgiei la NATO i-ar slăbi puterea în plan regional.

În aprilie 2021, o acumulare fără precedent de forțe armate rusești s-a înregistrat la granița ucraineană, comunitatea occidentală bănuind o escaladare majoră în războiul ruso-ucrainean<sup>241</sup>. Totuși, aceasta s-a arătat a fi doar o demonstrație de forță, prin care Rusia dorea să atingă mai multe scopuri: intimidarea oricărui stat candidat la NATO (în special Ucraina) din spațiul ex-URSS să înainteze în demersurile de a deveni membru; reamintirea NATO că nu ar fi oportun să primească statele ex-sovietice ca membri ai săi (în contextul în care urma Summitul NATO, din iunie 2021, la care Ucraina sau Georgia ar fi putut fi invitată în această direcție); reiterarea forței militare ruse în plan regional și internațional; reîntărirea viziunii antioccidentale promovate în interiorul și exteriorul țării sale.

---

<sup>239</sup> \*\*\*, *Constitution of Ukraine*, adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996, amended by the Laws of Ukraine № 2222-IV dated December 8, 2004, № 2952-VI dated February 1, 2011, № 586-VII dated September 19, 2013, № 742-VII dated February 21, 2014, № 1401-VIII dated June 2, 2016 № 2680-VIII dated February 7, 2019, Article 85, alineat 5.

<sup>240</sup> Maciej Zaniewicz, "Ukraine's New Military Security Strategy", *Bulletin*, The Polish Institute for International Affairs, 5 mai 2021, URL: [https://pism.pl/publications/Ukraines\\_New\\_Military\\_Security\\_Strategy](https://pism.pl/publications/Ukraines_New_Military_Security_Strategy), accesat la 19.07.2021.

<sup>241</sup> Andriy Zagorodnyuk, Alexander Khara, "Putin's Ukraine War: Will Russia attempt a Black Sea blockade?", Atlantic Council, 15 iunie 2021, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-ukraine-war-will-russia-attempt-a-black-sea-blockade/>, 20.07.2021.

### *Etapa 3 – Analiza amenințării*

Având în vedere că numai statele care nu sunt implicate în conflicte teritoriale cu vecinii lor au voie să adere la NATO, Rusia poate împiedica *de facto* aderarea Ucrainei doar prin menținerea țării în conflict, prin ocuparea anumitor zone din Donețk și Lugansk<sup>242</sup>. Totuși, precedentul invaziei a existat și, din moment ce teritoriul unui stat național suveran a fost încălcat odată de Rusia, fără că aceasta să fie oprită, ci doar „certată” de comunitatea internațională, cu declarații politice și sancțiuni economice și politice, este posibil ca o altă încercare similară să fie făcută. Cu atât mai mult există această posibilitate, cu cât o ipotetică invazie rusească în Ucraina ar putea găsi cu ușurință un pretext, precum cel al intervenției, în sprijinul cetățenilor cu documente de identitate rusești din autoproclamatele „republici populare” din Donetsk și Luhansk, din estul Ucrainei sau din Odessa<sup>243</sup>. Așadar, amenințarea este reprezentată de afectarea securității internaționale și ordinii internaționale de drept prin invadarea Ucrainei de către Rusia.

### *Etapa 4 – Analiza relațiilor strategice dintre actori*

În etapa de față, plecăm de la premisa că Turcia va înclina în favoarea unei decizii de implicare/neimplicare, ca reacție la invadarea Ucrainei, în funcție de cel puțin două coordonate, *menținerea nealterată a obiectivelor sale strategice* în regiune, legate de relaționarea individuală cu Rusia și Ucraina, și *reacția altor actori cu care are relații de dependență (sau influență)* – de exemplu, influența NATO, prin calitatea sa de stat membru în organizație, sau a SUA, prin parteneriatul strategic turco-american,

---

<sup>242</sup> \*\*\*, *Rezoluția Parlamentului European din 11 februarie 2021 referitoare la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE-Ucraina*, Bruxelles, 11 februarie 2021, URL: [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050\\_RO.html](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_RO.html), accesat la 15.10.2021.

<sup>243</sup> Iulia-Sabina Joja, ”Three conflict scenarios for the Black Sea in 2020”, *Black Sea Strategy Papers*, Foreign Policy Research Institute, 7 ianuarie 2020, URL: <https://www.fpri.org/article/2020/01/three-conflict-scenarios-for-the-black-sea-in-2020/>, accesat la 18.07.2021.

dar și a Rusiei, prin dependența Turciei față de resursele energetice ale acesteia.

În scopul realizării analizei, vom folosi un model reconfigurat al *MACTOR* (Matricea alianțelor și conflictelor: tactici, obiective și recomandări)<sup>244</sup>, care se bazează pe influența dintre actori, încercând să dea o viziune globală asupra importanței și rezultatului posibil al diferitelor probleme, ca și asupra strategiilor așteptate ale actorilor, a relațiilor de putere și a potențialelor alianțe și conflicte. Acest model folosește, inițial, trei seturi de date de intrare principale, colectate în trei matrice, respectiv<sup>245</sup>: poziționarea actorilor față de problemă, stocată în matricea de poziție; importanța problemei pentru actori, stocată în matricea de evidență (această matrice fuzionează cu matricea de poziție, creând o matrice care reprezintă produsul celulelor corespunzătoare matricelor de evidență și poziție); influența actorilor unul asupra celuilalt, stocate în matricea de influență. Dar, în scenariul elaborat în acest studiu, varianta îmbunătățită și explicată a *MACTOR*, expusă de Dan-Lucian Petrescu, în cartea sa „Realizarea scenariilor militare între știință și artă”<sup>246</sup>, este prelucrată într-o altă, care să servească mai potrivit scopului lucrării.

Scopul etapei de față este identificarea unor variante estimate de reacție ale Turciei la o posibilă invadare a Ucrainei de către forțele armate ruse astfel încât să nu îi fie afectate (sau să îi fie cel mai puțin afectate) obiectivele stabilite în legătură cu actorii direct

---

<sup>244</sup> Michel Godet, *From anticipation to action – a handbook of strategic prospective*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, 1994, p. 105.

<sup>245</sup> N.A.: *Poziționarea* este tratată ca opinia fiecărui actor cu privire la problemă, determinând dacă este de acord (valoarea +1), împotriva (-1) sau este neutru (0) pentru o anumită problemă. *Evidența* reprezintă cât de important este fiecare obiectiv pentru fiecare actor, aceasta fiind evaluată pe o scară variind de la 0 (neimportant) la +4 (extrem de important). *Influența* reprezintă puterea pe care o are actorul influent asupra actorului influențat, măsurată pe o scară cuprinsă între 0 și respectiv 4, adică fără influență până la influență foarte mare. A se vedea: Samuel Bendahan, Giovanni Camponovo, Yves Pigneur, *art. cit.*, p. 6.

<sup>246</sup> Dan-Lucian Petrescu, *Realizarea scenariilor militare între știință și artă*, Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, București, 2019, pp. 73-86.



poziționați în conflict. De aceea vom include, ca factori, următoarele elemente:

- *actorii* pe care îi considerăm relevanți pentru problematica poziționării Turciei în relație cu criza generată de Rusia în spațiul Mării Negre: Rusia ( $A_1$ ), Ucraina ( $A_2$ ), Turcia ( $A_3$ ), NATO ( $A_4$ ), SUA ( $A_5$ ) și România ( $A_6$ );

- *obiectivele Turciei* ( $OA_3$ ) identificate din analiza descriptivă, realizată pe parcursul capitolelor anterioare, ca fiind prioritare în relație cu problema la care ne raportăm: detensionarea conflictului ( $O_1$ ); menținerea relației bune turco-ucrainene ( $O_2$ ); menținerea integrității teritoriale a Ucrainei ( $O_3$ ); menținerea relației echilibrate ruso-turce ( $O_4$ ); integrarea Ucrainei în NATO ( $O_5$ ); menținerea conținutului curent al Convenției de la Montreux, din 1936 ( $O_6$ );

- *nivelul de importanță acordat promovării obiectivelor Turciei* de către statele interesate în evoluția regiunii;

- *influența* (relațiile de putere) dintre actori.

Ca pași de lucru, dezvoltăți din modelul MACTOR și adaptați tipului specific al analizei focalizate pe obiectivele și posibilele cursuri de acțiune la criză ale unui singur actor, vom realiza:

a) identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori și fiecare obiectiv strategic;

b) poziționarea fiecărui actor față de obiectivele strategice ale Turciei la declanșarea crizei politico-militare la Marea Neagră;

c) analizarea convergențelor/divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor stabilite;

d) evidențierea importanței obiectivelor pentru fiecare dintre actori, realizând astfel o matrice de prioritizare a acestora (MP)<sup>247</sup>;

e) stabilirea intensității cu care fiecare actor urmărește atingerea obiectivelor stabilite;

f) identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori pentru obiectivele prioritizate;

---

<sup>247</sup> N.A.: Denumire proprie.

g) introducerea factorului influenței directe<sup>248</sup> dintre actorii implicați;

h) ponderarea obiectivelor prioritizate cu ierarhia influenței directe;

i) identificarea convergențelor și divergențelor, considerând toate cele trei aspecte: susținerea/respingerea obiectivelor; intensitatea importanței obiectivelor pentru fiecare actor; influența dintre actori.

a) Pentru *identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori pe obiective*, vom utiliza diagramele de convergență/divergență între actori. Rezultatul este exprimat în reprezentări grafice ale pozițiilor actorilor, în raport cu fiecare obiectiv<sup>249</sup>, rezultând 6 diagrame de lucru corespunzătoare celor 6 obiective stabilite (Anexa nr. 6).

Ca orientare generală, diagramele de convergență între actori și obiective arată că, în cazul materializării unui astfel de scenariu, o posibilă alianță se va încheia între actorii A<sub>2</sub>, A<sub>3</sub>, A<sub>4</sub>, A<sub>5</sub>, A<sub>6</sub> împotriva A<sub>1</sub>.

Din diagrama 1, rezultă că, în ceea ce privește O<sub>1</sub>, 5 actori sunt poziționați în favoarea de-escaladării conflictului<sup>250</sup>, unul singur

---

<sup>248</sup> N.A.: Aceasta se va realiza pe criteriu cantitativ și calitativ, sub formă de tablou, în care elementele au valorile 0 (nu există influență), 1 (influență slabă), 2 (influență moderată), 3 (influență puternică), indicând prezența și intensitatea sau absența influenței unui actor vis-à-vis de altul. Vezi detalii la Dan-Lucian Petrescu, *Modele conceptuale avansate pentru proiectarea și realizarea scenariilor militare în contextul mediului operațional de tip hibrid* (teză de doctorat), Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2017, p. 133.

<sup>249</sup> N.A.: Stabilirea poziției fiecărui actor față de obiectivele strategice este fundamentată pe analiza exploratorie a relațiilor politice, diplomatice și militare ale Turciei cu actorii estici și vestici cu interese la Marea Neagră, în contextul crizei politico-militare deja existente, generată de Rusia în Ucraina, care persistă din 2014.

<sup>250</sup> N.A.: Analiza a fost realizată în funcție de viziunea personală a actorilor și evenimentelor, astfel încât indicii de la un moment la altul, sau la efectuarea unui alt gen de explorare pot fi interpretați diferit. De exemplu, dacă ar fi să luăm în discuție faptul că Turcia a beneficiat din închiderea coridoarelor energetice prin Ucraina, devenind ea însăși principalul hub, am putea deduce că Turcia s-ar putea poziționa pentru menținerea unei crizei politico-militare între Ucraina și Rusia, dar, politic, este obligată să afirme o poziționare în favoarea de-escaladării conflictului, poate și din teama de a nu se stârni un conflict la scară largă, prin intervenția NATO împotriva Rusiei, în regiunea în care este și ea prezentă, ceea ce ar genera efecte negative tuturor statelor riverane.

constituind excepția – statul agresor – Rusia. Așadar, există o convergență ridicată către soluționarea conflictului. Motivația acestei convergențe ridicate a actorilor amintiți este dorința de securizare a regiunii Mării Negre, de importanță majoră pentru interesele Ucrainei, din postura sa de stat agresat, ale Turciei și României, ca state învecinate cu un stat în conflict, dar și ale NATO (securizarea frontierei sale de est) și SUA (interese politice și economice, recunoscute în regiunea Mării Negre).

Diagrama 2 corespunzătoare O<sub>2</sub> prezintă faptul că aceiași 5 actori (Turcia, SUA, Ucraina, NATO și România) converg în favoarea menținerii unei bune relații turco-ucrainene, excepția fiind Rusia, care are o poziție divergentă, în defavoarea acestui aspect. Așadar, există același nivel de convergență între actori ca și cel de la O<sub>1</sub>, și pentru al doilea obiectiv. Este justificată poziția Rusiei, deoarece o relație bună turco-ucraineană îi slăbește poziția de putere la Marea Neagră și, mai mult, poate reprezenta capitalizarea sprijinului oferit de președintele Erdoğan al Turciei în conflictul cu Rusia. Pentru ceilalți actori, relații bune între vecinii unei regiuni cu interese comune, similare cu ale lor reprezintă un front întărit față de eventuale opoziții în plan geopolitic.

Diagrama 3 prezintă că există același nivel ridicat de convergență în ceea ce privește menținerea integrității teritoriale a Ucrainei. Evident, Rusia se poziționează în defavoarea acestui obiectiv. Turciei nu îi surâde precedentul unei scindări teritoriale a Ucrainei, în condițiile în care kurzii își manifestă dorința de autonomie în interiorul ei. România respectă integritatea teritorială a statelor recunoscute internațional. NATO s-ar vulnerabiliza, dacă Rusia ocupă și mai mult teritoriu ucrainean, Crimeea constituind deja un avanpost deloc de neglijat.

Diagrama 4 arată că menținerea unei relații ruso-turce echilibrate reprezintă un obiectiv disputat între actorii implicați în conflict, existând un raport convergență/divergență (4/2) între Ucraina, SUA, NATO și România, pe de o parte, și Rusia și Turcia, pe cealaltă parte. Acest raport reflectă, de fapt, nemulțumirea

comunității occidentale cu privire la apropierea Rusiei de Turcia. Așadar, consider că, dacă scenariul invadării Ucrainei de către Rusia devine valid, aici se va stabili disputa viitorului geopolitic al Ucrainei, și nu în conflictul în sine, în menținerea/renunțarea la relația partinică actuală cu Rusia de către Turcia, în favoarea celorlalți parteneri.

În diagrama 5 corespunzătoare O<sub>5</sub> se arată că aceiași 5 actori (Turcia, SUA, Ucraina, NATO și România) sunt în favoarea integrării Ucrainei în NATO, cu excepția Rusiei, care se poziționează în defavoarea acestui aspect. Așadar, există același nivel ridicat de convergență între actori, ca și pentru O<sub>1</sub>, O<sub>2</sub> și O<sub>3</sub>.

Referitor la O<sub>6</sub>, diagrama construită arată că există o înclinare către divergență în ceea ce privește conținutul curent al Convenției de la Montreux din 1936, deși există intenții din partea unor actori neriverani cu interese pontice (unele state membre ale NATO, precum SUA, Franța etc.), de schimbare a textului acestui document, în favoarea asigurării prezenței navelor lor militare pe Marea Neagră.

b) *Poziționarea fiecărui actor față de obiectivele Turciei* presupune corelarea actorilor cu obiectivele, respectiv prin indicii – 1,0,+1 –, care arată, pentru fiecare dintre actori, dacă aceștia nu agreează, sunt indiferenți sau agreează respectivul obiectiv. Cuantificarea datelor este realizată sub formă tabelară, ca rezultată a diagramelor create în pasul anterior, căreia îi asociem matricea actori-obiective (MAO).

	O <sub>1</sub>	O <sub>2</sub>	O <sub>3</sub>	O <sub>4</sub>	O <sub>5</sub>	O <sub>6</sub>	Σ <sub>O+</sub>	Σ <sub>O-</sub>
A <sub>1</sub>	-1	-1	-1	+1	-1	+1	+2	-4
A <sub>2</sub>	+1	+1	+1	-1	+1	+1	+5	-1
A <sub>3</sub>	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+6	0
A <sub>4</sub>	+1	+1	+1	-1	+1	-1	+4	-2
A <sub>5</sub>	+1	+1	+1	-1	+1	-1	+4	-2
A <sub>6</sub>	+1	+1	+1	+1	+1	-1	+5	-1
Σ <sub>A+</sub>	+5	+5	+5	+3	+5	+3		
Σ <sub>A-</sub>	-1	-1	-1	-3	-1	-3		

$\begin{pmatrix} -1 & -1 & -1 & +1 & -1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & -1 \end{pmatrix}$
--

Tabelul actori × obiective

Matricea actori × obiective (MAO)

**Figura nr. 2:** Relația dintre actori și obiective

Din tabel, se poate determina configurația generală a relațiilor dintre actori și obiectivele stabilite, exprimată în valorile  $\Sigma_{A+}$  (convergența actorilor pentru fiecare obiectiv) și  $\Sigma_{A-}$  (divergența actorilor pentru fiecare obiectiv), care arată probabilitatea existentă, pentru fiecare dintre obiective, de a fi susținut de către actorii implicați. Pentru  $O_1, O_2, O_3$  și  $O_5$ , există o susținere majoritară, așadar șanse ridicate de a fi materializate, iar pentru  $O_4$  și  $O_6$ , șansele (+3/-3) sunt egale atât spre realizarea, cât și spre nerealizarea acestora.

*c) Analizarea convergențelor/divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor*

Godet consideră că „relația dintre doi actori este cuantificată prin diferența dintre valorile în modul a numărului de convergențe și a numărului de divergențe care apar între ei, raportat la obiectivele supuse analizei”<sup>251</sup>, pentru identificarea acestora, propunând, ca modalitate de calcul, un produs între matricea actori-obiective (MAO) și transpusa acesteia, matricea obiective-actori (MOA), rezultând o matrice de forma actori x actori (MAA).

$$\begin{pmatrix} -1 & -1 & -1 & +1 & -1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & -1 \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} -1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ -1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ -1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ +1 & 0 & +1 & -1 & -1 & +1 \\ -1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ +1 & 0 & 1 & -1 & -1 & -1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 6 & -4 & -2 & -6 & -6 & -4 \\ -4 & 6 & 4 & 4 & 4 & 2 \\ -2 & 4 & 6 & 2 & 2 & 4 \\ -6 & 4 & 2 & 6 & 6 & 4 \\ -6 & 4 & 2 & 6 & 6 & 4 \\ -4 & 2 & 4 & 4 & 4 & 6 \end{pmatrix}$$

**Figura nr. 3:** Matricea produs actori x actori (MAA)<sup>252</sup>

Dacă se consideră susținerea/opoziția/neutralitatea actorilor față de obiectivele Turciei, matricele de convergență și de divergență, deduse din MAA, arată după cum urmează:

<sup>251</sup> Dan-Lucian Petrescu, *Realizarea scenariilor militare între știință și artă*, Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, București, 2019, pp. 73-86.

<sup>252</sup> N.A.: Calculele sunt realizate cu programul de calcul al matricelor, accesat la <https://matrixcalc.org>.

$$M_1CA = \begin{pmatrix} 0 & \mathbf{0} & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & & \mathbf{4} & 4 & 4 & 2 \\ \mathbf{0} & \mathbf{4} & & \mathbf{2} & \mathbf{2} & \mathbf{4} \\ 0 & 4 & \mathbf{2} & & 6 & 4 \\ 0 & 4 & \mathbf{2} & 6 & & 4 \\ 0 & 2 & \mathbf{4} & 4 & 4 & \end{pmatrix}$$

**Figura nr. 4:** Matricea convergențelor dintre actori pe baza obiectivelor

$$M_1DA = \begin{pmatrix} & -4 & \mathbf{-2} & -6 & -6 & -4 \\ -4 & & \mathbf{0} & 0 & 0 & 0 \\ \mathbf{-2} & \mathbf{0} & & \mathbf{0} & \mathbf{0} & \mathbf{0} \\ -6 & 0 & \mathbf{0} & & 0 & 0 \\ -6 & 0 & \mathbf{0} & 0 & & 0 \\ -4 & 0 & \mathbf{0} & 0 & 0 & \end{pmatrix}$$

**Figura nr. 5:** Matricea divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor

Astfel, pe de o parte,  $M_1CA$  se obține prin menținerea elementelor din matricea produs, care au o valoare pozitivă, celelalte fiind anulate, elementele acesteia reprezentând numărul de obiective față de care o pereche de actori (linia și coloana la a căror intersecție se află elementul) au o relație rezultantă de convergență (ambii fiind în favoarea sau opunându-se majorității obiectivelor)<sup>253</sup>. Pe de altă parte,  $M_1DA$  se obține prin menținerea doar a elementelor matriceale ale MAA care au o valoare negativă, elementele matricei divergențelor reprezentând numărul de obiective față de care o pereche de actori au o relație rezultantă de divergență (unul se situează în favoarea, iar altul se opune majorității obiectivelor).

Din vizualizarea celor două matrice este evident că Rusia (urmărită în linia și coloana 1, fiind primul actor din grilă) are convergență 0 pentru toate obiectivele cu ceilalți actori și divergență ridicată cu aceștia (pe 4 obiective, cu Ucraina și România, pe 2 obiective, cu Turcia, divergență maximă cu SUA și NATO pe toate obiectivele).

*d) Evidențierea importanței obiectivelor Turciei pentru fiecare dintre actori, printr-o prioritizare empirică (pe baza analizei sintetice din celelalte capitole ale studiului) a acestora*

Aceasta se va realiza printr-o ierarhizare a obiectivelor pe baza unor indici care oscilează pe o scară de la 0 la +4 (neimportant, foarte puțin important, puțin important, important, foarte important). Precizăm că indicii acestui indicator cuantifică importanța acordată

<sup>253</sup> Dan-Lucian Petrescu, *op. cit.*, p. 77.

de fiecare dintre actori fiecărui obiectiv al Turciei, respectiv cât se dorește realizarea sau nerealizarea sa. Prezentarea datelor va fi realizată sub formă tabelară, stabilind ierarhia importanței obiectivelor pentru fiecare dintre actorii implicați, căreia îi va fi asociată o matrice de prioritizare (MP).

	O <sub>1</sub>	O <sub>2</sub>	O <sub>3</sub>	O <sub>4</sub>	O <sub>5</sub>	O <sub>6</sub>	Σ <sub>O</sub>
A <sub>1</sub>	2	2	4	3	4	4	19
A <sub>2</sub>	2	2	4	2	4	2	16
A <sub>3</sub>	3	2	4	4	1	4	18
A <sub>4</sub>	4	3	4	3	2	4	20
A <sub>5</sub>	3	3	3	4	2	4	19
A <sub>6</sub>	4	2	2	2	2	4	16
Σ <sub>A</sub>	18	14	21	18	15	22	
Tabelul prioritizării obiectivelor pentru actori							

$$\begin{pmatrix} 2 & 2 & 4 & 3 & 4 & 4 \\ 2 & 2 & 4 & 2 & 4 & 2 \\ 3 & 2 & 4 & 4 & 1 & 4 \\ 4 & 3 & 4 & 3 & 2 & 4 \\ 3 & 3 & 3 & 4 & 2 & 4 \\ 4 & 2 & 2 & 2 & 2 & 4 \end{pmatrix}$$

Matricea prioritizării obiectivelor pentru actori (MP)

**Figura nr. 6:** Prioritizarea obiectivelor pentru fiecare actor

Din tabelul prezentat în figura de mai sus, constatăm că Turcia are stabilite: 3 obiective de prioritate primară (O<sub>3</sub>, O<sub>4</sub> și O<sub>6</sub>); O<sub>1</sub> de prioritate secundară; O<sub>2</sub> de prioritate terțiară și O<sub>5</sub> de prioritate cuaternară. Așadar, în contextul agresiunii Rusiei, Turcia este cea mai preocupată de menținerea integrității teritoriale a Ucrainei, a relației bune cu Rusia și a conținutului Convenției de la Montreux.

e) *Precizarea intensității cu care fiecare actor urmărește atingerea obiectivelor stabilite*, realizată prin ponderarea MAO cu rezultatul MP, rezultând MPO<sup>254</sup> (matricea de ponderare a obiectivelor). Prezentarea datelor va fi realizată sub formă tabelară, stabilind ierarhia importanței obiectivelor pentru fiecare dintre actorii implicați.

<sup>254</sup> N.A.: Denumire proprie.

	O <sub>1</sub>	O <sub>2</sub>	O <sub>3</sub>	O <sub>4</sub>	O <sub>5</sub>	O <sub>6</sub>	Σ <sub>O+</sub>	Σ <sub>O-</sub>
A <sub>1</sub>	-2	-2	-4	+3	-4	+4	+7	-12
A <sub>2</sub>	+2	+2	+4	-2	+4	+2	+14	-2
A <sub>3</sub>	+3	+2	+4	+4	+1	+4	+18	0
A <sub>4</sub>	+4	+3	+4	-3	+2	-4	+13	-7
A <sub>5</sub>	+3	+3	+3	-4	+2	-4	+11	-8
A <sub>6</sub>	+4	+2	+2	+2	+2	-4	+12	-4
Σ <sub>A+</sub>	+16	+12	+17	+9	+11	+10		
Σ <sub>A-</sub>	-2	-2	-4	-9	-4	-16		

Tabelul actori × obiective ponderat cu prioritatea obiectivelor

-2	-2	-4	+3	-4	+4
+2	+2	+4	-2	+4	+2
+3	+2	+4	+4	+1	+4
+4	+3	+4	-3	+2	-4
+3	+3	+3	-4	+2	-4
+4	+2	+2	+2	+2	-4

Matricea actori × obiective ponderată cu prioritatea obiectivelor (MPO)

**Figura nr. 7:** Relația dintre actori și obiectivele prioritizate

Totalitatea obiectivelor Turciei va fi susținută, în ordinea gradului de sprijin acordat, de către Ucraina, NATO, România și SUA, iar din partea Rusiei, susținerea va fi cea mai slabă.

f) *Identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori pentru obiectivele prioritizate*, rezultând matricele de convergență/divergență (M<sub>2</sub>CA/M<sub>2</sub>DA) prin prisma intensității cu care fiecare dintre actori urmărește atingerea/neatingerea obiectivelor Turciei. Pentru realizarea acestui pas, datelor din MPO li se aplică suma mediilor aritmetice dintre valorile absolute ale intensității pozițiilor actorilor (considerați în pereche), raportate la obiective<sup>255</sup>. De exemplu, M<sub>2</sub>CA<sub>13</sub> și M<sub>2</sub>DA<sub>13</sub>, care reprezintă relațiile de convergență și divergență dintre Rusia și Turcia, se vor calcula:

$$M_2CA_{13} = \frac{|+3|+|+4|}{2} + \frac{|+4|+|+4|}{2} = 7,5$$

și

$$M_2DA_{13} = \frac{|-2|+|+3|}{2} + \frac{|-2|+|+2|}{2} + \frac{|-4|+|+4|}{2} + \frac{|-4|+|+1|}{2} = 11$$

Calculule aferente realizării matricelor M<sub>2</sub>CA și M<sub>2</sub>DA sunt incluse în Anexa nr. 7.

<sup>255</sup> Dan-Lucian Petrescu, *op. cit.*, p. 79.



Dacă se va considera nivelul de susținere/opoziție al actorilor față de obiectivele Turciei, matricele de convergență și de divergență, deduse din  $M_2AA$ , arată după cum urmează:

$$M_2CA = \begin{pmatrix} & 3 & 7,5 & 0 & 0 & 2,5 \\ 3 & & 14 & 16 & 14,5 & 10 \\ 7,5 & 14 & & 11,5 & 10,5 & 13 \\ 0 & 16 & 11,5 & & 12 & 11,5 \\ 0 & 14,5 & 10,5 & 12 & & 10,5 \\ 2,5 & 10 & 13 & 11,5 & 10,5 & \end{pmatrix} \quad M_2DA = \begin{pmatrix} & 14,5 & 11 & 19,5 & 19 & 18,5 \\ 14,5 & & 3 & 3 & 3 & 5 \\ 11 & 3 & & 7,5 & 8 & 4 \\ 19,5 & 3 & 7,5 & & 0 & 6,5 \\ 19 & 3 & 8 & 0 & & 3 \\ 18,5 & 5 & 4 & 6,5 & 3 & \end{pmatrix}$$

**Figura nr. 8:** Matricea convergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate

**Figura nr. 9:** Matricea divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate

Vizualizând matricele rezultante, constatăm că Turcia (urmărită în linia și coloana 3, fiind al treilea actor inclus în grila de calcul) are cel mai ridicat nivel de convergență cu Ucraina (14), următoarele valori ale convergențelor fiind: cu România (13), NATO (11,5), SUA (10,5), cea mai mică valoare înregistrându-se cu Rusia (7,5). Nivelul cel mai ridicat de divergență îl are cu Rusia (11), dar și niveluri mai coborâte de divergență cu SUA (8), cu NATO (7,5), cu România (4), cu Ucraina neînregistrând divergențe.

g) *Introducerea factorului influenței directe* dintre actorii implicați se exprima sub formă de tabel și în matricea influenței directe (MID)<sup>256</sup>, pentru a identifica relațiile de putere dintre actori pe baza nivelului total de dependență ( $\Sigma d$ ) sau influență ( $\Sigma i$ ) pentru fiecare actor.

<sup>256</sup> N.A.: Considerăm că Turcia și Rusia influențează NATO, ca urmare a manifestărilor hegemonice actuale, în aceeași categorie situându-se și SUA, putere globală majoră, membră a Alianței. SUA influențează, din postura de mare putere, toate celelalte state mai mici din analiză.

Tabelul influențelor directe<sup>257</sup> prezintă pe linii și pe coloane actorii din cadrul sistemului și are, ca elemente, valori situate în intervalul  $[0,4]$  care corespund intensității influenței dintre un actor și altul, nivelurile de cuantificare fiind *inexistentă*, *mică*, *medie*, *mare* și *foarte mare*.

	A <sub>1</sub>	A <sub>2</sub>	A <sub>3</sub>	A <sub>4</sub>	A <sub>5</sub>	A <sub>6</sub>	Σ <sub>i</sub>
A <sub>1</sub>		4	2	1	2	2	11
A <sub>2</sub>	2		1	1	0	1	5
A <sub>3</sub>	2	2		3	1	2	10
A <sub>4</sub>	4	4	4		4	4	20
A <sub>5</sub>	2	3	2	3		3	13
A <sub>6</sub>	1	2	1	2	2		8
Σ <sub>d</sub>	11	15	10	10	9	12	67

Tabelul influenței directe dintre actori (TID)

$$\begin{pmatrix} & 4 & 2 & 1 & 2 & 2 \\ 2 & & 1 & 1 & 0 & 1 \\ 2 & 2 & & 3 & 1 & 2 \\ 4 & 4 & 4 & & 4 & 4 \\ 2 & 3 & 2 & 3 & & 3 \\ 1 & 2 & 1 & 2 & 2 & \end{pmatrix}$$

Matricea influenței directe dintre actori (MID)

**Figura nr. 10:** Influența directă dintre actori (relații de putere)

Din tabelul *TID* din figura de mai sus, rezultă că Turcia are un nivel egal de dependență și de influență (10), raportat la actorii introduși în analiză. Cel mai dependent actor este Ucraina (15), iar cel mai influent, NATO (20). Tot din același tabel, rezultă factorii sintetici care cuantifică valoarea influenței și a dependenței generale, pe care fiecare dintre actori o are față de toți ceilalți actori. Aceștia sunt *factorii influenței generale* ( $M_i$ ) și *factorii dependenței generale* ( $D_i$ ) și se obțin prin însumarea valorilor dispuse pe liniile și, respectiv, pe coloanele *MID*, cu excepția celor aflate la intersecția liniilor cu coloanele aparținând aceluiași actor.

g) *Configurarea finală a relațiilor de convergență/divergență dintre actori*, ținându-se cont de ambele criterii: prioritățile fiecărui actor privind obiectivele și balanța de putere existentă în contextul crizei apărute

<sup>257</sup> N.A.: Vom limita analiza la acest aspect, limitându-ne la relațiile directe (neconsiderându-le și pe cele indirecte) dintre actori care, deși importante, în situația de față nu sunt neapărat relevante.

Pentru a determina rezultatul aplicării criteriului privind *ierarhizarea obiectivelor în funcție de prioritățile fiecărui actor* și a celui referitor la *relațiile de putere dintre actori*, prin ponderarea influenței generale relative ( $M_i/\sum M_i$ ), a unui actor cu inversa funcției de dependență ( $M_i/(M_i+D_i)$ ) se obține coeficientul influenței generale ( $r_i$ )<sup>258</sup>:

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i}$$

Calcululele aferente pentru obținerea coeficientului  $r_i$  pentru fiecare actor sunt cuprinse în Anexa nr. 8, iar rezultatele sunt incluse în tabelul de mai jos.

**Tabelul nr. 2:** Coeficienții de influență generală ( $r_i$ ) ai fiecărui stat

Relația	Variabila						Sume	
	A <sub>1</sub>	A <sub>2</sub>	A <sub>3</sub>	A <sub>4</sub>	A <sub>5</sub>	A <sub>6</sub>		
Factorii influenței generale (Mi)	11	5	<b>10</b>	20	13	8	67	$\sum M_i$
Factorii dependenței generale (Di)	11	15	<b>10</b>	10	9	12	67	$\sum D_i$
Coeficientul $r_i$	0,08	0,02	<b>0,08</b>	0,20	0,12	0,05	0,55 <sup>259</sup>	$\sum r_i$

Din coeficienții influenței generale ai fiecărui actor, observăm că, în situația statu-quoului actual, Rusia și Turcia au același nivel de putere în a influența obiectivele, în contextul crizei în desfășurare. Dar diferența o fac NATO, cu cea mai mare influență (0,20), și SUA (0,12), care înclină balanța spre susținerea punctului de vedere occidental pentru atingerea scopului Turciei de promovare a obiectivelor sale.

<sup>258</sup> Dan-Lucian Petrescu, *Modele conceptuale avansate pentru proiectarea și realizarea scenariilor militare în contextul mediului operațional de tip hibrid* (teză de doctorat), Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2017, p. 158.

<sup>259</sup> Acest coeficient trebuie să fie < sau = cu 1.

Pasul următor îl reprezintă calculul *coeficienților de influență specifică*  $r_i^*$  (Anexa nr. 9) care se obțin din următoarea formulă:

$$r_i^* = n \times \frac{r_i}{\sum r_i}, \quad \text{unde } n \text{ este egal cu numărul de actori din sistem.}$$

**Tabelul nr. 3:** Coeficienții de influență specifică ( $r_i^*$ ) ai fiecărui stat

Variabila Relația	$A_1$	$A_2$	$A_3$	$A_4$	$A_5$	$A_6$
Coeficientul $r_i^*$	0,87	0,22	<b>0,87</b>	2,18	1,31	0,55

Se observă că ierarhia actorilor, din punctul de vedere al coeficienților de putere, este aceeași cu cea stabilită în cadrul balanței de putere pe criteriul *factorilor influenței generale* ( $M_i$ ), adică  $A_4, A_5, A_1, A_3, A_6, A_2$ , de la cel mai influent ( $A_4$ ) la cel mai puțin influent ( $A_2$ ).

Apoi, pentru obținerea  $M_3AO$ , se ponderează fiecare linie a matricei MPO (care conține informații privind relațiile dintre actori și obiective, pe priorități) cu coeficientul de influență specifică  $r_i^*$  al fiecărui actor. Calculele sunt prezentate în Anexa nr. 10, din acestea rezultând  $M_3AO$ .

(	-1,74	-1,74	-3,48	2,61	-3,48	3,48
	0,44	0,44	0,88	-0,44	0,88	0,44
	2,61	1,74	3,48	3,48	0,87	3,48
	8,72	6,54	8,72	-6,54	4,36	-8,72
	3,93	3,93	3,93	-5,24	2,62	-5,24
	2,2	1,1	1,1	1,1	1,1	-2,22
)						

**Figura nr. 11:** Matricea ponderării obiectivelor prioritizate cu ierarhia influenței directe ( $M_3AO$ )

*h) Identificarea convergențelor și divergențelor, considerând toți cei trei indicatori (susținerea/respingerea obiectivelor, intensitatea importanței obiectivelor pentru fiecare actor, influența dintre actori), pentru a stabili care dintre obiectivele strategice ale Turciei sunt cel mai posibil a fi susținute de majoritatea actorilor.*

Urmând procedura aplicată matricii  $MPO$ , din matricea  $M_3AO$  vor rezulta matricele pătrate  $M_3CA$  (matricea convergențelor dintre actori, ponderată cu prioritatea obiectivelor și cu ierarhia influențelor) și  $M_3DA$  (matricea divergențelor dintre actori, ponderată cu prioritatea obiectivelor și cu ierarhia influențelor). Calculele sunt cuprinse în Anexa nr. 10.

Matricele de convergență și de divergență (ale actorilor ierarhizați), aferente celor șase obiective prioritizate ale Turciei, deduse din  $M_3AO$ , arată după cum urmează:

	1,96	6,53	0	0	1,86
1,96		7,63	18,98	11,37	4,07
6,53	7,63		18,52	11,56	9,39
0	18,98	18,52		<b>34,25</b>	22,38
0	11,37	11,56	34,25		13,68
1,86	4,07	9,39	22,38	13,68	

	8,07	9,57	30,07	20,07	10,81
8,07		1,96	4,58	2,84	2,09
9,57	1,96		11,11	8,72	2,84
<b>30,07</b>	4,58	11,11		0	3,82
20,71	2,84	8,72	0		3,17
10,81	2,09	2,84	3,82	3,17	0

**Figura nr. 12:** Matricea convergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate și a relațiilor de putere ( $M_3CA$ )

**Figura nr. 13:** Matricea divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate și a relațiilor de putere ( $M_3DA$ )

La o primă vedere, deducem că, pentru obiectivele prioritizate ale Turciei, cea mai ridicată convergență (34,25) cu privire la susținerea/nesusținerea obiectivelor Turciei pe ansamblu o reprezintă cea dintre NATO ( $A_4$ ) și SUA ( $A_5$ ), și cea mai mare divergență există între Rusia și NATO (30,07). De asemenea, actorul cu care Turcia deține cea mai mare convergență în obiective, în contextul crizei generate de Rusia în Ucraina (18,52), dar și cea mai mare divergență (11,11) este NATO. Totuși, există câțiva factori adiționali care contribuie la poziționarea Turciei:

- din analiza operațională, a reieșit că NATO are cea mai mare influență asupra celorlalți actori regionali, implicit asupra stimulării realizării/nerealizării obiectivelor Turciei;

- la compararea valorilor indicatorilor de convergență/divergență ai NATO și Rusiei cu Turcia, rezultă că NATO totuși sprijină mai mult obiectivele Turciei, decât Rusia;

- SUA și România fac parte din NATO, astfel încât considerând nivelul lor de influență și gradul de convergență al acestora, destul de ridicat față de obiectivele Turciei (11,56, respectiv 9,39), dar și convergența foarte ridicată dintre ele (13,68) și a fiecăreia dintre ele cu NATO (34,25 și 22,38), se prefigurează o mai mare înclinare, din partea actorilor euroatlantici, de a sprijini realizarea obiectivelor stabilite de Turcia.

Din toate aceste aspecte prezentate, rezultă că cea mai probabilă estimare este că Turcia se va poziționa alături de NATO în conflictul ruso-ucrainean. De fapt, analiza operațională a arătat că postura Turciei, indiferent de criza regională parcursă, chiar una generată de Federația Rusă, este determinată de maximizarea șanselor de a-și realiza obiectivele, indiferent de pârghiile de influență folosite de actorii regionali.

#### **4.3. Estimări asupra ipostazei Turciei față de o potențială invazie rusă în Ucraina**

Reamintim că analiza de față a fost realizată pentru a identifica unele previziuni și estimări cu privire la posibilele ipostaze ale Turciei față de escaladarea conflictului ruso-ucrainean, generat de o potențială invazie în Ucraina. Pentru a identifica ipostazele posibile, am stabilit, ca element determinant, menținerea obiectivelor strategice ale Turciei pe perioada conflictului, pe fondul influenței actorilor interesați de conflict.

Am concluzionat deja, în finalul subcapitolului anterior, că poziționarea optimă pentru Turcia este aceea de a urma politica și reacțiile NATO, dacă dorește să își mențină dezvoltarea acestor obiective anume. Totuși, pentru o estimare cât mai exactă a poziționării Turciei în acest conflict vis-à-vis de Rusia, este necesară o analiză mai detaliată pentru fiecare obiectiv (primar,

secundar, terțiar și cuaternar), deoarece este posibil ca un cumul de convergențe și divergențe să ducă la neatingerea unui obiectiv de prioritate primară, ceea ce ar putea determina modificarea ipostazei Turciei în conflictul ruso-ucrainean.

Dat fiind că NATO și Rusia au reieșit, din datele scenariului, ca fiind actorii cu cel mai mare potențial de influență asupra realizării/nerealizării acestor obiective, dar și cel mai mare antagonism referitor la acestea, iar ceilalți actori implicați (Ucraina, SUA și România) au poziții similare față de obiectivele Turciei, într-o primă fază, ne vom focaliza analiza doar asupra opiniilor antitetice NATO-Rusia, în relație cu aceste obiective.

În Tabelul prioritizării obiectivelor pentru actori, inclus în Figura nr. 6, Turcia avea stabilite<sup>260</sup>:

- obiective de prioritate primară: O<sub>3</sub> – menținerea integrității teritoriale a Ucrainei, din postura în care acțiunile secesioniste din imediata sa vecinătate îi pot afecta propria integritate teritorială, având în vedere iminența problemei kurde în Turcia; O<sub>4</sub> – menținerea relațiilor echilibrate ruso-turce, de vreme ce Turcia depinde energetic major de resursele rusești; O<sub>6</sub> – menținerea conținutului curent al Convenției de la Montreux din 1936, care îi oferă controlul asupra strâmtorilor dintre Marea Neagră și Marea Mediterană, pentru Turcia documentul internațional reprezentând o pârgie diplomatică prin care își gestionează relațiile cu Rusia și cu statele neriverane cu interese regionale în Regiunea Extinsă a Mării Negre;

- obiectiv de prioritate secundară este O<sub>1</sub> – de-escaladarea conflictului. Ucraina este vecină directă la frontiera sa maritimă, ceea ce face ca activitățile sale în regiune să fie afectate, nu numai cele economice, ci și cele politice. Turcia este deja înconjurată de

---

<sup>260</sup> Nivelurile de prioritate pentru actori sunt identificate pe baza Tabelului prioritizării obiectivelor pentru actori (MP), prin transpunerea acestora din 0-4 (neimportant, cel mai puțin important, puțin important, important, cel mai important) într-o ierarhizare IV-I (obiectiv cuaternar, obiectiv terțiar, obiectiv secundar, obiectiv primar).

statele problematice – Armenia și Azerbaidjan care își dispută Nagorno-Karabakh la nord-est –; Iranul cu politica sa hegemonă la est; Siria și Irakul aflate în războaie civile la sud, încă unul în imediata sa apropiere îi va complica existența;

- obiectiv de prioritate terțiară este O<sub>2</sub> – menținerea relației bune turco-ucrainene;

- obiectiv de prioritate cuaternară este O<sub>5</sub> – integrarea Ucrainei în NATO pentru contrabalansarea Rusiei în regiune.

Sintetizând informațiile prezentate mai sus și poziționarea obiectivelor, sintetizată în MAO, explicitată în Figura nr. 3, se deduce următorul tabel.

**Tabelul nr. 4** : Sinteza prioritizării obiectivelor Turciei și poziționarea Rusiei și NATO față de acestea

Obiective	Nivel de prioritate pentru Turcia	Nivel de prioritate pentru NATO	Nivel de prioritate pentru Rusia	Poziționarea față de obiectiv	
				NATO	Rusia
O <sub>1</sub>	II	I	III	pro	contra
O <sub>2</sub>	III	II	III	pro	contra
O <sub>3</sub>	I	I	I	pro	contra
O <sub>4</sub>	I	II	II	contra	pro
O <sub>5</sub>	IV	III	I	pro	contra
O <sub>6</sub>	I	I	I	contra	pro

Se evidențiază că, pe de o parte, NATO agreează 4 din cele 6 obiective, dintre care: un obiectiv de prioritate primară (O<sub>3</sub> – menținerea integrității teritoriale a Ucrainei) din cele 3 urmărite de Turcia, și toate celelalte obiective de prioritate secundară, terțiară și cuaternară. Pe de altă parte, Rusia agreează doar 2 obiective de prioritate primară ale Turciei, neagreându-le pe celelalte 4 de diferite priorități.

În continuare, pentru a calcula ponderea posibilității de realizare a obiectivelor Turciei, în viziunea celor trei actori, acordăm câte o pondere de prioritate celor șase obiective, în funcție



de nivelul de prioritate acordat de aceștia. Stabilim ponderile obiectivelor, ținând cont de ierarhizarea interesului actorilor pentru realizarea/nerealizarea acestora, astfel: obiectiv de nivel I – 100%, obiectiv de nivel II – 80%, obiectiv de nivel III – 60%, obiectiv de nivel IV – 40%. Rezultatul este cuprins în tabelul de mai jos.

**Tabelul nr. 5:** Ponderea de realizare a obiectivelor Turciei

Obiective	Pondere prioritate (+ susținere; - respingere)		
	Turcia	NATO	Rusia
O <sub>1</sub>	80% (+)	100% (+)	60% (-)
O <sub>2</sub>	60% (+)	80% (+)	60% (-)
O <sub>3</sub>	100% (+)	100% (+)	100% (-)
O <sub>4</sub>	100% (+)	80% (-)	80% (+)
O <sub>5</sub>	40% (+)	60% (+)	100% (-)
O <sub>6</sub>	100% (+)	100% (-)	100% (+)
<b>Media susținerii obiectivelor agreeate</b>	<b>80% (+)</b>	<b>53,33% (+)</b>	<b>33,33% (+)</b>

Calculând ponderile de realizare strict în funcție de poziționarea NATO, fără influența poziționării negative asupra obiectivelor neagreeate, ar reieși o rată medie de îndeplinire a obiectivelor  $(100\%+80\%+0\%+80\%+60\%+0\%):6=53,33\%$ , iar în funcție de poziționarea Rusiei, fără influențe, ar reieși o medie de:  $(0\%+0\%+0\%+100\%+0\%+80\%):6=33,33\%$ <sup>261</sup>. Așadar, ar reieși o tendință de susținere a poziționării NATO, care reprezintă și variabila optimă, conformă statu-quo-ului actual, în care Turcia este membru al Alianței cu drepturi depline.

Mai mult, dacă analizăm mai pe larg obiectivele de prioritate primară pentru Turcia, neagreeate de NATO: O<sub>4</sub> – menținerea relațiilor echilibrate ruso-turce și O<sub>6</sub> – menținerea conținutului

<sup>261</sup> N.A.: Grila de calcul este următoarea:

- pentru obiectivele agreeate, se consideră procentajul acordat conform prioritizării fiecărui actor;  
- pentru obiectivele neagreeate, se consideră 0%.

curent al Convenției de la Montreux din 1936, constatăm că acestea sunt antitetice politicii generale a NATO vis-à-vis de Rusia, nu reflectă poziționarea Alianței cu privire la Turcia. De altfel, în prezent, deja există relații ruso-turce de apropiere (explicate în capitolul anterior al studiului) care incomodează NATO, dar Alianța nu a luat măsuri majore cu privire la acest aspect, iar în ceea ce privește Convenția, eventuale modificări la aceasta, sub presiunea SUA care dorește nave de război în Marea Neagră, evident că nu vor da Turciei mai multe drepturi decât astăzi. Mai mult, opiniile în ceea ce privește Convenția sunt divergente și între statele membre ale NATO, ceea ce face ca modificarea textului acesteia să fie doar un obiectiv pentru intimidarea Rusiei, și nu unul situat pe agenda politică actuală a Alianței.

Un alt obiectiv afirmat ca viabil pentru NATO, dar disputat între membrii acesteia îl reprezintă *integrarea Ucrainei în NATO*. Ezitarea Alianței în 2008, de a aproba planuri de acțiune pentru aderarea (MAP)<sup>262</sup> Ucrainei și Georgiei, deși le promitea celor două că vor deveni membre<sup>263</sup>, a oferit Rusiei posibilitatea de a-și restabili sfera de influență în aceste spații postsovietice. În prezent, regiuni din Georgia (Abhazia și Osetia de Sud) și Ucraina (Republica Autonomă Crimeea, Sevastopol, Donețk și Lugansk)<sup>264</sup> sunt sub ocupație rusă, în timp ce peste 14.000 de ucraineni sunt morți, ca urmare a intervenției militare în curs a Kremlinului în estul Ucrainei<sup>265</sup>. Totuși, în prezent nu s-a ajuns la un consens între

---

<sup>262</sup> N.A.: MAP – Membership Action Plan.

<sup>263</sup> \*\*\*, *Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008*, NATO, 08.05.2018, URL: [https://www.nato.int/cps/en/natolive/official\\_texts\\_8443.htm](https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm), accesat la 21.07.2021.

<sup>264</sup> \*\*\*, *10 facts you should know about russian military aggression against Ukraine*, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 19 decembrie 2019, URL: <https://mfa.gov.ua/en/10-facts-you-should-know-about-russian-military-aggression-against-ukraine>, accesat la 21.07.2021.

<sup>265</sup> \*\*\*, "Two Ukrainian soldiers killed in eastern Ukraine: military", *Reuters*, 6 aprilie 2021, URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-casualties-idUSKBN2 BT0KV>, accesat la 21.07.2021.

statele membre ale NATO în favoarea integrării Ucrainei, și nici Turcia nu agreează acest obiectiv, care oricum nu este posibil de realizat, câtă vreme Ucraina are un conflict deschis pe teritoriul său.

Din această analiză a priorității obiectivelor, constatăm că toate cele trei estimări ale poziționării Turciei, pe care le aminteam la începutul detalierii scenariului (*Estimarea 1 – Turcia, alături de NATO, susține Ucraina în criză; Estimarea 2 – Turcia participă în conflict, alături de Federația Rusă; Estimarea 3 – Turcia – negociator pentru detensionarea conflictului ruso-ucrainean*), pot constitui situații de planificare viabile pentru scenariul construit pe baza unui conflict, declanșat de Federația Rusă, prin invadarea Ucrainei, deoarece, prin aplicarea metodei MACTOR, s-a demonstrat că există o probabilitate<sup>266</sup> de realizare a acestora. De aceea, dat fiind că toate cele trei estimări au o oarecare șansă de realizare, le detaliem, în continuare, pe fiecare în parte.

#### *Estimarea 1 – Turcia, alături de NATO, susține Ucraina în criză*

Concluzia generală a studiului, realizat în subcapitolul anterior, este aceea că Rusia nu agreează 4 din cele 6 obiective strategice turcești (deși agreează 2 din cele trei obiective primare ale Turciei, care folosesc, de fapt, scopurilor sale politice<sup>267</sup>), comparativ cu ceilalți actori: NATO și SUA (câte 2 obiective neagreate), România (1 obiectiv neagreat), Ucraina deținând o poziție neutră față de aceste obiective, fiind mult prea preocupată de conflictul desfășurat pe teritoriul său (deși pe timp de pace, opțiunile sale referitor la acestea diferă). Așadar, într-un asemenea scenariu, dacă este să estimăm poziționarea Turciei vis-à-vis de

---

<sup>266</sup> N.A.: Deși mai redusă pentru cel al participării Turciei, alături de Rusia, împotriva Ucrainei.

<sup>267</sup> N.A.: Relaționarea apropiată cu Turcia stârnește nemulțumirea occidentalilor și contribuie la dezbinarea NATO, iar menținerea conținutului Convenției de la Montreux nu permite statelor membre ale NATO, precum SUA sau Franța, să aducă forțe militare majore în Marea Neagră.

criza de la Marea Neagră, generată de Rusia, va fi una de susținere a Ucrainei, alături de ceilalți actori occidentali, poziție care, deși îi va aduce un declin într-unul dintre obiectivele strategice (cel al menținerii unei relații bune cu Rusia), le va facilita cu siguranță pe celelalte, având, ca efect secundar, deloc de neglijat, reîncălzirea relației cu SUA și potențial de relaxare a sancțiunilor americane instituite în anul 2020<sup>268</sup>, ca urmare a achiziționării sistemului de arme S-400 rusec de către turci.

Dacă luăm în calcul modalitatea de răspuns a comunității internaționale la acțiunea rusească din 2014<sup>269</sup>, putem considera că, la o eventuală invazie a Ucrainei, NATO se va limita din nou la a oferi sprijin informațional și sprijin militar indirect, inclusiv cu furnizarea de armament în consolidarea capacităților ucrainene de apărare. Prepoziționarea unor nave militare în Marea Neagră, fără încălcarea Convenției de la Montreux, poate fi o altă acțiune a NATO. De asemenea, state membre ale NATO, precum SUA, Franța (care nu sunt dependente de gazul rusec), vor aplica noi sancțiuni, posibil sub forma impunerii unor restricții de finanțare a Gazprom pe piața de capital sau blocarea funcționării unora dintre băncile rusești în statele occidentale (VTB, Gazprombank)<sup>270</sup>. Participarea rusă la G20 sau OSCE ar putea fi, de asemenea, suspendată.

În acest context, Turcia va desfășura cel mult acțiuni de susținere, precum vizite la ucraineni și consultări cu factorii de

---

<sup>268</sup> N.A.: SUA au instituit oficial sancțiuni asupra Președinției Republicii Turcia a Industriilor de Apărare (SSB), în temeiul CAATSA 231. Detalii la: Michael R. Pompeo, "The United States Sanctions Turkey under CAATSA 231", U.S. Department of State, 14.12.2020, URL: <https://2017-2021.state.gov/the-united-states-sanctions-turkey-under-caatsa-231/index.html/>, accesat la 04.08.2021.

<sup>269</sup> N.A.: O prezentare pe larg a acțiunilor de răspuns a comunității internaționale, după intervenția rusă, din 2014, în Ucraina, o găsim la Agnieszka Legucka, "The NATO-Ukraine relations after the annexation of Crimea", *UA: Ukraine Analytica*, nr. 2 (8), 2017, p. 47.

<sup>270</sup> Brian O'Toole, Daniel Fried, "What if Russia invades Ukraine (again)? Consider these options for sanctions escalation", The Atlantic Council, 13 aprilie 2021, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-if-russia-invades-ukraine-again-consider-these-options-for-sanctions-escalation/>, accesat la 01.08.2021.

decizie politici și militari din Ucraina, dar fără a se implica militar direct și, posibil, evitând, din nou, să aplice sancțiuni Rusiei. Aceste tipuri de acțiuni nu îi vor periclita major relația cu Rusia, nesituând-o într-un pericol real de a fi folosită asupra sa „arma energetică” rusă. Astfel, îi sunt asigurate toate cele 6 obiective strategice, stabilite a fi realizate sau întreținute pentru perioada conflictului, deși, probabil, cu o ușoară decădere a relaționării construite cu Ucraina, dezamăgită probabil de inexistența unui răspuns ferm comun al comunității internaționale, implicit al NATO și Turciei.

Varianta implicării militare directe a NATO în conflictul ruso-ucrainean este puțin probabilă, din mai multe motive. Primul motiv major este acela că NATO nu este obligată să intervină militar, deoarece Art. 5 poate fi invocat numai de statele membre, nu și de cele partenere, ceea ce va face ca, inclusiv la o solicitare a Consiliului de Securitate al ONU, de a interveni sub egida sa, să nu se întrunească consensul în Consiliul Nord-Atlantic pentru o astfel de acțiune, date fiind interesele divergente din interiorul Alianței. Al doilea motiv este acela că marile puteri înțeleg că aceasta va declanșa un război pe scară largă și de intensitate ridicată, poate chiar un al treilea război mondial cu folosirea armelor nucleare<sup>271</sup>. Al treilea motiv îl reprezintă perioada actuală de pandemie în care resursele statelor sunt dirijate în această direcție. Al patrulea motiv este tot perioada parcursă de state – început de reorganizare a sistemului de relații internaționale către multipolaritate –, în care fiecare dintre actorii hegemoni de talie regională (Rusia, Iran, Japonia etc.) își exprimă influența asupra actorilor mai slabi, neirosindu-se în acțiuni militare riscante, iar ceilalți actori care doresc doar să își mențină statusul actual își folosesc resursele de putere pentru afirmare proprie în plan internațional, și nu pentru

---

<sup>271</sup> Paul Dibb, *The geopolitical implications of Russia's invasion of Ukraine*, Strategic & Defence Studies Centre, ANU College of Asia & the Pacific, The Australian National University, June 2014, p. 8; Bryan Frederick, Matthew Povlock, Stephen Watts, Miranda Priebe, Edward Geist, *Assessing Russian Reactions to U.S. and NATO Posture Enhancements*, RAND Corporation, Santa Monica, Calif., 2017, p. xi.

protejarea intereselor altor state. Nici statele NATO, nici Rusia nu sunt pregătite pentru un război de durată, dar acest fapt nu exclude situația în care o decizie incorectă, grăbită, pe fond de orgoliu, sau un incident în care să fie afectat accidental teritoriul unui stat membru, învecinat Ucrainei, să nu determine activarea Art. 5 al Tratatului Nord-Atlantic.

### *Estimarea 2 – Turcia participă în conflict alături de Federația Rusă*

În Regiunea Mării Negre, Turcia este prinsă între dorința sa de a-și promova interesele hegemonice, angajamentele față de NATO și necesitatea de a se înțelege cu Rusia. Astfel că, deși interesul pe termen lung al Ankarei pentru regiunea Mării Negre este de a continua să echilibreze poziția militară în creștere a Rusiei și de a promova cooperarea multilaterală în regiune, nu trebuie să eliminăm posibilitatea ipostazierii sale, alături de Rusia, împotriva Washingtonului, într-o eventuală criză regională, generată în contextul tensiunilor ruso-ucrainene pentru a-și promova interesele în Orientul Mijlociu (în special în Siria, legate de o eventuală autonomie a kurzilor, și în Libia prin securizarea intereselor statului turc, inclusiv prin creanțe pentru zone economice exclusive în Mediterana de Est), poate adăugând la acestea o negociere energetică ruso-turcă mai favorabilă Turciei decât cea din prezent.

O astfel de estimare ar afecta major obiectivele strategice identificate pentru Turcia, în contextul potențialei crizei politico-militare: în loc de de-escaladare, va fi o escaladare în creștere a conflictului declanșat de Rusia; relația turco-ucraineană se destramă și Turcia își pierde din credibilitate pe scena internațională; integritatea teritorială a Ucrainei este afectată; integrarea în NATO a Ucrainei va fi un obiectiv în așteptare până la finalizarea conflictului; SUA, alături de Marea Britanie (membrii semnatori ai Convenției de la Montreux) vor propune anularea acesteia, din motive de securitate și de reinstituire a dreptului internațional în regiune; relația ruso-turcă va fi strânsă pentru o perioadă.

O potențială axă Rusia-Turcia poate răsturna echilibrul de putere în spațiul de la Marea Neagră la Mediterana de Est și poate duce chiar la destrămarea Alianței. De asemenea, o coaliție turco-rusă ar duce invariabil la un conflict de scară largă, între coaliția nou creată și statele membre ale NATO rămase, care s-ar putea extinde și în statele vecine. Un astfel de război ar atinge piețele globale și ar pune capăt stabilității precare din Regiunea Extinsă a Mării Negre. Iar, în cazul în care Ucraina ar fi înfrântă, o posibilitate imediată, în contextul disparității forțelor în regiune, Rusia ar deveni puterea dominantă a Mării Negre.

Din analiza relaționării ruso-turce, din modul în care această ipostază i-ar putea afecta obiectivele strategice și mai ales după declarațiile și acțiunile recente ale guvernului turc care nu numai că și-a exprimat sprijinul reînnoit pentru Ucraina, prin vânzarea a șase UAV-uri Bayraktar și a trei centre de comandă la sol pentru a le opera forțele ucrainene<sup>272</sup>, prin exercițiile navale în comun desfășurate în Marea Neagră în 2021, nu există indicatori factuali ca Turcia să ia o astfel de decizie (nu este o politică externă constructivă să alimentezi cu arme un stat împotriva căruia intenționezi să lupți ulterior).

### *Estimarea 3 – Turcia, negociator pentru de-escaladarea conflictului ruso-ucrainean*

Rusia și Turcia se regăsesc în contrapondere în conflictul din Ucraina. Ankara refuză să recunoască anexarea Crimeii de către Rusia, pledează pentru drepturile tătarilor din Crimeea și oferă sprijin militar și diplomatic Ucrainei. De asemenea, deși relația bilaterală ruso-turcă nu este profundă, ci bazată pe dependența

---

<sup>272</sup> Dilara Aslan, "Turkish drones to strengthen Ukrainian military power, FM says", *Daily Sabah*, 20 iunie 2021, URL: <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkish-drones-to-strengthen-ukrainian-military-power-fm-says>, accesat la 29.07.2021.

Turciei de Rusia în domeniile energetic, comercial și turistic<sup>273</sup>, are o caracteristică – este dependentă de relația informală dintre liderii autoritari ai celor două țări.

Cooperarea apropiată cu Ucraina din ultima perioadă și relația informală dintre liderii turc și rus pot constitui motive pentru poziționarea Turciei ca negociator în conflictul ruso-ucrainean. De asemenea, Turcia poate gestiona, într-o oarecare măsură, și relația Rusiei cu Occidentul în ceea ce privește nivelul de intervenție al acestora în acest conflict, pentru a se evita declanșarea unui conflict regional major.

Dar, pentru a-și asuma acest rol, Turcia și Ucraina, fără intervenția militară a comunității internaționale, trebuie să fie capabile de compromis, în sensul că negocierea ar putea afecta integritatea teritorială a Ucrainei așa cum se prezintă astăzi, dar aceasta și-ar putea asigura integrarea în familia euroatlantică. Din această ipostază, Turcia și-ar menține toate celelalte obiective strategice la cel mai ridicat nivel de probabilitate de a fi realizate.

#### **4.4. Apropierea Turciei de Est. Implicații de securitate pentru NATO și România**

Turcia este atât o țară musulmană, cât și una occidentală. De altfel, sociologul Mehmet Zya Gokalp susținea că principala caracteristică a Turciei este națiunea turcă, religia islamică și civilizația europeană<sup>274</sup>. De asemenea, Ahmet Davutoglu, ministrul de externe al Turciei (2009-2014), afirma că „din punctul de vedere al sferei sale de influență, Turcia face parte în același timp din Orientul Mijlociu, Balcani, Caucaz, Asia Centrală, Marea Caspică,

---

<sup>273</sup> Seçkin Köstem, "The Political Economy of Turkish-Russian Relations: Dynamics of symmetric Interdependence", *Perceptions: Journal of International Affairs* 23, no. 2, Summer 2018, pp. 10-32.

<sup>274</sup> Simone V. Mayall, "Turkey: A thwarted ambition", *Mc Nair Paper* 56, National Defense University, Washington D.C., 1997, p. 13.



Marea Mediterană, țările Golfului și Marea Neagră”<sup>275</sup>. Pe lângă aceștia, există și teoreticieni care susțin că proiectul de occidentalizare nu a cooptat întreaga populație turcă musulmană, din cauza abuzurilor de putere și a represiunii de stat, exercitate prin intermediul birocraților din aparatul de stat, ceea ce a dat posibilitate Islamului să devină un instrument strategic al forțelor periferice în dezvoltarea unei viziuni critice asupra statului-centru, ca sursă de represiune<sup>276</sup> a populației rezistente la schimbare, la occidentalizare.

#### *4.4.1. Neotomanismul și apropierea Turciei de țările musulmane. Motivații și implicații regionale*

Turcia are o istorie unică, având un trecut islamic și un prezent secular, de aceea competiția dintre aceste dimensiuni care pot constitui surse de antagonism într-un stat a fost dusă secvențial și diferit de la epocă, la epocă de către Turcia.

Mustafa Kemal Atatürk și alți lideri ai revoluției naționale turce au căutat să pună islamul sub controlul statului pentru a-și urmări proiectul alternativ de occidentalizare. Acest proiect a dus la suprimarea islamului ca ideologie și la organizarea comunităților islamice locale în opoziție politică. Turcia a devenit astfel puntea figurativă dintre Vestul democratic și Estul islamic. De altfel, după 1950, Turcia a dus o politică marcată foarte pregnant de relațiile sale apropiate cu Occidentul.

Odată cu criza Ciprului și cu impunerea embargoului american asupra armelor sale (1975-1978), statul turc a început să investigheze și alte direcții de politică externă. Astfel, Turcia a început să își dezvolte relațiile cu lumea islamică, în particular cu state din Orientul Mijlociu. De atunci, Turcia a acordat mai mult interes problemei

---

<sup>275</sup> Ahmet Davutoglu, "Turkey Foreign Policy Vision: An assessment of 2007," *Insight Turkey*, no. 10, 2008, p. 77.

<sup>276</sup> Mardin Serif, "Central-periphery relations: A key to Turkish politics", *Post-Traditional Societies*, vol. 102, no. 1, Daedalus, Winter, 1973, pp. 169-190.

arabo-israeliene și altora similare, dar a continuat să își urmeze politica de neintervenție în afacerile regionale pentru încă o perioadă de timp. Dar criza Golfului din 1990 a constituit un moment decisiv în relațiile sale cu Orientul Mijlociu, când Ankara a început să își asume un rol activ în regiune. În cea mai mare parte, politica sa era orientată spre cooperarea economică, dar această nouă abordare a deschis calea pentru dezvoltarea relațiilor viitoare între statele musulmane. Ulterior, în 1997, a fost stabilit grupul D-8, prin care erau promovate relațiile economice dintre Turcia și țările islamice. Dar această abordare era considerată inacceptabilă pentru unitățile de stat seculare ale Turciei, ceea ce a dus la demiterea, în același an, a prim-ministrului momentului care a promovat politica proislamică.

Pe când Turcia încerca să se redreseze din criza financiară din 2001 și eforturile de reformă ale Uniunii Europene căpătau ritm, secretarul general al Consiliului de securitate națională al Turciei, generalul Tuncer Kılınç, afirma că se opune aderării statului turc la UE, pentru că „Turcia trebuie să caute neapărat alianțe, cea mai bună fiind o alianță cu Federația Rusă, care ar include Iranul, fără a ignora SUA – dacă este posibil”<sup>277</sup>. Generalul justifica această idee, susținând că Turcia nu a primit niciun ajutor din partea Uniunii Europene, care are abordări negative ale problemelor care privesc Turcia. Această aserțiune era exprimată într-un moment în care credințele occidentale și democratice ale islamului politic turc erau puse sub semnul întrebării de către mass-media kemalistă, armata, reprezentată de generalul Tuncer, fiind văzută ca o ancoră a orientării occidentale a țării.

De altfel, din 2001, când Partidul Justiției și Dezvoltării (*Adalet ve Kalkınma Partisi* – AKP), cu rădăcini islamiste, a preluat puterea, a început schimbarea în politica internă și externă a Ankarei, care i-a determinat pe mulți observatori și analiști să

---

<sup>277</sup> Ioannis N. Grigoriadis, İrmak Özer, ”Mutations of Turkish Nationalism: From Neoliberalism to the Ergenekon Affair”, *Middle East Policy*, vol. XVII, no. 4, Middle East Policy Council, Winter 2010, pp. 101-113.

afirme că Turcia se îndepărta de secularism spre a redeveni un stat islamic. Așadar, naționalismul kemalist este, în prezent, contestat, în parte, în Turcia și există un interes reînnoit pentru islam, ca alternativă ideologică politică la Kemalism.

Ulterior, în ianuarie 2013, prim-ministrul turc al aceluși moment, Recep Tayyip Erdoğan, într-un interviu televizat, își exprima convingerea că apartenența la Organizația de Cooperare din Shanghai (SCO) ar putea asigura o alternativă la procesul de aderare al Turciei, blocat de UE. Deși aceasta a fost prima dată în care o „opțiune eurasiatică” în politica externă a fost exprimată într-o manieră atât de directă de către o figură politică turcă de prim rang, cuvintele lui Erdoğan erau, de fapt, ale generalului Tuncer Kılınç, exprimate cu un deceniu mai devreme. Dar Recep Tayyip Erdoğan, devenit între timp președinte al Turciei, este bănuț sau acuzat de către unii analiști politici de mai mult de atât în ceea ce privește relaționarea sa în regiune, și anume că „încearcă să reinstaureze un imperiu otoman, predecesorul Republicii Turcia, în regiunile guvernate de otomani în trecut”<sup>278</sup>, ceea ce face ca orice interes crescând pentru Orientul Mijlociu să fie interpretat ca un semn al ambițiilor sale regionale.

#### *4.4.2. Impactul apropierei Turciei de Federația Rusă asupra forței, coeziunii și credibilității NATO*

Cheia puterii, coeziunii și credibilității NATO stă în nivelul său de unitate politică, ca reprezentare a intereselor comune ale statelor membre, și în nivelul de dezvoltare a capacităților de apărare, ca mijloace de descurajare a amenințărilor împotriva lor.

---

<sup>278</sup> Marwa Maziad, Jake Sotiriadis, *Turkey's Dangerous New Exports: Pan-Islamist, Neo-Ottoman Visions and Regional Instability*, Middle East Institute, 21.04.2020, URL: <https://www.mei.edu/publications/turkeys-dangerous-new-exports-pan-islamist-neo-ottoman-visions-and-regional>; Merve Şebnem Oruç, "A surreal Western view on Erdoğan and neo-Ottomanism", *Daily Sabah*, 16.02.2021, URL: <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/a-surreal-western-view-on-erdogan-and-neo-ottomanism>, accesate la 16.03.2021.

După prăbușirea URSS, ca principală amenințare comună, problema reală care a apărut nu este ceea ce are NATO (în ceea ce privește capabilitățile de apărare, deoarece rămâne cea mai puternică alianță din lume), ci ceea ce face NATO (în termeni de unitate, exprimată în nivelul de coeziune dintre înțelegerea comună a aliaților asupra amenințărilor la adresa securității). Poziția geografică și multiplicarea amenințărilor au creat diferențe în percepțiile de securitate ale statelor membre ale NATO și astăzi, de exemplu, țările din flancul estic, care se întind de la Arctica la Caucaz (inclusiv statele riverane Mării Baltice și Mării Negre), se simt cele mai amenințate de poziția agresivă a Rusiei și de războiul său hibrid, dar țările din flancul sudic se simt, în principal, amenințate de imigrația supradimensionată sau de terorismul transnațional.

În ultimii ani, coeziunea NATO a fost slăbită, nu numai din cauza lipsei de încredere dintre Turcia și restul Alianței, dar și ca urmare a altor divergențe strategice crescânde între aliați. De altfel, eroziunea coeziunii a fost marcată de unele declarații ale unor reprezentanți oficiali ai unor state membre ale NATO, de exemplu, aceea a președintelui francez Macron, care afirma că „NATO se confruntă cu moartea cerebrală”<sup>279</sup>, referitor la lipsa de reacție a Alianței la incursiunea militară unilaterală a Turciei în Siria, inițiată în 2019, sau cea a ministrului de externe al Greciei, care susținea: „comportamentul «ilegal» al Turciei în Mediterana de Est amenință coeziunea relațiilor NATO și relația Ankarei cu Uniunea Europeană”<sup>280</sup>.

Motivul principal al unității limitate a NATO în primă instanță a fost fragmentarea crescută a acesteia, din cauza unor probleme intraorganizaționale nu neapărat legate de Turcia, precum:

---

<sup>279</sup> \*\*\*, ”Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead”, *The Economist*, 7 noiembrie 2019, URL: <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead>, accesat la 02.02.2021.

<sup>280</sup> \*\*\*, ”Greece says «illegal» actions of Turkey threaten NATO cohesion”, *Reuters*, 21 iulie 2020, URL: <https://www.reuters.com/article/us-greece-germany-dendias-maas-idUSKCN24M1H1>, accesat la 12.04.2021.

tensiunile dintre SUA și statele membre ale NATO, cu un raport PIB sub 2% pentru apărare, președintele american Trump (în exercițiu la momentul respectiv) amenințând, în pragul Summitului NATO din 2018, că SUA vor lăsa Europa singură<sup>281</sup>; fracturarea relației diplomatice dintre SUA și Turcia, ca urmare a atacurilor militare turcești asupra populației kurde siriene sau cumpărării de către turci a sistemului rusesc S-400 (considerat incompatibil cu tehnologia NATO și o amenințare la adresa Alianței Euroatlantice), acțiuni secundate de măsurile americane de a scoate Turcia din programul său de avioane de luptă F-35, în 2019, și de a o sancționa economic în 2020; înrăutățirea relației dintre SUA și Germania, pe fondul retragerii trupelor americane din Germania, motivată de neîndeplinirea obiectivelor NATO privind cheltuielile de apărare<sup>282</sup>; tensiunile maritime, din ultimii ani, ale Turciei cu Grecia, Franța și Cipru, legate de exploatarea zăcămintelor de gaz, descoperite în estul Mediteranei; tensiunile de frontieră ale Turciei cu Grecia și Bulgaria, context în care Erdoğan a amenințat că îi va lăsa pe imigranții din țara sa să treacă spre statele UE, dacă UE nu va plăti Turcia pentru a găzdui refugiații sau dacă țările europene vor sancționa intervenția armatei turce în Siria<sup>283</sup>. Așadar, deși nu numai Turcia dăunează unității în NATO, politica sa face parte din această acțiune. Dar tendința NATO de a-și pierde din unitate duce și la diminuarea credibilității sale în fața aliaților, partenerilor sau a altor entități din comunitatea internațională, fenomen care poate fi perceput drept o slăbiciune a Alianței.

---

<sup>281</sup> Christof Schiller, *Tensions Among Allies*, Bertelsmann Stiftung, 13.07.2018, URL: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/sustainable-governance-indicators-sgi/project-news/tensions-among-allies-nato>, accesat la 12.11.2020.

<sup>282</sup> \*\*\*, "US to withdraw 12,000 troops from Germany in «strategic» move", *BBC News*, 29 iulie 2020, URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53589245>, 14.11.2020.

<sup>283</sup> \*\*\*, "Erdogan warns Europe to expect «millions» of migrants after Turkey opens borders", *France 24*, 03.03.2020, URL: <https://www.france24.com/en/20200303-erdogan-warns-europe-to-expect-millions-of-migrants-after-turkey-opens-borders>, accesat la 15.11.2020.

În contextul în care Turcia consideră că NATO nu recunoaște sau nu înțelege pe deplin preocupările sale legitime de securitate, în special cele legate de migrație și terorism, răspunsul său la așa-numita poziție nonsusținătoare a Alianței a fost de a forța aliații să urmărească interesele turcești. O astfel de situație a fost în 2019, când oficialii turci au amânat aprobarea unui plan reînnoit de apărare NATO pentru statele baltice și Polonia, condiționându-l de desemnarea de către NATO a luptătorilor kurzi ca teroriști<sup>284</sup>, deoarece pentru Turcia, Unitățile de Protecție a Poporului kurd sunt o extensie a Partidului Muncitorilor din Kurdistan, care desfășoară o insurecție împotriva sa de câteva zeci de ani și este desemnată organizație teroristă de Turcia, SUA și UE. O altă situație a fost cea din iunie 2021, când Ankara și-a folosit puterea de veto pentru a slăbi condamnarea oficială a NATO față de belarusul Alexander Lukashenko, care a forțat un avion de pasageri Ryanair să aterizeze în Minsk pentru a-l aresta pe Roman Protasevich, un jurnalist disident care se afla la bord<sup>285</sup>. Mișcarea Turciei de a diminua reacția NATO a fost interpretată ca fiind un alt caz de subminare a Alianței. Astfel, odată cu creșterea disputelor dintre Turcia și unii aliați, relațiile tensionate intra-NATO au început să submineze nu numai coeziunea și credibilitatea organizației, ci și capacitatea ei de a lua decizii colective, potrivite situațiilor și în timp util. Totuși, procesul decizional desfășurat în cadrul NATO nu suferă atât de dramatic ca primele două enumerate – coeziunea și credibilitatea sa.

Dacă nu sunt abordate, aceste tensiuni pot provoca daune grave coeziunii în cadrul Alianței pe termen lung. Fiind conștienți de acest aspect, șefii de stat și de guvern ai celor 30 de aliați ai NATO, cu ocazia Summitului de la Bruxelles, din 14 iunie 2021, „își reafirmau unitatea, solidaritatea și coeziunea, cu scopul de a

---

<sup>284</sup> Samuel Stolton, "Turkey's relationship with NATO tested over Syria operation", *Al Jazeera*, 14 octombrie 2019, URL: <https://www.aljazeera.com/features/2019/10/14/turkeys-relationship-with-nato-tested-over-syria-operation>, accesat la 01.02.2021.

<sup>285</sup> Sinem Cengiz, "Turkey's NATO approach neither pro nor anti-Russia", *Arab News*, 4 iunie 2021, URL: <https://www.arabnews.com/node/1870691>, accesat la 14.06.2021.

deschide un nou capitol în relațiile transatlantice”<sup>286</sup>. În aceeași zi, la întâlnirea actualului președinte al SUA, Joe Biden, cu președintele turc, Recep Erdoğan, cel din urmă a declarat că „nu există nicio problemă care nu poate fi rezolvată în relațiile Turcia-SUA”<sup>287</sup>. O întâlnire similară a avut loc și între președintele turc și cel francez, care, chiar dacă nu a avut rezultate miraculoase, a redeschis calea spre negocieri și compromisuri între aliați.

Faptul că fricțiunile au început a fi discutate poate fi o reflexie a înțelegerii de către aliații implicați în tensiuni organizaționale interne că, în contextul internațional actual, caracterizat de incertitudine ridicată și volatilitate accelerată, în cadrul Alianței, ei se află într-o relație de interdependență unii cu ceilalți, care, în pofida discrepanțelor de interese pe un palier sau altul, prin acest mecanism de securitate colectivă, le asigură cel mai înalt nivel posibil de securitate națională a fiecăruia dintre ei, față de provocările de securitate tradiționale și hibride, inclusiv cele provenite din partea Rusiei sau Chinei.

#### *4.4.3. Apropierea Turciei de China*

Relația dintre cele două republici a avut o evoluție sinusoidală din 1949 până în prezent. La începutul Războiului Rece, Turcia a recunoscut diplomatic doar Republica China (Taiwan), asemenea aliaților NATO, dar odată cu normalizarea relațiilor sino-americe în 1971, Ankara a stabilit relații diplomatice cu Beijingul și a încetat contactul cu Taipei. De atunci, relațiile dintre Turcia și China au crescut constant. Totuși, relațiile sino-turce au fost rareori un punct de interes pentru specialiștii începutului de secol al XXI-lea, dar în prezent, lucrurile încep să se schimbe, pe fondul creșterii

---

<sup>286</sup> \*\*\*, *Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021*, North Atlantic Treaty Organization, URL: [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news\\_185000.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm), accesat la 16.06.2021.

<sup>287</sup> \*\*\*, ”Turkey’s Erdogan says held «fruitful, sincere» talks with Biden”, *Al Jazeera*, 14 iunie 2021, URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/6/14/erdogan-says-held-fruitful-sincere-talks-with-biden>, accesat la 16.06.2021.

impresionante atât a Turciei, cât și a Chinei, ca puteri la nivel regional și, respectiv, la nivel mondial. De altfel, în 2020, Turcia era a nouăsprezecea cea mai mare economie și China a doua ca mărime în lume<sup>288</sup>. De asemenea, în ultimii ani, relațiile dintre ele s-au îmbunătățit semnificativ în domeniile economic, comercial, turistic și de transport.

Relațiile bilaterale economice s-au îmbunătățit în cadrul Inițiativei *Belt and Road*<sup>289</sup>, anunțată în 2013. Ulterior, în 2015, a fost semnat cu Turcia un Memorandum<sup>290</sup> cu privire la această inițiativă, în conformitate cu care Turcia a devenit un partener strategic. În continuare, Turcia a finalizat proiectul feroviar Baku-Tbilisi-Kars, conceput pentru a deveni o parte esențială a rutei sudice a rețelei de coridoare comerciale și de transport pe noul drum al mătăsii dintre China și Europa. Este evident că Turcia vede în inițiativa Chinei o oportunitate de a-și revitaliza economia afectată de criza economică, survenită după eșuata lovitură de stat. De fapt, în acest scop, Turcia vrea să beneficieze de politici multilaterale cu cât mai multe părți, inclusiv cu SUA, Europa, dar și cu Rusia.

În același an, Turcia a solicitat să devină partener de dialog sectorial în cadrul Asociației Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN), cererea sa fiindu-i acceptată pe 5 august 2017<sup>291</sup>. Mai mult, la 5 august 2019, Ministerul de Externe al Turciei lansa

---

<sup>288</sup> Caleb Silver, "Ranking the Richest Countries in the World", Investopedia, 24 decembrie 2020, URL: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/>, accesat la 16.03.2021.

<sup>289</sup> Richard Ghiasy, Jiayi Zhou, *The Silk Road Economic Belt. Considering security implications and EU-China cooperation prospects*, Stockholm International Peace Research Institute, 2017, p. 7.

<sup>290</sup> N.A.: În noiembrie 2015, în timpul Summitului liderilor G-20 de la Antalya, fost semnat între Turcia și China un „Memorandum de înțelegere privind alinierea inițiativei Belt and Road și a Coridorului Mijlociu”. A se vedea: \*\*\*, *Turkey's Multilateral Transportation Policy*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, URL: [https://www.mfa.gov.tr/turkey\\_s-multilateral-transportation-policy.en.mfa](https://www.mfa.gov.tr/turkey_s-multilateral-transportation-policy.en.mfa), accesat la 22.11.2021.

<sup>291</sup> Nurbanu Kizil, "Turkey's Asia Anew Initiative provides road map for stronger ties", *Daily Sabah*, 28 martie 2021, URL: <https://www.dailysabah.com/politics/news-analysis/turkeys-asia-anew-initiative-provides-road-map-for-stronger-ties>, accesat la 22.04.2021.



inițiativa *Asia Anew*, al cărei scop declarat era îmbunătățirea cooperării cu țările asiatice, având ca piloni principali<sup>292</sup>: îmbunătățirea relațiilor interstatale, extinderea capacității comerciale a sectorului privat, consolidarea cooperării academice și dezvoltarea interacțiunii dintre societăți. Potrivit *The Diplomat*, printre țările-țintă din Asia cu care Turcia dorește să își întărească cooperarea, se numără China, India, Japonia și Coreea de Sud<sup>293</sup>. Dintre afacerile recente de impact pentru relațiile economice bilaterale, putem aminti investițiile masive ale companiei chineze Huawei în dezvoltarea tehnologică a Turciei, creând astfel locuri de muncă în Turcia și oferind spațiu pentru cooperare între oamenii de știință chinezi și turci. Responsabilitatea pentru dezvoltarea rețelelor 5G în Turcia a fost asumată de compania turcă de telecomunicații Turkcell, în cooperare cu Huawei. De fapt, este observabil faptul că cu cât Ankara se confruntă cu tensiuni în relațiile sale cu Occidentul, de pe urma cărora economia turcă suferă, cu atât îmbunătățirea relațiilor sale cu China pare a fi o opțiune semnificativă pentru aceasta.

Dar cooperarea sino-turcă nu se limitează aici, ci încet-încet, se extinde și în domeniul militar. De exemplu, în septembrie 2010, forțele aeriene turcești și chineze au desfășurat exerciții militare comune la Konya, o bază aeriană în Turcia, aceasta fiind prima dată când un stat NATO a cooperat militar cu armata chineză pe propriul teritoriu<sup>294</sup>. Ulterior, în 2013, *China Precision Machinery Import-Export Corporation* a câștigat o licitație de 4 miliarde de dolari

---

<sup>292</sup> Zuhail Demirci, Omer Tugrul Cam, "Turkey to look East with Asia Anew initiative", *Anadolu Agency*, 26.12.2019, URL: <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkey-to-look-east-with-asia-anew-initiative/1684818>, accesat la 21.01.2021.

<sup>293</sup> Ümit Alperen, Eyüp Ersoy, "Turkey and Asia Anew: A Foreign Policy Initiative in Passing", *The Diplomat*, 18 octombrie 2019, URL: <https://thediplomat.com/2019/10/turkey-and-asia-anew-a-foreign-policy-initiative-in-passing/>, accesat la 08.03.2021.

<sup>294</sup> Jakub Klepek, *Contemporary China-Turkey Relations*, Instytut Nowej Europy, Polonia, 22.01.2020, p. 6, URL: <https://ine.org.pl/en/contemporary-china-turkey-relations/>, accesat la 25.01.2021.

pentru coproducerea rachetelor cu rază lungă de acțiune<sup>295</sup>, Turcia respingând ofertele concurente din partea companiilor americane, europene și rusești, în favoarea unui partener aflat pe lista statelor sancționate de SUA. Numai opoziția puternică a statelor membre ale NATO a forțat Turcia să se retragă în 2015, după multe amânări, din acordul cu chinezii care le-ar fi permis acestora să identifice astfel cum funcționează tehnologia de apărare a NATO.

În mai 2018, un număr mare de ofițeri chinezi au participat la exercițiul militar Efes 2018, desfășurat în Izmir, în calitate de observatori<sup>296</sup>, iar în 2019, racheta balistică turcă Bora, de pe racheta chineză B611, a fost folosită în ciocnirile turcești cu Partidul Muncitorilor din Kurdistan<sup>297</sup>. Așadar, Turcia și China au continuat cooperarea în domeniul militar.

Cooperarea de ansamblu a Turciei cu China se datorează și politicii declarate a celei din urmă, de neinterferență în treburile interne ale altora, abordare considerată contrară celei a Occidentului și, evident, preferată de Turcia, în dorința sa de proiecție nestânjenită a propriei forțe asupra altor actori statali sau nonstatali pentru realizarea scopurilor sale politice. Mai mult, abordarea Ankarei față de Beijing sau de Kremlin se bazează pe pragmatism și raționalism, care este cu predilecție motivată de preocupări economice și de securitate, mai degrabă decât de orice alegere ideologică.

---

<sup>295</sup> Mehmet Soylemez, "Turkey and China: An Account of a Bilateral Relations Evolution", *Observatoire Chine 2017/2018*, Asia Centre, Hong Kong, December 2017, p. 7, URL: [https://centreasia.eu/wp-content/uploads/2018/06/22-Soleymez-ChineTurquie\\_De%CC%81c 2017.pdf](https://centreasia.eu/wp-content/uploads/2018/06/22-Soleymez-ChineTurquie_De%CC%81c 2017.pdf), accesat la 17.03.2021.

<sup>296</sup> Metin Gurcan, "Following deals with Russia, Turkey now expands military cooperation with China", *Al-Monitor*, 3 august 2018, URL: <https://www.al-monitor.com/originals/2018/08/turkey-china-intensifying-defense-security-partnership.html>, accesat la 18.03.2021.

<sup>297</sup> Ayca Alemdaroglu, Sultan Tepe, "Erdogan Is Turning Turkey Into a Chinese Client State", *Foreign Policy*, 16 septembrie 2020, URL: <https://foreignpolicy.com/2020/09/16/erdogan-is-turning-turkey-into-a-chinese-client-state/>, accesat la 18.02.2021.

#### 4.4.4. Consecințe ale apropierii Turciei de Est asupra intereselor strategice ale României

Din punct de vedere strategic, Turcia este cel mai important aliat al României, după Statele Unite ale Americii. Importanța Turciei în ceea ce privește securitatea României constă, în special, în poziția geografică a acesteia, care îi conferă statutul de gardian al Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele, dar și în forța sa militară – al doilea stat din NATO, după SUA, în ceea ce privește dimensiunea forțelor armate pe timp de pace<sup>298</sup>. De altfel, în 2004, Turcia a sprijinit aderarea României la NATO, care era o bază de investiții financiare pentru ea. În schimb, România și-a oferit sprijinul solidar Turciei în procesul său de aderare la UE. De asemenea, Turcia reprezintă cel mai mare partener comercial al României din afara Uniunii Europene și al cincilea la nivel global<sup>299</sup>.

Investițiile turce în economia românească erau, în anul 2019, de aproximativ 7 miliarde de euro<sup>300</sup>, iar relațiile comerciale dintre cele două state erau prospere. De asemenea, în același an, schimburile comerciale dintre România și Turcia s-au ridicat la aproximativ 6 miliarde de euro<sup>301</sup>, existând multiple domenii de cooperare între cele două țări, printre care: energetic, transporturi, industrie, turism, software. Dar, în pofida relațiilor strânse turco-române, efectele economice ale tensiunilor Turciei cu Occidentul o afectează și pe România. De exemplu, acordul internațional privind

---

<sup>298</sup> \*\*\*, *Military Balance*, International Institute for Strategic Studies, Routledge, London, 2020, p. 153.

<sup>299</sup> Ștefan Popescu, „Către ce se îndreaptă Turcia?”, *Money*, 30.10.2019, URL: <https://www.newmoney.ro/catre-ce-se-indreapta-turcia/>, accesat la 12.12.2020.

<sup>300</sup> \*\*\*, *Mesajul De Rămas-bun Al Ambasadorului Osman Koray Ertaş*, Turkish Embassy in Bucharest, 02.01.2019, URL: <http://bucharest.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/353035>, accesat la 12.03.2021.

<sup>301</sup> Mihai Gongoroi, „Camera de Comerț și Industrie a României: Aproape 16.000 de firme cu capital turcesc au fost înregistrate în România pe final de 2019. Volumul total al schimburilor comerciale româno-turce s-a ridicat la peste 6 miliarde de dolari”, *Ziarul Financiar*, 06.02.2020, URL: <https://www.zf.ro/companii/camera-comert-industrie-romaniei-aproape-16-000-firme-capital-turcesc-au-inregistrate-romania-final-2019-volumul-total-schimburilor-comerciale-romano-turce-s-ridicat-peste-6-miliarde-dolari-18805385>, accesat la 17.03.2021.

statutul juridic al strâmtoarelor turcești dintre Marea Neagră și Marea Mediterană, stabilit prin Convenția de la Montreux, în 1936, permite Turciei controlul schimburilor comerciale ale statelor regionale, inclusiv ale României, prin Marea Mediterană, către statele din Orientul Mijlociu.

România se regăsește în postura asumată de stat membru al UE și al NATO, ceea ce face ca toate politicile sale de asigurare a securității naționale extinse, promovate în zonele sale de interes strategic, să fie construite pentru susținerea acestei poziții strategice.

Pe website-ul Ministerului său de Afaceri Externe, zonele învecinate, de interes strategic pentru România, în calitate sa de membră a UE, sunt amintite a fi *Zona Mării Negre, Balcanii de Vest și Republica Moldova*, la care se adaugă *Asia Centrală și Caucazul de Sud*<sup>302</sup>. Cooperarea sa regională implică o serie de parteneriate bilaterale, regionale și multilaterale cu actori având orientări similare.

Zonele principale comune de interes strategic ale României și Turciei sunt regiunea Mării Negre, Balcanii de Vest, Caucazul de Sud și Asia Centrală. Totuși, cea mai sensibilă problemă în care sunt implicate ambele state este relaționarea cu Federația Rusă în regiunea Mării Negre.

În Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024, referitor la Regiunea Mării Negre se precizează că aceasta reprezintă o zonă de maxim interes strategic pentru România. În acest sens, se specifică faptul că asigurarea securității acesteia „necesită o abordare cuprinzătoare, care să acopere, pe lângă domeniul militar, aspecte relevante din domeniile economic, transport, energie, mediu, reziliența societății”<sup>303</sup>, context în care se încadrează cooperarea în regiune a celor trei state aliate, riverane Mării Negre, respectiv Turcia, România și Bulgaria, situate pe flancul estic al NATO.

---

<sup>302</sup> \*\*\* , „Vecinătatea de interes a României ca stat membru al UE”, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <https://www.mae.ro/taxonomy/term/335/1#null>, accesat la 17.06.2021.

<sup>303</sup> \*\*\* , *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 „Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări”*, Administrația Prezidențială, București, 2020, p. 5.

Dar cooperarea la Marea Neagră suferă ca urmare a posturii agresive a Rusiei și a ezitării Turciei de a susține NATO în totalitatea deciziilor sale, acest aspect s-a văzut, în 2008, în războiul de cinci zile ruso-georgian, când Ankara a blocat intrarea în Marea Neagră a vaselor americane, în anul 2016 în opoziția Turciei la propunerea României de a constitui o prezență permanentă a NATO la Marea Neagră sub egida MARCOM<sup>304</sup>, sau în încetarea pe termen nelimitat a Operației "Black Sea Harmony" și a cooperării în cadrul grupului naval din Marea Neagră "BLACKSEAFOR"<sup>305</sup>. În acest cadru, România a încercat să suplimenteze prin susținerea activității unor formate aliate la Marea Neagră, precum trilaterala în domeniul securității și apărării Turcia-România-Polonia, care sprijină dezvoltarea cooperării între statele din regiune, ajutând, totodată, la consolidarea contribuției acestora la îndeplinirea angajamentelor asumate în cadrul NATO și al UE<sup>306</sup>, în aceeași direcție fiind și promovarea de către România a unei viziuni integrate a apărării pe întregul flanc estic dintre Marea Baltică și Marea Neagră. De asemenea, în 2021, la nivelul NATO se poartă discuții pentru duplicarea programului de integrare maritim-terestru, care include logistică, comandă și control, capacități de supraveghere și recunoaștere și operațiuni amfibii, dezvoltat pentru regiunea Mării Baltice, pentru zona Mării Negre<sup>307</sup>, prin MARCOM în Comandamentul Corpului Multinațional de Sud-Est al NATO, înființat, în decembrie 2020, în România.

Consecințele apropiării Turciei de Est (statele arabe/musulmane, Rusia, China etc.) pot fi destul de diverse pentru

---

<sup>304</sup> \*\*\* , "NATO ships patrol the Black Sea", *MARCOM*, 22.10.2019, URL: <https://mc.nato.int/media-centre/news/2019/nato-ships-patrol-the-black-sea-2>, accesat la 30.10.2021.

<sup>305</sup> \*\*\* , *Carta Albă a Apărării*, Ministerul Apărării Naționale, București, 2021, p. 23.

<sup>306</sup> *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, doc. cit., p. 23.

<sup>307</sup> Eduard Pascu, „Programul din Marea Baltică ar putea fi implementat și pentru Marea Neagră. MARCOM oferă expertiză în România pentru HQ MNC-SE”, *Defense Romania*, 11 iunie 2021, URL: [https://www.defenseromania.ro/programul-din-marea-baltica-ar-putea-fi-implementat-si-pentru-marea-neagra-marcom-ofera-expertiza-in-romania-pentru-hq-mnc-se\\_611124.html](https://www.defenseromania.ro/programul-din-marea-baltica-ar-putea-fi-implementat-si-pentru-marea-neagra-marcom-ofera-expertiza-in-romania-pentru-hq-mnc-se_611124.html), accesat la 20.07.2021.

zonele strategice de securitate ale României, implicit pentru statul român.

O examinare atentă a situației actuale, împreună cu o revizuire a politicilor externe pe care Turcia le-a urmat în trecut sugerează că Turcia va continua să încerce să se echilibreze între cei doi poli – Occidentul (Statele Unite și Uniunea Europeană) și Orientul musulman (Iranul și statele din Orientul Mijlociu) – mai degrabă decât să se îndrepte decisiv către unul sau altul. De aceea consider că, la momentul actual, apropierea Turciei de statele musulmane nu este mai deosebită sau mai avansată decât a fost în epoca recentă încât să afecteze major politica regională în care România are interes, așadar nu există motive de îngrijorare. Este normal ca Turcia să aibă această înclinație permanentă, ca urmare a moștenirii sale culturale istorice. De asemenea, în ceea ce privește apropierea de China, aceasta este axată pe interese economice comune, nu pe ideea de a crea alianțe militare, cooperarea în materie de securitate este incipientă și pentru moment, nu există riscul ca această legătură să schimbe echilibrul de forțe militare în regiune sau să afecteze major politica regională.

Dar, când vine vorba despre apropierea de Rusia, situația se schimbă, deoarece relațiile ruso-turce au influență asupra unei largi arii geografice, ale cărei limite pot fi considerate a fi de la Marea Neagră până în Caucaz și din Asia Centrală până în Orientul Mijlociu<sup>308</sup>. Așadar, acestea afectează toate zonele de interes strategic ale României, de aceea statul român este foarte preocupat de modalitatea de evoluție a acestei relații bilaterale în imediata sa vecinătate.

---

<sup>308</sup> Mitat Çelikpala, "Viewing present as history: the state and future of Turkey-Russia relations", *Foreign Policy & Security*, nr. 6, Centre for Economics and Foreign Policy Studies, aprilie 2019, p. 1, URL: [https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2019/05/MITAT\\_VIEWING-PRESENT-AS-HISTORY.pdf](https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2019/05/MITAT_VIEWING-PRESENT-AS-HISTORY.pdf), accesat la 20.07.2021.

## CONCLUZII

Turcia, actor statal, situat la îmbinarea dintre Orient și Occident, se recomandă pe scena internațională prin parametrii de succes precum întinderea geografică extinsă, populația numeroasă, puterea militară recunoscută, apartenența la organizații politice orientale și occidentale, inclusiv militare, precum NATO, dar și prin economia puternică. De asemenea, ca urmare a poziționării sale geografice, Turcia deține calitatea de liant est-vest, statul turc fiind un actor important atât pentru lumea europeană și euroatlantică, cât și pentru cadrul geopolitic euroasiatic. Dar așezarea sa transcontinentală (cu o mică parte din teritoriul său în Europa și cea mai mare parte, în Asia) și maritimă (la Marea Neagră, Marea Mediterană, Marea Egee și Marea Roșie) prezintă, pentru Turcia, nu numai oportunitățile geopolitice deja amintite, ci și o serie de dificultăți, generate de factori pereni, precum: continua polarizare disjunctă a statelor învecinate Turciei către est sau vest; lupta pentru putere regională; hegemonia regională dintre SUA și Federația Rusă; lupta pentru controlul Mării Negre; ambițiile iraniene în Siria și Irak; interesele rusești din Caucaz; schisma din sânul religiei islamice, dar și factori contextuali, precum migrația accelerată din statele învecinate și efectele pandemiei de COVID-19.

Încă de prin anii 2000, s-a demarat schimbarea politicii externe a Turciei, pe măsura implicării active a acesteia în problemele regionale, care, la rândul său, a generat mai multe riscuri, noi domenii de interes, aranjamente de politică regională și diferite provocări de securitate. Acțiunile politico-militare întreprinse în legătură cu vecinii săi, indiferent dacă urmăresc scopuri legate de realizarea intereselor turce politice, militare, economice, sociale etc. sau rezolvarea unor probleme stringente de

securitate regională, stârnesc nemulțumirea altor state din Orientul Mijlociu, SUA, NATO, UE și nu numai. Concomitent, pe măsură ce acțiunile de acest tip determină creșterea influenței turce în exterior, cea a lui Erdoğan în interior se diminuează, fapt reliefat de evenimente precum rezultatul alegerilor locale din 2017, când partidul președintelui a pierdut Ankara și Istanbul, cele mai populate orașe din țară.

Erdoğan face un joc riscant de politică externă, în timp ce instabilitatea internă, crește pe fondul multiplelor probleme. Turcia este în război cu piețele, cu vecinii și cu aliații. Din cauza situației tensionate din Orientul Mijlociu, în contextul paletei de probleme întâmpinate, încrederea investitorilor în Turcia scade. Astfel, emergența sa este pusă la îndoială, iar eforturile necesare a fi depuse de guvernarea actuală sunt decisive pentru marcarea locului Turciei pe harta geopolitică a lumii. Acestea trebuie direcționate spre controlarea crizei de sănătate și a celei economice, derivate din răspândirea SARS-Cov-2, spre moderație în discursurile la adresa Occidentului, spre recâștigarea credibilității sale ca membru al NATO, spre soluționarea problemei siriene, spre încetarea agresiunii asupra populației kurde, spre controlul optim al masei de migranți dinspre zonele învecinate de conflict, spre implementarea de reforme economice suficient de credibile și spre garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Mai mult, în plan extern, nu există un stat în regiune cu care Turcia să nu aibă disensiuni, perene sau actuale, generate de deciziile de politică internă sau externă ale guvernării lui Erdoğan, legate de teritoriu, resurse, religie sau etnie. Dintre vecinii săi direcți, la momentul actual, Turcia întreține cele mai bune relații cu Azerbaidjanul și cu Bulgaria, deși nu fără cusur, deoarece și acestea sunt marcate de nemulțumiri punctuale, așa după cum am arătat deja. Cu Iranul, Turcia desfășoară o relaționare precaută, de dublu-standard (amic-inamic), iar cu celelalte state direct învecinate are dispute mai grave, sau mai puțin grave, în general legate de



delimitarea teritorială terestră sau maritimă dintre ele (Grecia, Cipru), de încălcarea suveranității naționale (Siria, Irak) și de drepturile minorităților (Georgia, Armenia, Cipru). De altfel, Erdoğan promovează abrupt interesele politice și economice ale Turciei chiar dacă acest lucru îi irită pe unii aliați din NATO, precum Franța, SUA, Grecia și Cipru. Armata turcă, prin incursiunile militare, realizate în Siria și Irak, spulberă intenția kurzilor de creare a unui stat independent de sine stătător. În același timp, poziționarea Turciei în războaiele din Siria și Libia este contrară intereselor Rusiei, importatorul său principal de gaze naturale. De asemenea, Erdoğan a folosit refugiații și migrații musulmani ca atu la negocierile cu UE, a emis amenințări directe la adresa Greciei și își arată constant ostilitatea față de Israel. Peste aceste certitudini, planează posibilitatea unor confruntări directe între armata turcă și cea egipteană în conflictul libian, în contextul în care Egiptul se află de partea Rusiei în războiul proxy din Libia.

Pe fondul încercărilor ostile ale Turciei de afirmare, ca putere regională majoră, și apropierii sale de Federația Rusă și Iran, s-a ajuns la o criză relațională cu organizațiile și statele occidentale, acutizată de achiziționarea sistemelor de arme rusești S-400 de către Turcia sau de perioada războiului din Siria, când sprijinul american pentru kurzii sirieni era considerat de către președintele de la Ankara ca subminând interesele vitale de securitate națională ale Turciei, iar acțiunile ulterioare ale Turciei din Siria, dar și intervenția militară, din 2020-2021, din Libia erau considerate contrare dreptului internațional și/sau angajamentelor sale, asumate din poziția sa de stat membru al NATO și candidat la UE.

Realizând o scurtă analiză geopolitică, se constată că există câteva tematici majore de politică externă care dau tonul tipului de relaționare a Turciei cu Occidentul și cu Orientul, pe ansamblu, dar și cu organizațiile politico-economice și militare importante și cu anumiți actori statali, în parte: dilema minorității kurde, cu atacarea kurzilor pe teritoriul Siriei; imigrații proveniți din MENA și găzduiți

în Turcia, în urma acordului cu UE, folosiți ca masă de negociere în obținerea unor beneficii de la organizațiile occidentale; apropierea de Federația Rusă prin achiziționarea de către Turcia a armamentului rusesc incompatibil cu sistemele NATO, fapt ce poate constitui o vulnerabilizare a Alianței; implicarea armată în teatrul de luptă libian.

Perspectiva și atitudinile lumii occidentale față de Rusia și Turcia au impact atât în relațiile dintre cei doi actori, cât și în relația actorilor vestici cu fiecare în parte. Comunitatea euroatlantică, pe de o parte, vede Rusia ca pe un oponent, dar totuși ca pe un posibil partener de cooperare, deși într-un mod limitat, pe anumite domenii, iar, pe de altă parte, Turcia a fost privită de către aliații occidentali ca țară de flanc a NATO, iar în prezent, ca un aliat imprevizibil. Astfel, dialogul și interacțiunea reciprocă, pe fondul discursului geopolitic antioccidental similar, adoptat de Rusia și Turcia, și percepția în schimbare asupra Eurasiei le-au creat un spațiu de cooperare bilaterală.

Ambiția Turciei pentru rolul de lider în regiune îi complică deciziile în plan extern, rezultatele acestora prezentând-o uneori ca un partener oscilant, deși acțiunile în sine vizează tocmai stabilitatea internă și regională. De altfel, pe baza acestei oscilări percepute de comunitatea internațională occidentală, în prezent are loc dezbateră despre apariția unei schimbări de axe în politica externă turcă.

Pe măsură ce Turcia s-a transformat dintr-un aliat occidental hotărât într-un actor din ce în ce mai unilateral (care este relativ afabil față de Rusia), aceasta s-a înstrăinat și de NATO, așa după cum se vede în mod clar prin achiziția de S-400. Cu toate acestea, această realiniere a fost adaptată sau ignorată în mare măsură de administrația Trump. Rolul Turciei în NATO se va decide în următorii 4 ani, pe perioada președinției lui Biden. Prin urmare, cred că vom vedea o eră destul de aprinsă pentru relațiile Turcia și NATO-SUA.

La orice stat al lumii ne referim, presiunile politice, economice și sociale din plan intern vor ajunge cu siguranță să afecteze

modalitatea de stabilire a direcțiilor de politică externă și de securitate a țării. Chiar și așa, dacă Turcia ar fi fost o țară cu importanță strategică, economică și regională marginală, tulburările sale interne nu ar fi contat atât de mult în plan regional, fapt valabil și pentru politica sa internă și externă, care, deși interconectate între ele, nu s-ar fi difuzat foarte mult încât să afecteze major mediul internațional exterior. Dar situația geopolitică a Turciei este diferită și specială, așa după cum deja am arătat în studiu. Astfel, în calitatea sa de model de dezvoltare pentru lumea arabă, ca urmare a poziționării sale geopolitice de impact, dar și ca urmare a apartenenței la NATO cântărește mult ca forță mobilizatoare, poate chiar decisivă în anumite conjuncturi, nu numai din perspectiva influenței pe care o exercită asupra modelelor de guvernare ale statelor arabe ale Orientului Mijlociu, ci și în ecuația de stabilire a echilibrului de putere regional și chiar global.

Deteriorarea accentuată a relațiilor statului turc cu aliații săi tradiționali din NATO, pe fondul unor interese sau opinii divergente, și apropierea sa strategică, din ultimii ani, de Rusia și de Iran, ca urmare a implicării comune în problema Siriei, au fost elemente care au oferit impulsul către afirmațiile reprezentanților comunității internaționale cu privire la apariția, în politica externă turcă, a unei orientări eurasiatice și chiar a unei consolidări a acesteia.

În condițiile noului cadru geopolitic, disputele cu țările europene și cu SUA s-au acutizat, în timp ce arhitectura statului de drept a Turciei a fost supusă constant contestării, iar economia sa suferă, în urma deciziilor politice incongruente. De altfel, guvernarea AKP, asumată de Erdoğan, a constituit un punct de turnură evidentă pentru relațiile Turciei cu partenerii săi occidentali tradiționali, pe măsura manifestării unei politici externe puternic militarizate, prin care se încearcă impunerea puterii Ankarei în plan regional, dar și alimentarea unei narațiuni profund naționaliste. Așadar, Turcia a parcurs un drum lung de la asumarea rolurilor de pilon esențial al NATO în timpul

Războiului Rece, de membru de încredere al Consiliului Europei și de țară promițătoare, candidată la UE, până la adoptarea posturii actuale de partener controversat al Occidentului.

Zona Extinsă a Mării Negre prezintă importanță strategică pentru Turcia, ca și pentru NATO și România. De altfel, provocările de securitate perturbatoare din Marea Neagră ajung rapid să afecteze centrul Europei, Rusia, Caucazul și Orientul Mijlociu, așadar menținerea securității în Marea Neagră este crucială pentru menținerea securității în toate aceste regiuni de difuzie (Balcani, Rusia, Levant și Asia Centrală).

Analiza operațională, focalizată pe matricea actorilor regionali (MACTOR), demonstrează, deși limitat, că obiectivele strategice ale Turciei pot fi realizate cel mai mult numai poziționându-se alături de comunitatea euroatlantică într-o eventuală confruntare deschisă Est-Vest. Convergențele politicii turce cu cele occidentale sunt evidente în plan regional, iar divergențele cu Federația Rusă sunt numeroase, de aceea numai din postura actuală de membru al NATO, poate contrabalansa interesele individuale rusești.

Mai mult, pentru ca un stat mijlociu, ca Turcia, să aleagă o coaliție cu Federația Rusă reprezintă o decizie de a-și schimba total politica externă pentru a câștiga mai multă putere și pentru a ajunge la interese mai mari. Însă întrebările acestui scenariu sunt dacă Turcia simte suficientă amenințare din partea Rusiei pentru a fi tentată să își schimbe opțiunile (în contextul în care NATO rămâne cea mai puternică alianță militară din lume) și dacă există motive suplimentare pentru Turcia să își schimbe opțiunile politice.

De aceea Turcia continuă să fie podul dintre Est și Vest, deși a început să remodeleze podul, pe baza noii sale viziuni de bun vecin al Estului și Vestului deopotrivă, într-un echilibru greu de menținut. Încurajarea relațiilor externe ale Turciei într-o limită care să nu afecteze tendințele și ipostazele prooccidentale ar putea fi extraordinar de benefică pentru națiunile occidentale care doresc pace și securitate în volatilul Orient Mijlociu. Prin urmare, atât timp

cât actuala renaștere islamică a Turciei sau apropierea de Rusia nu îi blochează statutul de stat democratic, chiar moderat implicat în relații pozitive cu Occidentul, cu SUA, cu UE și cu alte națiuni occidentale, ar trebui ca Occidentul să încerce să consolideze și să extindă legăturile cu acest partener strategic cheie.

Turcia are imperativ nevoie de NATO, și NATO are nevoie de Turcia, astfel încrederea reciprocă dintre aliați este obligatorie, deși în momentul de față, este afectată. Prin urmare, puterea NATO, coeziunea și creșterea credibilității sunt active importante pentru proiectarea securității în statele sale membre. În consecință, promovarea înțelegerii comune a valorilor și intereselor sunt cheile pentru îmbunătățirea relației Turciei cu Occidentul.



## BIBLIOGRAFIE

1. \*\*\*, "A Brief Outline of Turkish History", *Turkish Culture Portal*, Turkish Cultural Foundation, 2020.
2. \*\*\*, "Automotive Sector in Turkey", *South-East European Industrial Market*, issue 3/2019, 26.08.2019.
3. \*\*\*, "Building a Shared Future", *IMF Annual Report 2018*, International Monetary Fund, 2018.
4. \*\*\*, "Country Snapshot in Turkey", The World Bank, April 2020.
5. \*\*\*, "Democracy Index 2019. A year of democratic setbacks and popular protest", a Report by The Economist Intelligence Unit, *The Economist*, 2019.
6. \*\*\*, "Mustafa Kemal Atatürk", Columbia University in the City of New York, 12 ianuarie 1994.
7. \*\*\*, "The Kurdish population", Institute Kurde en Paris, 12 ianuarie 2017.
8. \*\*\*, "The UAE Struggle for Turkish Containment: Is it Time for a New Approach?" *Gulf International Forum*, 28.12.2020.
9. \*\*\*, "The unresolved Cyprus problem", *Le petit juriste*, 24 mars 2015.
10. \*\*\*, "Turkey 2021", *Energy Policy Review*, The International Energy Agency, March 2021, <https://www.iea.org/reports/turkey-2021>.
11. \*\*\*, "Turkey COVID-19 patient table", *COVID-19 information page*, Republic of Turkey Ministry of Health, 2021.
12. \*\*\*, "Turkey. Not Free", *Freedom in the World 2018*, Freedom House, 2019.
13. \*\*\*, "Turkey. Not Free", *Freedom in the World 2019*, Freedom House, 2020.
14. \*\*\*, "Turkey. Quality of Democracy", *Sustainable Governance Indicators (SGI)*, Bertelsmann Stiftung 2019, [https://www.sgi-network.org/2019/Turkey/Quality\\_of\\_Democracy](https://www.sgi-network.org/2019/Turkey/Quality_of_Democracy).
15. \*\*\*, "Turkey", *2021 Index of Economic Freedom*, The Heritage Foundation, 2021.

16. \*\*\*, "Turkey", OECD Economic Surveys, OECD, July 2018, <http://www.oecd.org/economy/surveys/Turkey-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf>.
17. \*\*\*, "Turkey", *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*, World Health Organization, 08.04.2021, <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr>.
18. \*\*\*, 2019/2176(INI), *European Parliament Resolution of 19 May 2021 on the 2019-2020 Commission Reports on Turkey*, European Parliament, 19.05.2021.
19. \*\*\*, *Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community*, Office of the Director of National Intelligence, United States of America, 09.04.2021.
20. \*\*\*, *Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021*.
21. \*\*\*, *Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008*, NATO, 08 May 2018.
22. \*\*\*, *Carta Albă a Apărării*, Ministerul Apărării Naționale, București, 2021.
23. \*\*\*, COM(2014) 700 final, *Commission Staff Working Document Turkey 2014 Progress Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-2015*, European Commission, Brussels, 08.10.2014.
24. \*\*\*, *Constitution of the Republic of Turkey*, 2007.
25. \*\*\*, *Constitution of Ukraine*, adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996.
26. \*\*\*, *Countries that Recognize the Armenian Genocide*, Armenian National Institute, [https://www.armenian-genocide.org/recognition\\_countries.html](https://www.armenian-genocide.org/recognition_countries.html).
27. \*\*\*, *COVID-19 Normalization Plan*, Presidency of the Republic of Turkey, 4 mai 2020, <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/sites/trade/files/attachments/COVID-19%20Normalization%20TURKEY.pdf>
28. \*\*\*, *EU-Turkey statement, Press Release 144/16 18/03/2016*, Council of the EU, 18.03.2016.



29. \*\*\*, *Military Balance*, International Institute for Strategic Studies, Routledge, London, 2020.
30. \*\*\*, *MPM Turkey Migrants' Presence Monitoring Quarterly Report Q2 2020*, IOM UN Migration, Republic of Turkey, Aprilie-May-June 2020, 25.06.2020.
31. \*\*\*, *National Security Strategy of the Russian Federation*, approved by the Decree N 683 of the President of the Russian Federation of December 31, 2015.
32. \*\*\*, *National Security Strategy of the United States of America*, December 2017.
33. \*\*\*, *Negotiating Framework EU-Turkey*, Luxembourg, 03.10.2005.
34. \*\*\*, *State of play of EU-Turkey political, economic and trade relations, Joint Communication to the European Council*, Brussels, 22.03.2021.
35. \*\*\*, *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 „Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări”*, Administrația Prezidențială, București, 2020.
36. \*\*\*, ”Turkey. Population: Demographic Situation, Languages and Religions”, *Eurydice*, 04.11.2019.
37. \*\*\*, *World Report 2019*, Human Rights Watch, USA, 2020.
38. \*\*\*, *World Report 2020*, Human Rights Watch, USA, 2021.
39. \*\*\*, *Military Balance*, International Institute for Strategic Studies, Routledge, London, 2020.
40. \*\*\*, ”Oil Pipeline Kilometers by Country and Project Status”, Global fossil Infrastructure Tracker, 03.06.2020, URL: [https://docs.google.com/spreadsheets/d/1ck4q1va90\\_ZgZDSiNSKH-13bOfdMtv44QMAcHtnzDic/edit#gid=0](https://docs.google.com/spreadsheets/d/1ck4q1va90_ZgZDSiNSKH-13bOfdMtv44QMAcHtnzDic/edit#gid=0), accesat la 09.09.2021.
41. \*\*\*, ”Gas Pipeline Kilometers by Country and Project Status”, Global fossil Infrastructure Tracker, 03.06.2020, URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1LztubsiuJmH2KiRvJ7wgXXPABrItkQ4tS3Sxv5Ndv50/edit#gid=0>
42. \*\*\*, ”Agriculture in Turkey”, All About Turkey, Turkish Statistical Institute (TUIK), URL: <https://www.allaboutturkey.com/agriculture.html>
43. \*\*\*, ”Turkey”, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, 12.02.2019, URL: <https://ec.europa.eu/eandn/policies/european-neighbourhood-policy-and-enlargement-negotiations/>

europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/ turkey\_en

44. \*\*\*, *Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community*, Office of the Director of National Intelligence, United States of America, 9 aprilie 2021.
45. \*\*\*, *Rezoluția Parlamentului European din 11 februarie 2021 referitoare la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE-Ucraina*, Bruxelles, 11 februarie 2021, URL: [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050\\_RO.html](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_RO.html)
46. AKGÜN, Mensur; PERÇINOĞLU, Gökçe; GÜNDOĞAR, Sabiha Senyücel, "The perception of Turkey in the Middle East", *Foreign Policies Analysis*, Series 10, December 2009.
47. ARGÜDEN, Yılmaz, „An Overview of the Turkish Economy”, *Policy Brief*, No. The Middle East Institute, 4 December 2007.
48. ASCHNER, Diana; BANE, Rachael, KAISER, Kevin; SÈNE, Jean-Jacques, *History & Culture of Turkey: From Anatolian Civilization to Modern Republic. A guide created by Chatham students for Chatham students for our 2010-2011 Global Focus*, Chatham University, 2009.
49. ATANASIU, Mirela, "Possible reasons for Turkey's Rapprochement with the Russian Federation and its consequences on the Euro-Atlantic Security", *apud* Lukasz Jurencyk, Jaroslaw Mokrzycki, Robert Reczkowski (eds.), GLOBSTATE "Principles of War and Operational Art in the Context of the Future Security Environment", Vol. III, Issue 1, Polish Armed Forces Doctrine and Training Centre, Kazimierz Wielki University, Poland, 2020.
50. ATANASIU, Mirela, "Turkish Foreign Policy – Between East and West", *Strategic Impact*, No. 3-4[72-73]/2019, „Carol I” National Defence University Publishing House, Bucharest, Romania, 2019.
51. ATASOY, Yildiz, *Turkey, Islamists and Democracy. Transition and Globalization in a Muslim State*, I.B. Tauris, London, New York, 2005.
52. AYDINTAŞBAŞ, Asli; BIANCO, Cinzia, *Useful Enemies: How the Turkey-UAE Rivalry is remaking the Middle East*, European Council on Foreign Relations, March 2021.

53. BAEV, Pavel, "Russia and Turkey. Strategic Partners and Rivals", *Russie.Nei.Reports*, No. 35, IFRI, Paris, France, May 2021.
54. BAKEER, Ali, *Challenges threaten the rise of Turkey's defense industry*, Middle East Institute, 14.05.2019.
55. BARAN, Zeyno "The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Implications for Turkey", apud S. Frederick Starr and Svante E. Cornell (eds.), *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West*, Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, Washington, 2005.
56. BASKAN, Birol, *Turkey and the UAE: A strange crisis*, Middle East Institute, 01.05.2019.
57. BEDÜK, Saffet Arıkan, *Pipelines in Turkey and security of energy supply*, Association of Turkish Governors, 2014.
58. BILGIN, Pinar, "Only Strong States Can Survive in Turkey's Geography: The Uses of «Geopolitical Truths» in Turkey", *Political Geography*, Vol. 26, No. 7, Elsevier, September 2007.
59. BILGIN, Pinar; BILGIÇ, Ali, "Turkey's New Foreign Policy towards Eurasia", *Eurasian Geography and Economics*, Vol. 52, No.2, 2011.
60. BISHKU, Michael B., "Turkish-Bulgarian Relations: From Conflict and Distrust to Cooperation over Minority Issues and International Politics", *Mediterranean Quarterly*, Volume 14, No. 2, Duke University Press, April 2003.
61. BLACK, J. L.; JOHNS, Michael; THERIAULT, Alanda D. (eds), *The New World Disorder: Challenges and Threats in an Uncertain World*, Rowman and Littlefield Publishing Group, Lanham, Boulder, New York, London, 2019.
62. BORSARI, Federico, *Beyond the PKK Issue: The Geopolitics of the Iraq – Turkey Relations*, Italian Institute for International Political Studies, 02.09.2020.
63. BRUMAGE Jody, The Turkish Arms Embargo – Part I, The Byrd Center Blog, 12/01/2015, URL: <https://www.byrdcenter.org/blog/the-turkish-arms-embargo-part-i>, accesat la 12.02.2021.
64. BRZEZINSKI, Zbigniew, *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, USA, 1997.

65. BYRD, Robert C., "Paving the Way for Peace", *Byrd's Eye View*, 02.08.1978.
66. ÇELIKPALA, Mitat, "Viewing present as history: the state and future of Turkey-Russia relations", *Foreign Policy & Security*, No. 6, Centre for Economics and Foreign Policy Studies, April 2019.
67. CHAPIN METZ, Helen (ed.), *Turkey: A Country Study*, GPO for the Library of Congress, Washington, 1995.
68. CINGI, Aydin, *CHP: A Party on the Road to Social Democracy, International Policy Analysis*, Friedrich Ebert Stiftung, June 2011.
69. CORKE, Susan; FINKEL, Andrew; KRAMER, David J.; ROBBINS, Carla Anne; SCHENKKAN, Nate, *Democracy in Crisis: Corruption, Media, and Power in Turkey*, A Freedom House Special Report, Freedom House, 2019.
70. CRISTIAN, Alexandru, *Între Elefant, Urs și Dragon – Spre o nouă arhitectură globală*, Editura RAO, București, 2014.
71. DANFORTH, Nick, *The Outlook for Turkish Democracy: 2023 and Beyond*, The Washington Institute for Near East Policy, 2020.
72. DAVUTOGLU, Ahmet, "Turkey Foreign Policy Vision: An assessment of 2007", *Insight Turkey*, no. 10, 2008.
73. DAWSON, Andrew (rapporteur), *Local elections in Turkey and Mayoral re-run in Istanbul (31 March and 23 June 2019)*, Congress of Local and Regional Authorities, Report CG37(2019)14final, 31.10.2019.
74. DIBB, Paul, *The geopolitical implications of Russia's invasion of Ukraine*, Strategic & Defence Studies Centre, ANU College of Asia & the Pacific, The Australian National University, June 2014.
75. ELLECHUUS, Rachel, *Turkey and NATO: A Relationship worth Saving*, Center for Strategic and International Studies, 02.12.2019.
76. EPSTEIN, M., *Statesmen Year-Book 1945, Statistical and Historical Annal of the States of the world for the year 1945*, Palgrave MacMillan and Co., London, 1945.
77. ERDOĞDU, Erkan, "Turkey and Europe: undivided but not united", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 6, No. 02.06.2002.

78. ERICKSON, J. Edward, *Mustafa Kemal-Attatürk*, Editura Litera, București, 2014.
79. FILIP, Adrian, *Puterea Navală – Componentă a geopoliticii maritime universale, Atlantism versus Eurasianism*, Editura Sitech, Craiova, 2013.
80. FREDERICK, Bryan; POVLOCK, Matthew; WATTS, Stephen; PRIEBE, Miranda; GEIST, Edward, *Assessing Russian Reactions to U.S. and NATO Posture Enhancements*, RAND Corporation, Santa Monica, Calif., 2017.
81. FRIEDMAN, George, *The next 100 years. A forecast for the 21st century*, Doubleday Publishing Group, New York, 2009.
82. FRIEDMAN, George, *Ținuturi de frontieră, O călătorie geopolitică în Eurasia*, Editura RAO, București, 2013.
83. GHIASY, Richard; ZHOU, Jiayi, *The Silk Road Economic Belt. Considering security implications and EU-China cooperation prospects*, Stockholm International Peace Research Institute, 2017.
84. GODET, Michel, *From anticipation to action – a handbook of strategic prospective*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, 1994.
85. GOSHGARIAN Rachel, *Breaking the stalemate: Turkish – Armenian relations in the 21st century*, URL: [https://www.esiweb.org/pdf/esi\\_turkey\\_tpq\\_id\\_46.pdf](https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_46.pdf)
86. GRIGORIADIS, Ioannis, ÖZER, N. Irmak, "Mutations of Turkish Nationalism: From Neo-nationalism to the Ergenekon Affair", *Middle East Policy*, Volume XVII, Number 4, Middle East Policy Council, Winter, 2010.
87. GÜLALP, Haldun, "Using Islam as political ideology. Turkey in Historical Perspective", *Cultural Dynamics*, nr. 14(1), Sage Publication, London Thousand Oaks, CA, New Delhi, 2002.
88. GÜVEN, Güngör; SIMILEANU, Vasile (coord.), *Turcia de la Kemal Attatürk la U.E.*, Editura TOPFORM, București, 2014.
89. HACA OGLU, Selcan; KOZOK, Firat, "Turkey Seeks Saudi Arabia Talks as Part of Regional Reset", *Bloomerg*, 06.05.2021.
90. HALE, William, *Turkish Foreign Policy 1774 - 2000*, Frank Cass Publishers, London, 2000.
91. HAUSHOFER, Karl, *De la géopolitique*, Fayard, Paris, 1986.
92. HODOĞLUGİL, Uğur; MAHLEY, Robert W., "Turkish Population Structure and Genetic Ancestry Reveal Relatedness

- among Eurasian Populations”, *Annals of Human Genetics*, Vol. 76, No. 2, March 2012.
93. ISMAILZADE, Fariz, ”Turkey-Azerbaijan: the honeymoon is over”, *Turkish Policy*, 2005.
  94. ISOM-VERHAAREN, Christine; SCHULL, Kent F., ”Introduction: Dealing with Identity in the Ottoman Empire”, *Living in the Ottoman Realm: Empire and Identity, 13th to 20th Centuries*, Indiana University Press, 2016.
  95. JOJA, Iulia-Sabina, ”Three conflict scenarios for the Black Sea in 2020”, *Black Sea Strategy Papers*, Foreign Policy Research Institute, 07.01.2020.
  96. KAPLAN, Robert D., *Răzbumarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, Editura Litera, București, 2014.
  97. KARAVELI, Halil Magnus, ”In the Shadow of Kenan Evren”, *The Turkey Analyst*, 12.09.2008.
  98. KAYA, Özlem, *On the Way to a New Constitution in Turkey Constitutional History, Political Parties and Civil Platforms*, Friedrich Ebert Stiftung, October 2011.
  99. KEYMAN, E. Fuat, *Turkish foreign policy in the era of global turmoil. Brief No: 39*, Foundation for Political, Economic and Social Research, December 2009.
  100. KIRIŞCI, Kemal; SLOAT, Amanda, ”The rise and fall of liberal democracy in Turkey: Implications for the West”, *Foreign Policy*, Brookings, 2019.
  101. KLEPEK, Jakub, *Contemporary China-Turkey Relations*, Instytut Nowej Europy, Polonia, 22.01.2020.
  102. KOC, Dogan, *Testing strategies of conflict resolution: Turkish Case*, thesis, Graduate Program in Political Science University of Texas at Dallas, 2011.
  103. KOC, Ismet; HANCIOGLU, Attila; CAVLIN, Alanur, ”Demographic Differentials and Demographic Integration of Turkish and Kurdish Populations in Turkey”, *Population Research and Policy Review*, No. 27, February 2008.
  104. KÖSTEM, Seçkin, ”The Political Economy of Turkish-Russian Relations: Dynamics of symmetric Interdependence”, *Perceptions: Journal of International Affairs* 23, no. 2, Summer 2018.

105. KOUTROUMPIS, John, *Russia and Turkey: An Ambiguous Energy Partnership*, E-International Relations, September 11, 2019, <https://www.e-ir.info/pdf/79966>
106. LARRABEE, F. S.; LESSER, I. O., *Turkish foreign policy in an age of uncertainty*, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 2003.
107. LEGUCKA, Agnieszka, "The NATO-Ukraine relations after the annexation of Crimea", *UA: Ukraine Analytica*, Issue 2 (8), 2017.
108. LESSER, Ian, "The Evolution of Turkish National Security Strategy", *Turkey's Engagement with Modernity*, January 2010.
109. MANGO, A., *Atatürk*, Overlook, New York, 1999.
110. MAYALL V., Simone, "Turkey: A thwarted ambition", *Mc Nair Paper 56*, National Defense University, Washington D.C, 1997.
111. MAZIAD, Marwa; SOTIRIADIS, Jake, *Turkey's Dangerous New Exports: Pan-Islamist, Neo-Ottoman Visions and Regional Instability*, Middle East Institute, 21.04.2020.
112. MEARSHEIMER, J., "Conversation in the International Relations: Interview with John Mearsheimer", Part 1, *International Relations*, no. 20 (1), 2006.
113. NAZARE, Vasile, „Turcia putere regională cu ambiții globale la Marea Neagră”, în Güven Güngör, Vasile Simileanu (coord.), *Turcia de la Kemal Atatürk la U.E.*, Editura TOPFORM, București, 2014.
114. NAZLI Akin, "OUTLOOK 2021 Turkey", Intellinews, 4 ianuarie 2021, URL: <https://intellinews.com/outlook-2021-turkey-199308/>
115. ÖNAL Güven, "Turkey's 21st Century Coal Rush", *Turkey Mining 2018*, Global Business Reports, p. 30, URL: [https://www.gbreports.com/files/pdf/\\_2018/Turkey\\_Mining\\_2018\\_-\\_Web\\_Version.pdf](https://www.gbreports.com/files/pdf/_2018/Turkey_Mining_2018_-_Web_Version.pdf)
116. OZERDEM, Fusun, "Turkey as a bridge between Europe and Middle East: new goals, restricting facts", *Management and Education*, vol. VII, No. 2, 2011.
117. PAUL, Amanda; SEYREK, Demir Murat, "Constitutional changes in Turkey: A presidential system or the president's system?", *European Policy Center*, 24 ianuarie 2017.
118. PETRESCU, Dan-Lucian, *Modele conceptuale avansate pentru proiectarea și realizarea scenariilor militare în contextul mediului operațional de tip hibrid* (teză de doctorat), Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2017.

119. PETRESCU, Dan-Lucian, *Realizarea scenariilor militare între știință și artă*, Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, București, 2019.
120. POMPEO, Michael R., "The United States Sanctions Turkey under CAATSA 231", U.S. Department of State, 14.12.2020.
121. POPESCU Ștefan, „Către ce se îndreaptă Turcia?”, Money, 30.10.2019, URL: <https://www.newmoney.ro/catre-ce-se-indreapta-turcia/>, accesat la 12.12.2020. AKGÜL, Ahmet Selçuk, *Atatürk Reforms in the Early Turkish Republic, 1923-1946: An Educational Perspective*, a thesis in the field of International Relations for the Degree of Master of Liberal Arts in Extension Studies, Harvard University, March 2019.
122. QUATAERT, Donald, *The Ottoman Empire, 1700-1922*, Second Edition, Cambridge University Press, UK, 2005.
123. RAHMAN, Asyraf Hj Ab et al., "The Consequences of Atatürk's Secularization on Turkey", *Asian Social Science*, Vol. 11, No. 21, Canadian Center of Science and Education, 2015.
124. REDONDO Raúl, "Erdogan's model continues to lose public support in Turkey", Atalayar, 4 august 2020, URL: <https://atalayar.com/en/content/erdogans-model-continues-lose-public-support-turkey>
125. REIDY, Aisling, *Turkey Resumes its Crackdown on Student Protesters*, Human Rights Watch, 02.04.2021.
126. ROTH, Kenneth, "Turkey. Events of 2020", Human Rights Watch, 2021.
127. ŞAHİN Tuba, "Turkish defense industry set on fulfilling orders in 2021", Anadolu Agency, 11.01.2021, <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkish-defense-industry-set-on-fulfilling-orders-in-2021/2105749>
128. SAHIN, Emrah, "Ottoman Society: 1250 to 1920: Middle East" în *Cultural Sociology of the Middle East, Asia, & Africa: An Encyclopedia*, SAGE Publications, Inc, 2012.
129. SAKAR, Gözde Esen, "An introduction to the mining industry in Turkey", Gözde Esen Sakar of Bener Law Office, 17 June 2015.
130. SCHILLER, Christof, *Tensions Among Allies*, Bertelsmann Stiftung, 13.07.2018.
131. SERIF, Mardin, "Central-periphery relations: A key to Turkish politics", *Post-Traditional Societies*, Vol. 102, No. 1, Daedalus, Winter, 1973.



132. SHAH, Ruchir, *The Geopolitics of Water and Oil in Turkey*, Institut Français des Relations Internationales, 29 October 2009.
133. SIRKECI, Ibrahim; ESIPOVA, Neli, "Turkish migration in Europe and desire to migrate to and from Turkey", *Border Crossing*, Vol. 3, No. 1301, March 2013.
134. SKINNER, Anthony, *End of the Qatar Embargo: An Opportunity, not Threat, for Turkey*, Fikra Forum, 22.01.2021.
135. SOYLEMEZ, Mehmet, "Turkey and China: An Account of a Bilateral Relations Evolution", *Observatoire Chine 2017/2018*, Asia Centre, Hong Kong, December 2017.
136. STEIN Aaron, "Turkey's transactional engagement with Russia", Atlantic Council, 13 aprilie 2018, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/turkey-s-transactional-engagement-with-russia/>
137. TERRY, Kyilah, "The EU-Turkey Deal, Five Years On: A Frayed and Controversial but Enduring Blueprint", *Migration Information Source*, Migration Policy Institute, 8 aprilie 2021.
138. TOKTAMIS, Kumru F.; DAVID, Isabel, "Introduction: Democratization Betrayed – Erdogan's New Turkey", *Mediterranean Quarterly*, Mediterranean Affairs, 17.09.2018.
139. TRENIN, Dmitri, *The Astonishing Likeness of Turkey and Russia*, Carnegie Europe, June 14, 2013, <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/52099>
140. TRUMAN, Harry S., *Truman Doctrine (1947)*, [https://liberalarts.utexas.edu/coretexts/\\_files/resources/texts/1947%20Truman%20 Doctrine.pdf](https://liberalarts.utexas.edu/coretexts/_files/resources/texts/1947%20Truman%20Doctrine.pdf)
141. TUNCER, Defne, "Turkish Democracy Again at a Crossroads", *Global Risk Inside*, 15.03.2021.
142. VOLK, Thomas, "Turkey's Historical Involvement in Middle Eastern Alliances: Saadabad Pact, Baghdad Pact, and Phantom Pact", *L'Europe en formation*, no. 367, Centre international de formation européenne, Printemps 2013.
143. WALTZ, K. N., *Theory of the International Politics*, Waveland Press, Long Grove, Illinois, 2010.
144. WANI, Hilal; ABDULLAH, Raihanah; CHANG, Lee Wei, "An Islamic Perspective in Managing Religious Diversity", *Religions*, nr. 6, MDPI, Basel, Switzerland, 2015.

145. WEZEMAN, D. Pieter et all. "Trends in International Arms Transfers, 2018", *SIPRI Fact Sheet*, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Sweden, March 2019.
146. YIGIT, Ali, "Lessening Impact of Religion on Turkish Muslim Identity in Westernizing and Modernizing Turkey", *US-China Foreign Language*, Vol. 10, No. 1, David Publishing, Germany, January 2012.
147. YILMAZ Ihsan; DEAKIN Alfred, "The AKP after 15 years: emergence of Erdoganism in Turkey", Research Institute for Citizenship and Globalisation, Deakin University, Burwood, Australia, URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2018.1447371>
148. ZANIEWICZ, Maciej, "Ukraine's New Military Security Strategy", *Bulletin*, The Polish Institute for International Affairs, 05.05.2021.

**Site-uri Web:**

149. Website-ul *Presidency of Defence Industries*, [www.ssb.gov.tr](http://www.ssb.gov.tr)
150. Website-ul *Ahval*, <https://ahvalnews.com>
151. Website-ul *Al Jazeera*, [www.aljazeera.com](http://www.aljazeera.com)
152. Website-ul *Al-Monitor*, [www.al-monitor.com](http://www.al-monitor.com)
153. Website-ul *Anadolu Agency*, [www.aa.com.tr](http://www.aa.com.tr)
154. Website-ul *Arab News*, [www.arabnews.com](http://www.arabnews.com)
155. Website-ul *Atalayar*, <https://atalayar.com/en>
156. Website-ul *BBC News*, [www.bbc.com](http://www.bbc.com)
157. Website-ul *Black Sea Economic Cooperation*, [www.bsec-organization.org/](http://www.bsec-organization.org/)
158. Website-ul *British Petroleum*, [www.bp.com](http://www.bp.com)
159. Website-ul *Comisiei Europene*, <https://ec.europa.eu>
160. Website-ul *Consulatului General al României în Istanbul*, <https://istanbul.mae.ro>
161. Website-ul *D-8 Organization for Economic Cooperation*, <http://developing8.org/>
162. Website-ul *Daily Sabah*, [www.dailysabah.com](http://www.dailysabah.com)
163. Website-ul *Defense Romania*, [www.defenseromania.ro](http://www.defenseromania.ro)
164. Website-ul *Economic Cooperation Organization*, [www.eco.int/](http://www.eco.int/)
165. Website-ul *Epoch Times Romania*, <http://epochtimes-romania.com>
166. Website-ul *EU Observer*, <https://euobserver.com>
167. Website-ul *Euractiv*, [www.euractiv.com](http://www.euractiv.com)

168. Website-ul *Euronews*, [www.euronews.com](http://www.euronews.com)
169. Website-ul *Europétrole*, [www.euro-petrole.com](http://www.euro-petrole.com)
170. Website-ul *Fanack*, <https://fanack.com>
171. Website-ul *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com>
172. Website-ul *G20*, <https://g20.org/en>
173. Website-ul *Gazprom*, [www.gazprom.com](http://www.gazprom.com)
174. Website-ul *Green Info Network*, <https://greeninfo-network.github.io>
175. Website-ul *Historia*, [www.historia.ro](http://www.historia.ro)
176. Website-ul *History*, [www.history.com](http://www.history.com)
177. Website-ul *Hydrocarbons Technology*, [www.hydrocarbons-technology.com](http://www.hydrocarbons-technology.com)
178. Website-ul *Inside Arabia*, <https://insidearabia.com>
179. Website-ul *Intellinews*, <https://intellinews.com>
180. Website-ul *International Encyclopedia of the First World War (1914-1918)*, <https://encyclopedia.1914-1918-online.net>
181. Website-ul *Investopedia*, [www.investopedia.com](http://www.investopedia.com)
182. Website-ul *Islamic Development Bank*, [www.isdb.org/](http://www.isdb.org/)
183. Website-ul *Ministerului Afacerilor Externe al României*, [www.mae.ro](http://www.mae.ro)
184. Website-ul *Ministerului Energiei și Resurselor Naturale al Republicii turce*, [www.enerji.gov.tr](http://www.enerji.gov.tr)
185. Website-ul *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*, <https://mfa.gov.ua>
186. Website-ul *Ministry of Foreign Affairs, Hellenic Republic*, [www.mfa.gr/en](http://www.mfa.gr/en)
187. Website-ul *NATO*, [www.nato.int](http://www.nato.int)
188. Website-ul *Reuters*, [www.reuters.com](http://www.reuters.com)
189. Website-ul *SOCAR*, [www.socar.az](http://www.socar.az)
190. Website-ul *The Arab Weekly*, <https://thearabweekly.com>
191. Website-ul *The Atlantic Council*, [www.atlanticcouncil.org](http://www.atlanticcouncil.org)
192. Website-ul *The Diplomat*, <https://thediplomat.com>
193. Website-ul *The Economist*, [www.economist.com](http://www.economist.com)
194. Website-ul *The New York Times*, [www.nytimes.com](http://www.nytimes.com)
195. Website-ul *The World Factbook*, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov>
196. Website-ul *TRT World*, [www.trtworld.com](http://www.trtworld.com)
197. Website-ul *Turkish Armed Forces Foundation*, [www.tskgv.org.tr/en](http://www.tskgv.org.tr/en)

198. Website-ul *Turkish Embassy in Bucharest*, <http://bucharest.emb.mfa.gov.tr>
199. Website-ul UN OCHA, <https://reliefweb.int>
200. Website-ul UNHCR, [www.unhcr.org](http://www.unhcr.org)
201. Website-ul *Wilson Center*, <https://www.wilsoncenter.org>
202. Website-ul *World Atlas*, [www.worldatlas.com](http://www.worldatlas.com)
203. Website-ul *Worldometers*, [www.worldometers.info](http://www.worldometers.info)
204. Website-ul *Ziarul Financiar*, [www.zf.ro](http://www.zf.ro)
205. *Twitter*, <https://twitter.com>
206. Website-ul *Oxford Islamic Studies Online*, <http://oxfordislamicstudies>
207. Website-ul *Topos*, <https://www.toposmagazine.com>
208. Website-ul *Los Angeles Times*, [www.latimes.com](http://www.latimes.com)
209. Website-ul *Countrymeters*, <https://countrymeters.info>
210. Website-ul *Capital*, [www.capital.ro](http://www.capital.ro)
211. Website-ul *Reddit*, [www.reddit.com](http://www.reddit.com)
212. Website-ul *Defence News*, [www.defensenews.com](http://www.defensenews.com)
213. Website-ul *Adevărul*, <https://adevarul.ro>
214. Website-ul *France 24*, [www.france24.com](http://www.france24.com)

# ANEXE

## Anexa nr. 1

### HARTA TURCIEI MODERNE<sup>309</sup>



## Anexa nr. 2

### HARTA GRANITELOR MARITIME ALE TURCIEI<sup>310</sup>



<sup>309</sup> \*\*\*, „Date cartografice”, *Google Maps*, 2020, URL: <https://www.google.com/search?q=turkey+map&oq=turkey+map&aqs=chrome..69i57j0l7.3351j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, accesat la 14.08.2020.

<sup>310</sup> [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2c/Mediterranean\\_Relief.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2c/Mediterranean_Relief.jpg), accesat la 14.08.2020.

## CONDUCTE OPERAȚIONALE DE PETROL ȘI GAZE CARE TRAVERSEAZĂ TURCIA

Conducte transnaționale	Anul operaționalizării	Lungime totală (km)	Capacitate de transport	Volum total transportat
<b>Petrol</b>				
Kirkuk – Ceyhan (Irak – Turcia) <sup>311</sup>	2003	970	1.400.000 barili/zi	_312
Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC) (Azerbaidjan – Georgia – Turcia) <sup>313</sup>	2006	1.768	1.000.000 barili/zi	3,41 mld. barili (în primul semestru al anului 2020)
<b>Gaze naturale</b>				
Baku – Tbilisi – Erzurum (BTE) <sup>314</sup> (Azerbaidjan – Georgia - Turcia)	2007	980	-	20 mld. mc/an
Conducta anatoliană de gaz natural (TANAP) <sup>315</sup> (Asia – Europa)	2019	1.850	-	14 mld. mc/an <sup>316</sup>
Turcia – Grecia – Italia <sup>317</sup>	207	296	-	11,5 mld. mc/an
Bluestream ((Federația Rusă – Turcia) <sup>318</sup>	2003	1.213	-	16 mld. mc/an
Turkstream (Federația Rusă – Turcia) <sup>319</sup>	2020	930	-	15,75 mld. mc/an

<sup>311</sup> \*\*\*, Kirkuk-Ceyhan Oil Pipeline, URL: [https://www.gem.wiki/Kirkuk-Ceyhan\\_Oil\\_Pipeline](https://www.gem.wiki/Kirkuk-Ceyhan_Oil_Pipeline), accesat la 12.09.2020.

<sup>312</sup> N.A.: Datorită multiplelor atacuri teroriste asupra conductei pe teritoriul Irakului, volumul real transportat a fost diminuat. A se vedea: \*\*\*, "Iraq Pipeline Watch. Attacks on Iraqi pipelines, oil installations, and oil personnel", *Energy Security*, March 27, 2008, URL: <http://www.iags.org/iraqpipelinewatch.htm>, accesat la 04.09.2020.

<sup>313</sup> \*\*\*, *Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline*, URL: [https://www.bp.com/en\\_az/azerbaijan/home/who-we-are/operations/projects/pipelines/btc.html](https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operations/projects/pipelines/btc.html), accesat la 04.09.2020.

<sup>314</sup> \*\*\*, *Baku-Tbilisi-Erzurum Gas Pipeline*, SOCAR, URL: <http://www.socar.az/socar/en/activities/transportation/baku-tbilisi-erzurum-gas-pipeline>, accesat la 05.03.2021.

<sup>315</sup> \*\*\*, "TANAP is fully ready to deliver natural gas to Europe from July 1", *Europétrole*, 01.07.2019, URL: <https://www.euro-petrole.com/tanap-is-fully-ready-to-deliver-natural-gas-to-europe-from-july-1-n-i-19004>, accesat la 08.09.2020.

<sup>316</sup> \*\*\*, "Turkey's president hails benefits of TANAP pipeline", *Anadolu Agency*, 01.05.2020, URL: <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkey-s-president-hails-benefits-of-tanap-pipeline/1825175#>, accesat la 05.05.2020.

<sup>317</sup> \*\*\*, *Interconnection Turkey Greece Italy (ITGI) Pipeline*, Hydrocarbons Technology, URL: <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkeygreeceitalypip/>, accesat la 08.09.2020.

<sup>318</sup> \*\*\*, *Gas Pipelines*, Gazprom, URL: <https://www.gazprom.com/projects/>, accesat la 02.09.2020.

<sup>319</sup> Saltanat Berdikeeva, "New Natural Gas Pipeline Deepens Turkish-Russian Relations", *Inside Arabia*, Feb. 3, 2020, URL: <https://insidearabia.com/new-natural-gas-pipeline-deepens-turkish-rus/>; <https://www.gazprom.com/press/news/2021/january/article521930/>, accesat la 11.01.2021.

**FILIALELE MONITORIZATE DE TAFF<sup>320</sup>**

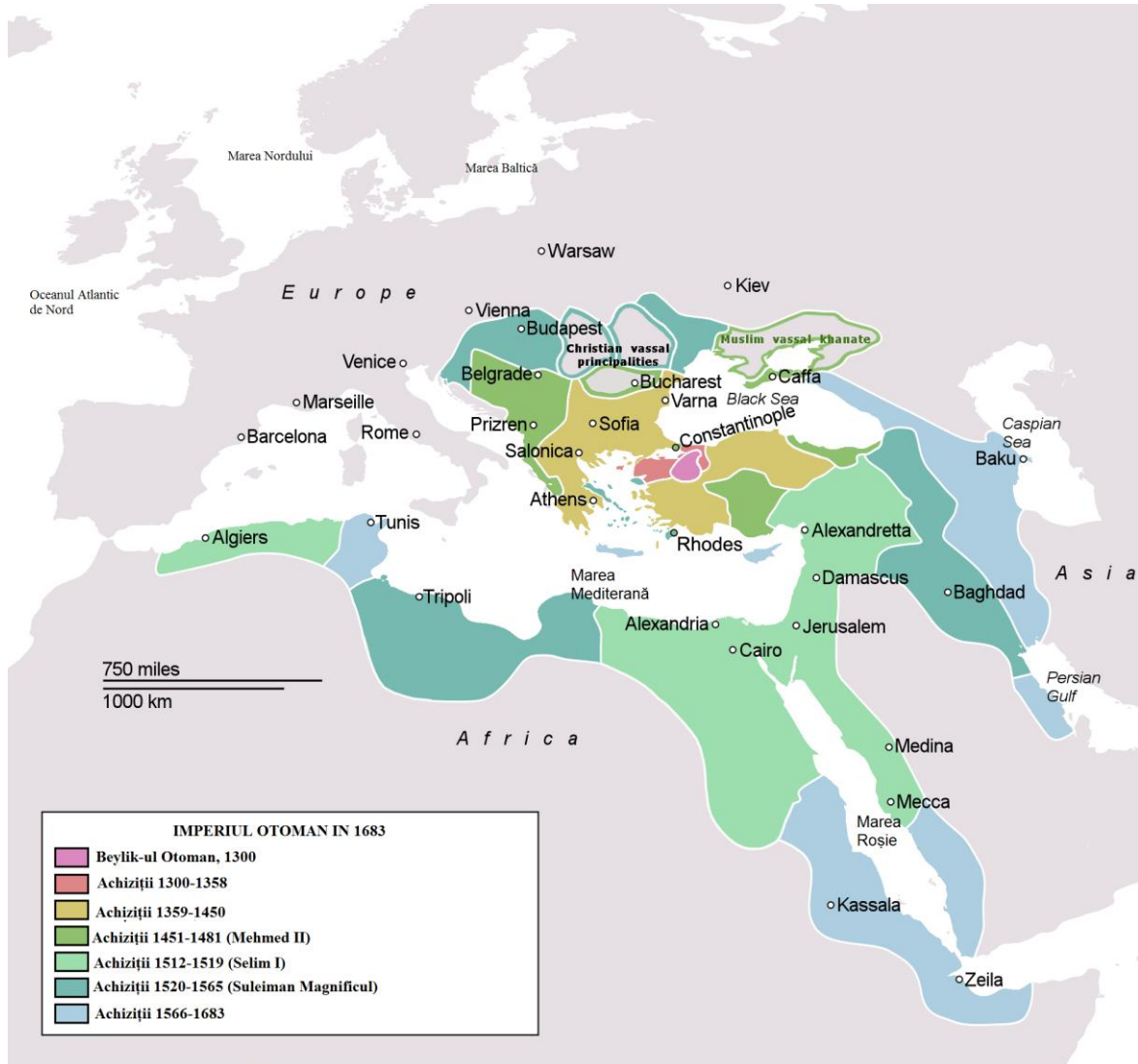
<b>Nr. crt.</b>	<b>Denumire</b>	<b>Domeniu de activitate</b>
1.	ASELSAN	Militare: sisteme electronice, sisteme de comunicare, sisteme de război, sisteme de comunicații, sisteme electro-optice, sisteme de arme integrate Civile: sisteme de transport, trafic, sănătate și securitate
2.	TUSAŞ	Sisteme de aviație, sateliți și aerospațiale
3.	ROKETSAN	Proiectare și producere de tehnologie balistică și rachete
4.	HAVELSAN	Lider în Turcia pe sisteme de comandă și control, educație, simulare, sisteme de securitate și securitate cibernetică, sisteme informatice și de comunicații
5.	ISBIR	Furnizează generatoare, alternatoare nu numai pentru sectorul de apărare, ci și pentru sectorul civil
6.	ASPILSAN	Produce baterii originale și pachete de baterii, sisteme de stocare a energiei, baterii pentru vagoane

---

<sup>320</sup> *Ibidem.*



IMPERIUL OTOMAN LA APOGEUL SĂU<sup>321</sup>



<sup>321</sup> N.A.: Hartă prelucrată din materialul „Top 25 cele mai întinse imperii din toate timpurile”, *Historia*, URL. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/top-25-cele-mai-intinse-imperii-din-toate-timpurile>, accesat la 11.11.2020.



**DIAGrameLE DE CONVERgență/DIVERgență  
A ACTORILOR ASUPRA OBIECTIVELOR STRATEGICE  
ALE TURCIEI ÎN SCENARIUL INVADĂRII UCRAINEI  
DE CĂTRE FEDERAȚIA RUSĂ**

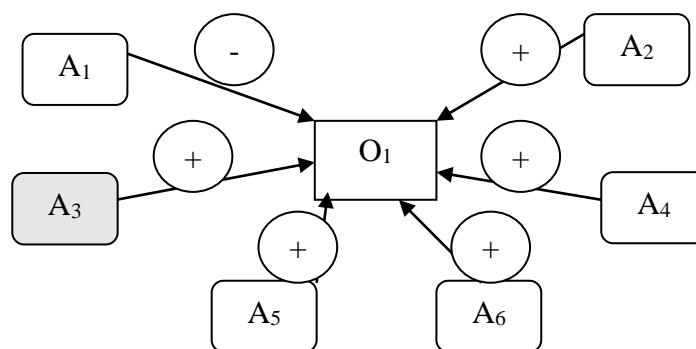


Diagrama 1 de convergență/divergență între actori și obiectivul 1(O<sub>1</sub>)<sup>322</sup>

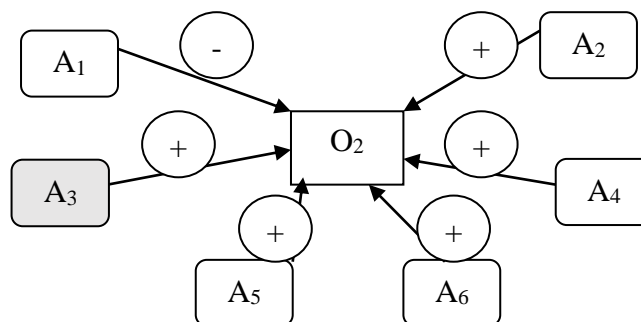


Diagrama 2 de convergență/divergență între actori și obiectivul 2 (O<sub>2</sub>)

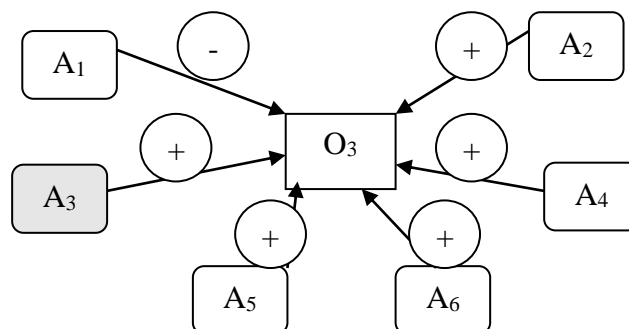


Diagrama 3 de convergență/divergență între actori și obiectivul 3 (O<sub>3</sub>)

<sup>322</sup> N.A.: Actorul care ne interesează cel mai mult A<sub>3</sub> – Turcia – este evidențiat în toată analiza.

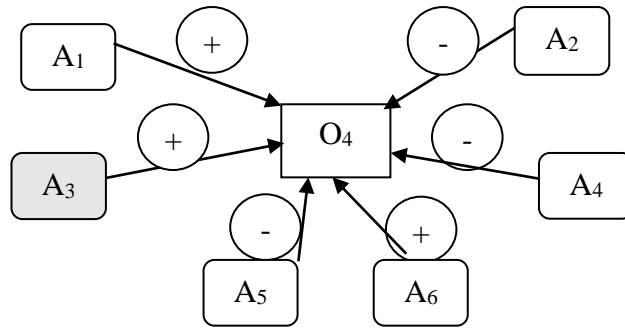


Diagrama 4 de convergență/divergență între actori și obiectivul 4 (O<sub>4</sub>)

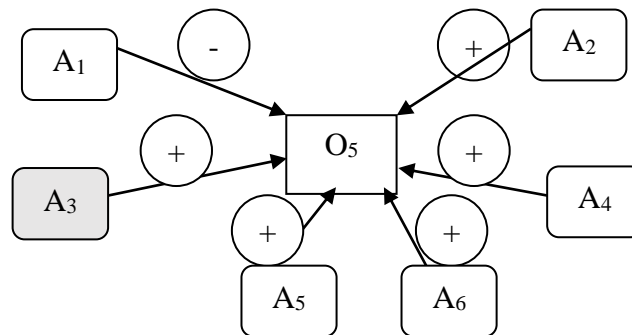


Diagrama 5 de convergență/divergență între actori și obiectivul 5 (O<sub>5</sub>)

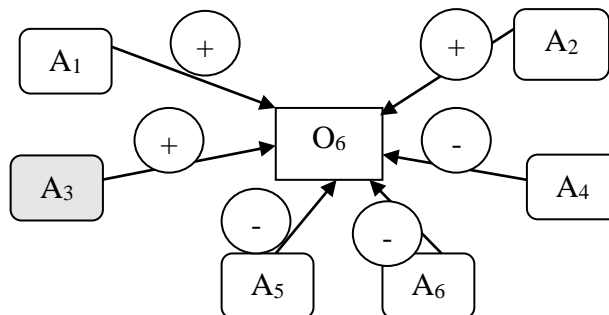


Diagrama 6 de convergență/divergență între actori și obiectivul 6 (O<sub>6</sub>)

**CALCULUL CONVERGENȚELOR ȘI DIVERGENȚELOR  
ACTORILOR, RAPORTAT LA OBIECTIVELE  
PRIORITIZATE PENTRU A OBTINE MATRICELE  $M_2CA$   
ȘI  $M_2DA$ <sup>323</sup>**

**Calcul convergențe**

$$M_2CA_{12} = \frac{|+4|+|+2|}{2} = 3$$

$$M_2CA_{13} = \frac{|+3|+|+4|}{2} + \frac{|+4|+|+4|}{2} = 7,5$$

$$M_2CA_{14} = 0$$

$$M_2CA_{15} = 0$$

$$M_2CA_{16} = \frac{|+3| + |+2|}{2} = 2,5$$

$$M_2CA_{21} = \frac{|+2|+|+4|}{2} = 3$$

$$M_2CA_{23} = \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|+4| + |+1|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} = 14$$

$$M_2CA_{24} = \frac{|+2| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|-2| + |-3|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} = 16$$

$$M_2CA_{25} = \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|-2| + |-4|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} = 14,5$$

$$M_2CA_{26} = \frac{|+2| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} = 10$$

$$M_2CA_{31} = \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|+4| + |+4|}{2} = 7,5$$

$$M_2CA_{32} = \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|+1| + |+4|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} = 14$$

$$M_2CA_{34} = \frac{|+3| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|+1| + |+2|}{2} = 11,5$$

---

<sup>323</sup> Variabilele  $M_2CA_{11}$ ;  $M_2CA_{22}$ ;  $M_2CA_{33}$ ;  $M_2CA_{44}$ ;  $M_2CA_{55}$ ;  $M_2CA_{66}$  nu sunt posibile, deoarece nu se face convergență/divergență a actorilor cu ei înșiși.

$$M_2CA_{35} = \frac{|+3| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|+1| + |+2|}{2} = 10,5$$

$$M_2CA_{36} = \frac{|+3| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} + \frac{|+1| + |+2|}{2} = 13$$

$$M_2CA_{41} = 0$$

$$M_2CA_{42} = \frac{|+4| + |+2|}{2} + \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|-2| + |-3|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} = 16$$

$$M_2CA_{43} = \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+1|}{2} = 11,5$$

$$M_2CA_{45} = \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|+3| + |+3|}{2} + \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} = 12$$

$$M_2CA_{46} = \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |+2|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} = 11,5$$

$$M_2CA_{51} = 0$$

$$M_2CA_{52} = \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+3| + |+4|}{2} + \frac{|-2| + |-4|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} = 14,5$$

$$M_2CA_{53} = \frac{|+3| + |+3|}{2} + \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+3| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+1|}{2} = 10,5$$

$$M_2CA_{54} = \frac{|+3| + |+4|}{2} + \frac{|+3| + |+3|}{2} + \frac{|+3| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} = 12$$

$$M_2CA_{56} = \frac{|+3| + |+4|}{2} + \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+3| + |+2|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} = 10,5$$

$$M_2CA_{61} = \frac{|+2| + |+3|}{2} = 2,5$$

$$M_2CA_{62} = \frac{|+4| + |+2|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} = 10$$

$$M_2CA_{63} = \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+1|}{2} = 13$$

$$M_2CA_{64} = \frac{|+4| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+4|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} = 11,5$$

$$M_2CA_{65} = \frac{|+4| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |+2|}{2} = 10,5$$

## Calcul divergențe

$$M_2DA_{12} = \frac{|-2| + |+2|}{2} + \frac{|-2| + |+2|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} + \frac{|+3| + |-2|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} = 14,5$$

$$M_2DA_{13} = \frac{|-2| + |+3|}{2} + \frac{|-2| + |+2|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} + \frac{|-4| + |+1|}{2} = 11$$

$$M_2DA_{14} = \frac{|-2| + |+4|}{2} + \frac{|-2| + |+3|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} + \frac{|+3| + |-3|}{2} + \frac{|-4| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} = 19,5$$

$$M_2DA_{15} = \frac{|-2| + |+3|}{2} + \frac{|-2| + |+3|}{2} + \frac{|-4| + |+3|}{2} + \frac{|+3| + |-4|}{2} + \frac{|-4| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} = 19$$

$$M_2DA_{16} = \frac{|-2| + |+4|}{2} + \frac{|-2| + |+2|}{2} + \frac{|-4| + |+2|}{2} + \frac{|+3| + |-4|}{2} + \frac{|-4| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} = 18,5$$

$$M_2DA_{21} = \frac{|+2| + |-2|}{2} + \frac{|+2| + |-2|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} + \frac{|-2| + |+3|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} = 14,5$$

$$M_2DA_{23} = \frac{|-2| + |+4|}{2} = 3$$

$$M_2DA_{24} = \frac{|+2| + |-4|}{2} = 3$$

$$M_2DA_{25} = \frac{|+2| + |-4|}{2} = 3$$

$$M_2DA_{26} = \frac{|-2| + |+2|}{2} + \frac{|+2| + |-4|}{2} = 5$$

$$M_2DA_{31} = \frac{|+3| + |-2|}{2} + \frac{|+2| + |-2|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} + \frac{|+1| + |-4|}{2} = 11$$

$$M_2DA_{32} = \frac{|+4| + |-2|}{2} = 3$$

$$M_2DA_{34} = \frac{|+4| + |-3|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} = 7,5$$

$$M_2DA_{35} = \frac{|+4| + |-4|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} = 8$$

$$M_2DA_{36} = \frac{|+4| + |-4|}{2} = 4$$

$$M_2DA_{41} = \frac{|+4| + |-2|}{2} + \frac{|+3| + |-2|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} + \frac{|-3| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |-3|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} = 19,5$$

$$M_2DA_{42} = \frac{|-4| + |+2|}{2} = 3$$

$$M_2DA_{43} = \frac{|-3| + |+4|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} = 7,5$$

$$M_2DA_{45} = 0$$

$$M_2DA_{46} = \frac{|-3| + |+2|}{2} + \frac{|+4| + |-4|}{2} = 6,5$$

$$M_2DA_{51} = \frac{|+3| + |-2|}{2} + \frac{|+3| + |-2|}{2} + \frac{|+3| + |-4|}{2} + \frac{|-4| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |-4|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} = 19$$

$$M_2DA_{52} = \frac{|-4| + |+2|}{2} = 3$$

$$M_2DA_{53} = \frac{|-4| + |+4|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} = 8$$

$$M_2DA_{54} = 0$$

$$M_2DA_{56} = \frac{|-4| + |+2|}{2} = 3$$

$$M_2DA_{61} = \frac{|+4| + |-2|}{2} + \frac{|+2| + |-2|}{2} + \frac{|+2| + |-4|}{2} + \frac{|-4| + |+3|}{2} + \frac{|+2| + |-4|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} = 18,5$$

$$M_2DA_{62} = \frac{|-2| + |+2|}{2} + \frac{|-4| + |+2|}{2} = 5$$

$$M_2DA_{63} = \frac{|-4| + |+4|}{2} = 4$$

$$M_2DA_{64} = \frac{|+2| + |-3|}{2} + \frac{|-4| + |+4|}{2} = 6,5$$

$$M_2DA_{65} = \frac{|+2| + |-4|}{2} = 3$$

**CALCULUL COEFICIENȚILOR DE INFLUENȚĂ  
GENERALĂ ( $r_i$ ) PENTRU FIECARE ACTOR**

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i}$$

variabila relația	$A_1$	$A_2$	$A_3$	$A_4$	$A_5$	$A_6$	$\Sigma$
<b>M<sub>i</sub></b>	11	5	<b>10</b>	20	13	8	67
<b>D<sub>i</sub></b>	11	15	<b>10</b>	10	9	12	67
<b>Coeficientul <math>r_i</math></b>	0,08	0,02	<b>0,08</b>	0,20	0,12	0,05	0,55

a) pentru  $A_1$

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i} = \frac{11}{67} \times \frac{11}{22} = 0,08$$

b) pentru  $A_2$

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i} = \frac{5}{67} \times \frac{5}{20} = 0,02$$

c) pentru  $A_3$

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i} = \frac{10}{67} \times \frac{10}{20} = 0,08$$

d) pentru  $A_4$

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i} = \frac{20}{67} \times \frac{20}{30} = 0,20$$

e) pentru  $A_5$

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i} = \frac{13}{67} \times \frac{13}{22} = 0,12$$

f) pentru  $A_6$

$$r_i = \frac{M_i}{\sum M_i} \times \frac{M_i}{M_i + D_i} = \frac{8}{67} \times \frac{8}{20} = 0,05$$

**CALCULUL COEFICIENȚILOR DE INFLUENȚĂ  
SPECIFICĂ ( $r_i^*$ ) PENTRU FIECARE ACTOR**

$$r_i^* = n \times \frac{r_i}{\sum r_i}$$

a) pentru  $A_1$

$$r_i^* = n \times \frac{r_i}{\sum r_i} = 6 \times \frac{0,08}{0,55} = 0,87$$

b) pentru  $A_2$

$$r_i^* = n \times \frac{r_i}{\sum r_i} = 6 \times \frac{0,02}{0,55} = 0,22$$

c) pentru  $A_3$

$$r_i^* = 6 \times \frac{0,08}{0,55} = 0,87$$

d) pentru  $A_4$

$$r_i^* = 6 \times \frac{0,20}{0,55} = 2,18$$

e) pentru  $A_5$

$$r_i^* = 6 \times \frac{0,12}{0,55} = 1,31$$

f) pentru  $A_6$

$$r_i^* = 6 \times \frac{0,05}{0,55} = 0,5$$



**CALCULUL CONVERGENȚELOR ȘI DIVERGENȚELOR  
ACTORILOR, RAPORTAT LA OBIECTIVELE  
PRIORITIZATE ȘI RELAȚIILE DE PUTERE  
PENTRU A OBTINE MATRICELE  $M_3CA$  ȘI  $M_3DA$ <sup>324</sup>**

$$\begin{aligned} & \begin{bmatrix} -2 & -2 & -4 & +3 & -4 & +4 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 0,87 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -1,74 & -1,74 & -3,48 & 2,61 & -3,48 & 3,48 \end{bmatrix} \\ & \begin{bmatrix} +2 & +2 & +4 & -2 & +4 & +2 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 0,22 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0,44 & 0,44 & 0,88 & -0,44 & 0,88 & 0,44 \end{bmatrix} \\ & \begin{bmatrix} +3 & +2 & +4 & +4 & +1 & +4 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 0,87 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2,61 & 1,74 & 3,48 & 3,48 & 0,87 & 3,48 \end{bmatrix} \\ & \begin{bmatrix} +4 & +3 & +4 & -3 & +2 & -4 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 2,18 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 8,72 & 6,54 & 8,72 & -6,54 & 4,36 & -8,72 \end{bmatrix} \\ & \begin{bmatrix} +3 & +3 & +3 & -4 & +2 & -4 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 1,31 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3,93 & 3,93 & 3,93 & -5,24 & 2,62 & -5,24 \end{bmatrix} \\ & \begin{bmatrix} +4 & +2 & +2 & +2 & +2 & -4 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 0,55 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2,2 & 1,1 & 1,1 & 1,1 & 1,1 & -2,2 \end{bmatrix} \end{aligned}$$

**Calcul convergențe**

$$M_3CA_{12} = \frac{|+3,48| + |+0,44|}{2} = 1,96$$

$$M_3CA_{13} = \frac{|+2,61| + |+3,48|}{2} + \frac{|+3,48| + |+3,48|}{2} = 6,53$$

$$M_3CA_{14} = 0$$

$$M_3CA_{15} = 0$$

$$M_3CA_{16} = \frac{|+2,61| + |+1,1|}{2} = 1,86$$

$$M_3CA_{21} = \frac{|+0,44| + |+3,48|}{2} = 1,96$$

$$\begin{aligned} M_3CA_{23} = & \frac{|+0,44| + |+2,61|}{2} + \frac{|+0,44| + |+1,74|}{2} + \frac{|+0,88| + |+3,48|}{2} \\ & + \frac{|+0,88| + |+0,87|}{2} + \frac{|+0,44| + |+3,48|}{2} = 7,63 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} M_3CA_{24} = & \frac{|+0,44| + |+8,72|}{2} + \frac{|+0,44| + |+6,54|}{2} + \frac{|+0,88| + |+8,72|}{2} \\ & + \frac{|-0,44| + |-6,54|}{2} + \frac{|+0,88| + |+4,36|}{2} = 18,98 \end{aligned}$$

<sup>324</sup> Variabilele  $M_3CA_{11}$ ;  $M_3CA_{22}$ ;  $M_3CA_{33}$ ;  $M_3CA_{44}$ ;  $M_3CA_{55}$ ;  $M_3CA_{66}$  nu sunt posibile, deoarece nu se face convergența/divergența actorilor cu ei înșiși.

$$M_3CA_{25} = \frac{|+0,44| + |+3,93|}{2} + \frac{|+0,44| + |+3,93|}{2} + \frac{|+0,88| + |+3,93|}{2} + \frac{|-0,44| + |-5,24|}{2} + \frac{|+0,88| + |+2,62|}{2} = 11,37$$

$$M_3CA_{26} = \frac{|+0,44| + |+2,2|}{2} + \frac{|+0,44| + |+1,1|}{2} + \frac{|+0,88| + |+1,1|}{2} + \frac{|+0,88| + |+1,1|}{2} = 4,07$$

$$M_3CA_{31} = \frac{|+3,48| + |+2,61|}{2} + \frac{|+3,48| + |+3,48|}{2} = 6,53$$

$$M_3CA_{32} = \frac{|+2,61| + |+0,44|}{2} + \frac{|+1,74| + |+0,44|}{2} + \frac{|+3,48| + |+0,88|}{2} + \frac{|+0,87| + |+0,88|}{2} + \frac{|+3,48| + |+0,44|}{2} = 7,63$$

$$M_3CA_{34} = \frac{|+2,61| + |+8,72|}{2} + \frac{|+1,74| + |+6,54|}{2} + \frac{|+3,48| + |+8,72|}{2} + \frac{|+0,87| + |+4,36|}{2} = 18,52$$

$$M_3CA_{35} = \frac{|+2,61| + |+3,93|}{2} + \frac{|+1,74| + |+3,93|}{2} + \frac{|+3,48| + |+3,93|}{2} + \frac{|+0,87| + |+2,62|}{2} = 11,56$$

$$M_3CA_{36} = \frac{|+2,61| + |+2,2|}{2} + \frac{|+1,74| + |+1,1|}{2} + \frac{|+3,48| + |+1,1|}{2} + \frac{|+3,48| + |+1,1|}{2} + \frac{|+0,87| + |+1,1|}{2} = 9,39$$

$$M_3CA_{41} = 0$$

$$M_3CA_{42} = \frac{|+8,72| + |+0,44|}{2} + \frac{|+6,54| + |+0,44|}{2} + \frac{|+8,72| + |+0,88|}{2} + \frac{|-6,54| + |-0,44|}{2} + \frac{|+4,36| + |+0,88|}{2} = 18,98$$

$$M_3CA_{43} = \frac{|+8,72| + |+2,61|}{2} + \frac{|+6,54| + |+1,74|}{2} + \frac{|+8,72| + |+3,48|}{2} + \frac{|+4,36| + |+0,87|}{2} = 18,52$$

$$M_3CA_{45} = \frac{|+8,72| + |+3,93|}{2} + \frac{|+6,54| + |+3,93|}{2} + \frac{|+8,72| + |+3,93|}{2} + \frac{|-6,54| + |-5,24|}{2} + \frac{|+4,36| + |+2,62|}{2} + \frac{|-8,72| + |-5,24|}{2} = 34,25$$

$$M_3CA_{46} = \frac{|+8,72| + |+2,2|}{2} + \frac{|+6,54| + |+1,1|}{2} + \frac{|+8,72| + |+1,1|}{2} + \frac{|+4,36| + |+1,1|}{2} + \frac{|-8,72| + |-2,2|}{2} = 22,38$$

$$M_3CA_{51} = 0$$

$$M_3CA_{52} = \frac{|+3,93| + |+0,44|}{2} + \frac{|+3,93| + |+0,44|}{2} + \frac{|+3,93| + |+0,88|}{2} + \frac{|-5,24| + |-0,44|}{2} + \frac{|+2,62| + |+0,88|}{2} = 11,37$$

$$M_3CA_{53} = \frac{|+3,93| + |+2,61|}{2} + \frac{|+3,93| + |+1,74|}{2} + \frac{|+3,93| + |+3,48|}{2} + \frac{|+2,62| + |+0,87|}{2} = 11,56$$

$$M_3CA_{54} = \frac{|+3,93| + |+8,72|}{2} + \frac{|+3,93| + |+6,54|}{2} + \frac{|+3,93| + |+8,72|}{2} + \frac{|-5,24| + |-6,54|}{2} + \frac{|+2,62| + |+4,36|}{2} + \frac{|-5,24| + |-8,72|}{2} = 34,25$$

$$M_3CA_{56} = \frac{|+3,93| + |+2,2|}{2} + \frac{|+3,93| + |+1,1|}{2} + \frac{|+3,93| + |+1,1|}{2} + \frac{|+2,62| + |+1,1|}{2} + \frac{|-5,24| + |-2,2|}{2} = 13,68$$

$$M_3CA_{61} = \frac{|+1,1| + |+2,61|}{2} = 1,86$$

$$M_3CA_{62} = \frac{|+2,2| + |+0,44|}{2} + \frac{|+1,1| + |+0,44|}{2} + \frac{|+1,1| + |+0,88|}{2} + \frac{|+1,1| + |+0,88|}{2} = 4,07$$

$$M_3CA_{63} = \frac{|+2,2| + |+2,61|}{2} + \frac{|+1,1| + |+1,74|}{2} + \frac{|+1,1| + |+3,48|}{2} + \frac{|+1,1| + |+3,48|}{2} + \frac{|+1,1| + |+0,87|}{2} = 9,39$$

$$M_3CA_{64} = \frac{|+2,2| + |+8,72|}{2} + \frac{|+1,1| + |+6,54|}{2} + \frac{|+1,1| + |+8,72|}{2} + \frac{|+1,1| + |+4,36|}{2} + \frac{|-2,2| + |-8,72|}{2} = 22,38$$

$$M_3CA_{65} = \frac{|+2,2| + |+3,93|}{2} + \frac{|+1,1| + |+3,93|}{2} + \frac{|+1,1| + |+3,93|}{2} + \frac{|+1,1| + |+2,62|}{2} + \frac{|-2,2| + |-5,24|}{2} = 13,68$$

## Calcul divergențe

$$M_3DA_{12} = \frac{|-1,74| + |+0,44|}{2} + \frac{|-1,74| + |+0,44|}{2} + \frac{|-3,48| + |+0,88|}{2} + \frac{|+2,61| + |-0,44|}{2} + \frac{|-3,48| + |+0,88|}{2} = 8,07$$

$$M_3DA_{13} = \frac{|-1,74| + |+2,61|}{2} + \frac{|-1,74| + |+1,74|}{2} + \frac{|-3,48| + |+3,48|}{2} + \frac{|-3,48| + |+0,87|}{2} = 9,57$$

$$M_3DA_{14} = \frac{|-1,74| + |+8,72|}{2} + \frac{|-1,74| + |+6,54|}{2} + \frac{|-3,48| + |+8,72|}{2} + \frac{|+2,61| + |-6,54|}{2} + \frac{|-3,48| + |+4,36|}{2} + \frac{|+3,48| + |-8,72|}{2} = 30,07$$

$$M_3DA_{15} = \frac{|-1,74| + |+3,93|}{2} + \frac{|-1,74| + |+3,93|}{2} + \frac{|-3,48| + |+3,93|}{2} + \frac{|+2,61| + |-5,24|}{2} + \frac{|-3,48| + |+2,62|}{2} + \frac{|+3,48| + |-5,24|}{2} = 20,71$$

$$M_3DA_{16} = \frac{|-1,74| + |+2,2|}{2} + \frac{|-1,74| + |+1,1|}{2} + \frac{|-3,48| + |+1,1|}{2} + \frac{|-3,48| + |+1,1|}{2} + \frac{|+3,48| + |-2,2|}{2} = 10,81$$

$$M_3DA_{21} = \frac{|+0,44| + |-1,74|}{2} + \frac{|+0,44| + |-1,74|}{2} + \frac{|+0,88| + |-3,48|}{2} + \frac{|-0,44| + |+2,61|}{2} + \frac{|+0,88| + |-3,48|}{2} = 8,07$$

$$M_3DA_{23} = \frac{|-0,44| + |+3,48|}{2} = 1,96$$

$$M_3DA_{24} = \frac{|+0,44| + |-8,72|}{2} = 4,58$$

$$M_3DA_{25} = \frac{|+0,44| + |-5,24|}{2} = 2,84$$

$$M_3DA_{26} = \frac{|-0,44| + |+1,1|}{2} + \frac{|+0,44| + |-2,2|}{2} = 2,09$$

$$M_3DA_{31} = \frac{|+2,61| + |-1,74|}{2} + \frac{|+1,74| + |-1,74|}{2} + \frac{|+3,48| + |-3,48|}{2} + \frac{|+0,87| + |-3,48|}{2} = 9,57$$

$$M_3DA_{32} = \frac{|+3,48| + |-0,44|}{2} = 1,96$$

$$M_3DA_{34} = \frac{|+3,48| + |-6,54|}{2} + \frac{|+3,48| + |-8,72|}{2} = 11,11$$

$$M_3 DA_{35} = \frac{|+3,48| + |-5,24|}{2} + \frac{|+3,48| + |-5,24|}{2} = 8,72$$

$$M_3 DA_{36} = \frac{|+3,48| + |-2,2|}{2} = 2,84$$

$$M_3 DA_{41} = \frac{|+8,72| + |-1,74|}{2} + \frac{|+6,54| + |-1,74|}{2} + \frac{|+8,72| + |-3,48|}{2} + \frac{|-6,54| + |+2,61|}{2} + \frac{|+4,36| + |-3,48|}{2} + \frac{|-8,72| + |+3,48|}{2} = 30,07$$

$$M_3 DA_{42} = \frac{|-8,72| + |+0,44|}{2} = 4,58$$

$$M_3 DA_{43} = \frac{|-6,54| + |+3,48|}{2} + \frac{|-8,72| + |+3,48|}{2} = 11,11$$

$$M_3 DA_{45} = 0$$

$$M_3 DA_{46} = \frac{|-6,54| + |+1,1|}{2} = 3,82$$

$$M_3 DA_{51} = \frac{|+3,93| + |-1,74|}{2} + \frac{|+3,93| + |-1,74|}{2} + \frac{|+3,93| + |-3,48|}{2} + \frac{|-5,24| + |+2,61|}{2} + \frac{|+2,62| + |-3,48|}{2} + \frac{|-5,24| + |+3,48|}{2} = 20,71$$

$$M_3 DA_{52} = \frac{|-5,24| + |+0,44|}{2} = 2,84$$

$$M_3 DA_{53} = \frac{|-5,24| + |+3,48|}{2} + \frac{|-5,24| + |+3,48|}{2} = 8,72$$

$$M_3 DA_{54} = 0$$

$$M_3 DA_{56} = \frac{|-5,24| + |+1,1|}{2} = 3,17$$

$$M_3 DA_{61} = \frac{|+2,2| + |-1,74|}{2} + \frac{|+1,1| + |-1,74|}{2} + \frac{|+1,1| + |-3,48|}{2} + \frac{|+1,1| + |-3,48|}{2} + \frac{|-2,2| + |+3,48|}{2} = 10,81$$

$$M_3 DA_{62} = \frac{|+1,1| + |-0,44|}{2} + \frac{|-2,2| + |+0,44|}{2} = 2,09$$

$$M_3 DA_{63} = \frac{|-2,2| + |+3,48|}{2} = 2,84$$

$$M_3 DA_{64} = \frac{|+1,1| + |-6,54|}{2} = 3,82$$

$$M_3 DA_{65} = \frac{|+1,1| + |-5,24|}{2} = 3,17$$



EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

---

*Tehnoredactor: Liliana ILIE*  
*Corector: Carmen-Luminița IACOBESCU*

---

Bun de tipar:

Lucrarea conține 184 de pagini.

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București  
e-mail: editura@unap.ro  
Tel.: 021/319.48.80/453

C. 224/2021